

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ
KATEDRA HUMANITNÍCH VĚD**

**SOCHAŘSKÉ NÁHROBKY PŘI
KOSTELE SV. VÍTA V
KOLÍNĚ – ZÁLABÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Martin Kulhánek

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Jiří Kaše

2007

**UNIVERSITY OF PARDUBICE
FAKULTY OF RESTORATION
DEPARTMENT OF HUMANITY STUDIES**

**SCULPTURAL TOMBSTONES AT THE
ST. VITUS CEMETARY IN
KOLÍN - ZÁLABÍ**

BACHELOR WORK

**AUTHOR: Martin Kulhánek
SUPERVISOR: Mgr. Jiří Kaše**

2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že na moji práci se vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice (pobočka FR Litomyšl)

14. 5. 2007

V Litomyšli dne.....

Martin Kulhánek

Abstrakt

Tato Bakalářská práce se zabývá sochařskými náhrobky ze hřbitova při farním kostele Sv. Víta v Kolíně Zálabí. Pojednává je zde jak historie hřbitova, tak i stavebně historický vývoj kostela sv. Víta a historie dnes již zaniklé obce Mnichovice, k níž původně hřbitov s kostelem náležel. Všechny náhrobky pocházejí z období zhruba od roku 1800 do roku 1882, kdy byl hřbitov zrušen. Práce sleduje vývoj sepulkrální tvorby v Českých zemích období 19.století, popisuje ornamentiku náhrobků této doby, a významné tvůrce náhrobních děl. Součástí práce je katalog náhrobků hřbitova, mapující první část hřbitova blíže kostelu. Pozornost je v něm soustředěna na základní údaje o každém objektu, které jsou spolu s fotografií díla uvedeny v příslušném katalogovém listě daného náhrobku. Kromě základních údajů (datace, umístění, autor, rozměry, materiál) obsahuje katalog popis objektu, jeho poškození a nastiňuje možnosti jeho případné budoucí konzervace. Ke katalogu se pak vztahují kapitoly mapující jednotlivé problematiky související s náhrobky: autory, barevné úpravy, materiál náhrobků či problematiku restaurování a konzervace jednotlivých objektů ve vztahu k celku hřbitova.

Vzhledem k charakteru místa dříve sloužícího jako městský hřbitov, snaží se tato práce pojmout problém ve všech jeho aspektech, tedy jak v kulturně historických a umělecko historických souvislostech, tak i z hlediska problematiky památkové péče.

Po stránce praktické si dále klade za cíl stát se vstupním materiálem pro případný budoucí projekt záchrany celku hřbitova a jeho rehabilitace jako součásti našeho kulturního dědictví.

OBSAH :

1	ÚVOD	6
2	FARNÍ KOSTEL SV. VÍTA A HŘBITOV V PROMĚNÁCH ČASU , STRUČNÁ HISTORIE MÍSTA	8
2.1	KOSTEL SVATÉHO VÍTA V KOLÍNĚ – ZÁLABÍ	8
2.1.1	Historie obce Mníchovice	8
2.1.2	Historie kostela sv. Víta.....	10
2.1.3	Dispozice a vybavení stavby.....	12
2.2	FARNÍ HŘBITOV.....	13
2.2.1	Objednavatelé náhrobků, zemřelí, významní kolínští rodáci aneb malá procházka hřbitovem současným i zmizelým	18
3	SOCHAŘSKÉ A KAMENICKÉ FORMY NÁHROBKU – TYPOLOGIE FUNERÁLNÍ ORNAMENTIKY 19. STOLETÍ	26
3. 1.	VÝVOJ SOCHAŘSKÉHO NÁHROBKU 1790 – 1880.....	27
3.1.1	Osvícenské intermezzo.....	27
3.1.2	Nástup novoklasicismu (1800 – 1830).....	30
3.1.3	Sochaři novoklasicismu.....	32
3.1.4	Romantický historizmus	34
3. 2.	NEJČASTĚJŠÍ MOTIVY A FORMY NÁHROBKŮ ZE HŘBITOVA PŘI SV. VÍTU V KOLÍNĚ	38
3.1.5	Obelisk	38
3.1.6	Stéla	39
3.1.7	Kříž.....	41
3.1.8	Váza	42
3.1.9	Gotizující ornamenty - fiála, vimperk, lomený oblouk	43
3.1.10	Vegetabilní motivy.....	44
3.1.11	Nápisové desky.....	45
4	K DOKUMENTACI A VYBRANÝM PROBLÉMŮM NÁHROBKŮ ZE HŘBITOVA PŘI SV. VÍTU V KOLÍNĚ	49
4. 1.	METODIKA KATALOGIZACE NÁHROBKŮ	49
4. 2.	NĚKOLIK POZNÁMEK K ZÁCHRANĚ KAMENNÝCH DĚL HŘBITOVA	50
4. 3.	BAREVNOST KAMENNÝCH NÁHROBKŮ	52
4. 4.	MATERIÁL NÁHROBKŮ	54
4. 5.	AUTOŘI NÁHROBKŮ	57
5	RESUMÉ	61
6	SUMMARY	62

KATALOG NÁHROBKŮ
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA
PŘÍLOHA 1
PŘÍLOHA 2

1 Úvod

Tématem této bakalářské práce je historie a současnost farního hřbitova při kostelu sv. Víta na kolínském Zálabí. Jde zde především o popis souboru náhrobků, respektive v mnohých případech již jen jejich torz, pocházející z 19.století. V prvních desetiletích 19. století byly náhrobky hlavním projevem sochařského umění. Po josefínských reformách dochází v českých zemích k oslabení církevních institucí a tím i ke značnému snížení poptávky po monumentálních sochařských realizacích, jejichž zadavatelem byla v průběhu 18.století hlavně církev. Zanikají velké barokní hutě a dochází i ke snížení umělecké úrovně sochařské produkce této doby. Ke slovu se dostává klasicismus a později historizmus a romantismus. Roli objednavatelů sochařských prací přebírá měšťanstvo, které je zároveň i hnacím motorem rozvoje celé společnosti.

Pro zpracování tématu sochařských náhrobků, jsem se rozhodl na základě své seminární práce, psané ve druhém ročníku, v níž jsem se zabýval kolínským pomníkem Mistra Jana Husa a fenoménem pomníku vůbec. Jsou to právě tyto drobné pomníkové práce, předznamenávající onu „pomníkovou horečku“, které jsme svědky na přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Umělci počátku 19.století stáli před nelehkým úkolem zorientovat se v nově nastolené situaci, najít nové objednavatele a mecenáše, vypořádat se s novými zadáními a změněným vkusem. Stali se zakladateli umění, které již nebylo zcela závislé na církevních kruzích a vytvořili půdu pro další rozvoj sochařského umění v českých zemích.

Důležitou a nedílnou součástí této práce je katalog dochovaných náhrobků na zpracovávaném území. Vzhledem k rozsahu hřbitova je v této práci pojednána přední část hřbitova, blíže kostelu. Tato část vznikla násilným rozdělením prostoru na přelomu 80tých a 90tých let 20. století.

V katalogové části jsou obrázky bezprostředně se týkající popisovaného objektu umístěny z praktických důvodů v textu. Ostatním obrázkům doplňujícím práci je vyhrazena Obrazová příloha za textovou částí a katalogem.

A konečně samotné místo, kde se budeme pohybovat, kolínské Zálabí je místo ke kterému mám vřelý osobní vztah, neboť jsem zde vyrostl a jsem zde doma. K volbě tohoto tématu mně tedy přinutil i současný zoufalý stav zálabského hřbitova, který je výmluvným svědkem našeho vztahu k vlastní minulosti. Je to smutný manifest nekulturnosti a arogance, jež přivedly toto, stále ještě půvabné zákoutí Kolína, na pokraj zániku.

2 Farní kostel sv. Víta a hřbitov v proměnách času , stručná historie místa

2.1 Kostel svatého Víta v Kolíně – Zálabí

Přejdeme li po dnešním Masarykově mostě přes řeku Labe, dostaneme se do městské části zvané Zálabí. Po pravé straně na Jiráskově náměstí najdeme jednoduchý barokní kostel vesnického typu s bílo-žlutou fasádou, který se svou věží s bání a hodinami tyčí nad okolními nízkými domky. Kostel průčelím tvoří hranici hřbitova, který jej obklopuje po obou stranách v pásu vedoucím za kněžištěm a svou osou protínající osu dnešního Nového mostu.

Ten v roce 1992 rozdělil hřbitov do dvou částí, přičemž střední část hřbitova i se vzácnými náhrobky a ostatky zemřelých pohřbil ve svých základech. Uzavření tohoto nejstaršího kolínského katolického hřbitova a otevření nedalekého Ústředního hřbitova na konci 19. století mezi ulicemi Ovčáreckou a Veltrubskou, způsobilo postupné chátrání této památky. V následujících řádcích si pokusíme stručně načrtnout historii farního kostela hřbitova.

2.1.1 Historie obce Mnichovice

Na místě dnešního Zálabí rozkládali se ve středověku vesnice Brankovice a Mnichovice (Mněchovice). Střepy a nádoby nalezené v těchto místech poukazují snad na někdejší slovanské hradiště. Osídlení zálabského prostoru je podle dostupné literatury datováno vlastnictvím tohoto prostoru cisterciáckými mnichy ze Sedleckého kláštera u nedaleké Kutné Hory. První písemnou zprávou dokládající osídlení pravého labského břehu je zpráva o mlýnu položeném pod zálabskou skálou.

Není známo, zda tímto mlýnem je myšlen mlýn, o němž se hovoří v listině krále Václava II. pocházející z roku 1285. Tou navrácí Fridrichovi a jeho sestře, sirotkům, mlýn na řece Labi při městě Kolíně, k němuž přidává i dva rybáře. Mlýna se totiž neoprávněně zmocnil strýc obou sirotků. Ti odevzdali polovinu mlýna patrně druhému strýci, který jim pomohl mlýn získat zpět.

Nevíme však, jestli onen mlýn je mlýnem zálabským, podskalským, či mlýnem podklášterským, na městské straně. Jednalo se však nepochybně o mlýn z majetku sedleckého kláštera. Nedostatek pramenů nám nedovoluje podrobněji sledovat vlastnictví obou obcí.¹ Obě obce však patrně byly dány do zástavy soukromým vlastníkům sedleckým klášterem, který dosazoval své duchovní na kolínskou farnost, kde měli i své opatské sídlo.² Rovněž byli oprávněni ponechávat si přebytky z důchodů.

Do roku 1315 jsou obce drženy pražskými měšťany Konrádem Gynochlinůvem (Junošem) a Fridrichem inter Galicos, zvaným Kokot, z pražské valonské komunity. Od tohoto roku přecházejí Brankovice (Brankowitz) a Mnichovice (Mnechowitz) pod pravomoc kolínského rychtáře Choclina (Goclina).

Stává se tak listinou ze dne sv. Havla roku 1315, ve které se zavazují oba pražští měšťané předat své dědičné vlastnictví, tedy obce a 14 a ½ lánu výměry do rukou kolínských měšťanů za 6 kop pražských grošů. Tato listina je první písemnou zmínkou o držbě a právech kolínských měšťanů na pravém labském břehu.³ Teprve z roku 1406 pochází další zmínka, opis zápisu ve kterém prohlásil Markvart z Veltrub, Jan Korček z Korec a další, že Brankovice a Mnichovice šedesát let nepřetržitě náležejí Kolínu.⁴

O čtyři roky později se sedlecký opat spolu s konventem definitivně vzdává práv na obě obce za 130 kop pražských grošů. Město rovněž získalo veškeré mlýny a polnosti.

Mnichovice si zachovaly své původní jméno ještě sto let po prodeji obce městu. Teprve v 16. století se setkáváme se jménem Zálabí. Ves Brankovice zanikla patrně již před třicetiletou válkou.

Naposledy se s ni setkáváme v roce 1410, kdy ji stejně jako Mnichovice pohltilo město Kolín⁵. Vzhledem ke své poloze blíže řece Labi patrně byla zničena povodní. Jediné co o ni víme je, že se rozkládala v místech někdejšího lesa Frankovice nad Labem, tedy někde poblíž nynějšího Klavarského jezu a obce Hradištko I.

Zálabské předměstí bylo za třicetileté války velmi poničeno. Roku 1653 zde bylo celkem 20 usedlostí. Roku 1686 zde bylo již 34 obyvatel. V roce 1843 již zde bylo 129 domů, dvorů a usedlostí. Velký rozkvět zaznamenalo město Kolín po otevření dráhy Praha – Olomouc. Kromě podskalského mlýna, který patří dnes opět rodině Radimských, byl na Zálabí i cukrovar, vystavěný roku 1868, patřící rodu Horských z Horskýsfeldu.

2.1.2 Historie kostela sv. Víta

Kostel sv. Víta se připomíná jako farní již v roce 1352⁷, děkan Svoboda však hovoří až o roce 1357, kdy se podle něj započalo se stavbou kostela.⁶ Kolem roku 1352 tedy vzniká v obci Mnichovice farní kostel na místě již dříve zbudované kaple. Teprve v roce 1378 ovšem dochází k jejímu vysvěcení, a to 14. června sedleckým opatem Heřmanem.

Z prvních duchovních jsou známi např. Blažej do r. 1354, Mikuláš 1354 – 56, Jeroným 1356 a Jan do r. 1375.⁸ Roku 1497 vyhořel při velkém požáru města a proto byl v roce 1513 opraven. Vybudován byl dnešní presbytář a loď, zakrytá dřevěným stropem. K nově opravenému svatostánku byly připojeny i polnosti a louky. Během bojů třicetileté války značně utrpěl, a tak byl v rozmezí let 1680 - 1683 opraven a zároveň rozšířen. Byla vystavěna chrámová loď se štítem v průčelí, ve kterém byly umístěny sochy zemských patronů. Stavebníkem byl děkan Střebský.

Děkan Jan Svoboda, který v roce 1878 sepsal významné okamžiky života zálabské obce při příležitosti pětistého výročí vysvěcení kostela píše: „21. května 1680 žádal tehdejší opatrovník zádušní pokladny Pavel Oliva pana děkana Guigniho, aby se při patronátním úřadu o to zasadil, by více než 50 let nedaleko sv. Víta stojící spustlá beze střechy kůlna byla zbořena a kámen z ní na rozšíření lodě při chrámu sv. Víta byl obrácen, což se stalo rok nato po velikém moru, který téhož roku před žněmi započal a 4 měsíce zuřil a v němž od 20. června do konce prosince 589 osob zemřelo. Rok na to přikročeno za důstojného děkana pana Antonína Střebského k vystavění nynější lodi chrámové při kostele sv. Víta. Kostel byl cihlami vydlážděn, dřevěným stropem opatřen....“⁹ Z tohoto období pochází také věž a mobiliář kostela: čtyři oltáře, varhany a lavice, dlažba. V roce 1718 se započala stavby kostnice na hřbitově kostela.

Na protějším rohu stávala zvonice. Ta byla roku 1777 nahrazena současnou barokní zvonicí s baňatým krovem a lucernou na vrcholu, které si zachovala dodnes. Do základů nové zvonice byly děkanem Liboríusem Dittmarem vloženy ostatky sv. Felixe a Pascala. Při této příležitosti byly sneseny sochy z průčelí. Dvě byly umístěny u silnice vedoucí k lihovaru, socha sv. Víta byla umístěna do zdi děkanské budovy.¹⁰ Sejmuta byla až v roce 1853. Během velkého požáru Kolína v roce 1796, při kterém bylo zničeno celé jádro města, zůstalo Zálabí nedotčeno. V roce 1887 byly na věž umístěny staré hodiny z kolínské radnice. Důkladná oprava celé stavby proběhla na počátku 20. století, v roce 1902. Byla snesena střecha věže a kostelní lodi a nahrazena kůrkovou krytinou. Celý kostel byl nově vymalován od malíře Josefa Suchého, jak píše František Straka „vkusně a mile.“¹¹ Sakristie byla rozšířena a v presbytáři bylo nově proraženo okno. Zdi kostela byly zvýšeny a schodiště na kruchtu bylo umístěno uvnitř, na místo původního venkovního. Oprava se také dotkla oltářů, které byly opatřeny novou polychromií a zlacením.

Kolem kostela byla vystavěna zeď a na jižní straně opatřena nízkým plotem, aby kostel lépe vynikl. Interiér byl vybaven křišťálovým lustrem a řezanou zpovědnicí od řezbáře Petruse. Oprava byla financována ze sbírky tehdejšího kaplana Josefa Šlaufa. Po dvaatřiceti letech prošel kostel další rekonstrukcí. Interiér kostela byl nově vymalován, tentokrát „*v ryze církevním duchu*“, jak píše pan Straka. Výmalbu provedl umělecký ateliér arch. J. Majora z Prahy. Oltáře byly nově pozlaceny a polychromovány. Zatím poslední oprava kostela byla provedena v roce 1971.

2.1.3 Dispozice a vybavení stavby

Kostel sv. Víta je jednolodní stavba s věží v průčelí. Loď má rovný strop a ve svých bocích půlkruhová okna, v každém dvě. V jižní zdi je zazděn gotický vchod. Vítězný oblouk je lomený, v presbytáři nacházíme žebrovou klenbu a gotická okna. K severnímu boku přiléhá sakristie rovněž zaklenutá gotickou klenbou. Interiér je vybaven jedním hlavním a dvěma bočními oltáři. Společně s barokní řezanou lavicí pochází z roku 1683. Na jižní zdi visí epitaf Daniela Hyticha (†1619), měšťana a radního. Jedná se o olejový obraz na dřevě z vyřezávaným renesančním rámem. Z roku 1614 pochází epitaf jeho manželky Anny, zesnulé roku 1613 během morové rány. Jsou zde pochováni i její děti Regina a Michal Václav. Pod kruchtou se nalézají obecní hrobky. Před jižní stranou kostela stála skupina Kalvárie, provedená z nučické arkózy. Děkan Svoboda ji nechal přenést během stavby Ovčárecké silnice přenést blíže kostelu a kolem vysázet patnáct kaštanů. Sousoší bylo opraveno akad. sochařem Centnerem z Prahy a 10. října znovu posvěceno. Kalvárie byla odstraněna v sedmdesátých letech.

Na zvonici bylo osazeno pět zvonů. Z nich jeden, pojmenovaný Václav, z roku 1564, vážící 185 kg, praskl a takto visel až do roku 1891, kdy byl ve zvonářské dílně A. Pernera v Českých Budějovicích přelit na náklady kolínského gymnaziálního profesora Františka Potůčka.

Z původní pětice zvonů ulitých zvonařem Ptáčkem z Kutné Hory zbyly před II.světovou válkou pouze tři. Jeden byl roztaven během I.světové války, druhý, Marie, byl poškozený. Po II.světové válce byly všechny zvony přesunuty do zvonice chrámu sv. Bartoloměje, odkud se na své místo vrátily teprve před několika lety, kdy byly do svatobartolomějské zvonice odlity nové zvony v Pasově, jejichž výzdobu vytvořil sochař Jaroslav Hylas.

2.2 Farní hřbitov

*„Ta zadumaná, lidskými kostmi
saturovaná, zahrada vzpomínek
a podivných krás...“*

F. Straka, Hřbitov u sv. Víta v Kolíně

Zálabský hřbitov byl městským pohřebištěm od roku 1788. V období josefínských reforem bylo pohřbívání do kostelů zakázáno, a tak se hřbitov na Zálabském předměstí stal téměř na sto let výhradním kolínským pohřebištěm. Pohřbívalo se zde až do roku 1882, kdy byl zřízen nový Ústřední hřbitov mezi ulicemi Ovčáreckou a Veltrubskou. Z někdejšího rozlehlého hřbitova s mnoha krásnými náhrobky se do dnešních dnů dochovalo jen jeho torzo. Většina náhrobků je poničených nebo vyvrácených, cesty zarůstají. Mnoho děl vynikajících uměleckých řemeslníků je ztraceno, nebo ukradeno.

Hřbitov u sv. Víta měl během své existence řadu dobrodinců, kteří o něj pečovali a snažili se o jeho záchranu. Díky jejich poznámkám a článkům můžeme dnes nahlédnout Zálabský hřbitov v méně žalostné podobě, než která se naskytne našim zrakům dnes.

Existenci farního hřbitova při kostele sv. Víta můžeme datovat samotným vznikem kaple, později kostela. Nejvíce se však pohřbívalo na hřbitově u hlavního kolínského svatostánku, chámu sv. Bartoloměje. Po josefínských reformách však tento hřbitov byl uzavřen.

Prvním děkanem pohřbeným u sv. Víta byl V. Čapek, pochovaný zde 27. května 1802. Před příchodem děkana Svobody, roku 1851, byl hřbitov velmi zpustlý, zarostlý travou a volně se zde pásly krávy. Svoboda nechal kolem hřbitova vystavět vysokou zeď.

Koupil sousední zahradu od Františka Douděry, aby mohl hřbitov rozšířit. Do té doby zaujímal zhruba polovinu dnešní velikosti. Původní zděnou bránu nechal nahradit nyníější, kovanou. Na hřbitově byl 20. října 1854 osazen nový centrální kříž, který na náklady Františka a Alžběty Hlavičkových byl objednan v Jáchymovských hutích. Kamenný podstavec byl zhotoven ve škrováckých kamenolomech u Chrudimi. Roku 1855 byl kříž vysvěcen. Tento krucifix je považován za jednu z nejcennějších památek hřbitova. Na Světové výstavě v Londýně obdržela tato práce nejvyšší cenu.

Roku 1854 dal také děkan Svoboda budovat svou rodinou kapli s hrobkou, kde byli pohřbeni jeho rodiče a roku 1889, přes odpor města i Svoboda sám. Hřbitov byl totiž hřbitovem městským a Svoboda v podstatě protiprávně prodával místa pro hroby. To vedlo k rozporům mezi Svobodou a městským úřadem. Nakonec byl děkan na zvláštní povolení pohřben ve své kapli. Jeho pohřbem byla završena éra hřbitova jako živoucí části města.

Dnes zničená kapele rodiny děkana Svobody byla dostavěna roku 1856. Nesla nápis: „*Cti otce svého i maku svou, aby Jsi dlouho živ byl a dobře se Ti vedlo na zemi*“.¹²

Uvnitř byl novogotický oltář s obrazem Zmrtvýchvstání od chrudimského malíře Papáčka. Vedle Svobodovy rodinné kaple byl pochován i donátor velkého centrálního kříže hřbitova František Hlavička. Vedlejší pozemek koupil purkmistr Knirsch a vystavěl si zde rodinnou hrobku, která však po roce 1882 zela prázdnotou, neboť ostatky pochovaných byly přeneseny na nový městský hřbitov.

V roce 1933 byl ustanoven komitét pro záchranu hřbitova. V jeho čele byl děkan Davídek, který nechal přesekat nápisy na náhrobcích a vysadit keře a stromy.¹³

Dalším důležitým činovníkem starajícím se o chátrající hřbitov byl kolínský holič, antikvář, herec, spisovatel a památkář amatér, František Straka. Tento velký příznivec zálabského hřbitova po celý život pečoval a udržoval toto místo.

Iniciativa obou pánů a jejich přívrženců byla na místě, neboť již v roce 1921 začala volnomyšlenkářská frakce obecního zastupitelstva usilovat o zrušení hřbitova. Strana měla ve svém programu boj proti církevním památkám. V roce 1920 se například zastupitelům z této strany podařilo prosadit zbourání svatojanské kapličky Jindry z Orebthalu a usilovali také o odstranění Mariánského sloupu z náměstí. Podle usnesení městského zastupitelstva ze dne 25. července 1921 měl být hřbitov zrušen a přeměněn na sad. Proti záměru se postavil Státní památkový úřad který svým dopisem ze dne 11. října reaguje na záměr zastupitelstva takto:

„Podepsanému úřadu se dostal do rukou výňatek zprávy o usnesení městské rady v Kolíně ze dne 25 července 1921, kdež uvedeno: Vydají se vyhlášky o zrušení hřbitova a přeměny jeho na sad. Vzhledem k tomu, že hřbitov je patrně majetkem záduší některého kostela, patrně kostelíka sv. Víta, což ostatně zároveň bude zjištěno, má podepsaný úřad povinnost upozornit na právoplatná nařízení Ministerstva kultu a vyučování ze 6. září 1905..., kterým nařizuje se veškerým politickým obcím, úřadům, by ze strany příslušných činitelů byla věnována náležitá pozornost starým hřbitovům a podniknuty kroky za účelem udržování jich v řádném stavu, zejména pokud se starých pomníků, náhrobních kamenů týče, které často vydány jsou na pospas žvlům přírodním a lidské nevědomosti a přicházejí v úplnou zkázu, a dále v zájmu zachování těchto starobylých a mnohdy uměleckých památek jejichž ztráta by pro umění domácí znamenala ztrátu nenahraditelnou, jakož i v zájmu piety k zemřelým, vyzvány veškeré politické úřady, veškerí starostové obcí, aby k tomu přihlíželi a svým vlivem tomu působili, by staré pomníky náhrobní kameny v náležitém stavu byly udržovány a zachovány.

Vzhledem k uvedeným jasným předpisům je povinností obce dbáti toho, aby takový hřbitov udržován byl v řádném stavu, jako takový, což předpokládá nejen zachování starých náhrobků, z nichž nejeden má značnou cenu uměleckou a značná část jich dobré řemeslné práce domácích, ale vylučuje zrušení hřbitova...

*Podepsaný úřad odvolává se na výše uvedená právoplatná nařízení, žádá, aby v důsledku jasného jich znění **NEBYLO** povolováno zamýšlené zrušení hřbitova..."¹⁴*

Po druhé světové válce převzala péči o hřbitov družina ministrantů zvaná Legio Angelica, která v šedesátých letech s tehdejším kostelníkem Janem Cylvínem pomáhala hřbitov udržovat. Kromě nich se na péči o toto místo podílela i kostelnice z kláštera Nejsvětější trojice Anna Wiesnerová a několik dalších farníků. Přes veškerou péči však devastace hřbitova pokračovala. Po roce 1965 začalo nové soustavné ničení hřbitova, ignorované místními úřady. Bylo vyvráceno několik náhrobních kamenů, rozbíjeny desky, rozkradeny železné a litinové kříže. V roce 1971 byla provedena oprava kostela a společně s ní byla obnovena velká část hřbitova. Všechny hrobky byly zazděny a náhrobky narovnány. Osud hřbitova byl však završen projektem výstavby Nového mostu přes Labe na přelomu 80tých a 90tých let 20.století. Bylo navrženo několik variant spojení zálabské a městské strany. První, patrně nejméně bolestnou variantou, bylo vést most přes současné parkoviště u zálabské pošty. Úřady však bylo poukázáno na zasypání (nefunkčního) protiletického krytu a plán byl proto zamítnut, druhá varianta byla o poznání horší, neboť předpokládala vedení mostu těsně před vstupem do kostela, čímž by byl zcela znemožněn přístup do něj. Výsledkem výstavby Nového mostu, dokončené v roce 1992, byla naprostá devastace velké části hřbitova a zničení několika desítek pomníků, které zmizely v betonových základech novostavby. Kostí nebožtíků se během stavby neutěšeně povalovaly v širokém okolí. Hřbitov byl násilně rozdělen do dvou částí, oddělených zdmi.

Zadní část s unikátním centrálním křížem je dnes téměř nepřístupná. Během následujících let bylo dílo zkázy dokonáno rozrůstající se vegetací a vandaly, nemilosrdně drancujícími torzo hřbitova. Zmizely náhrobky, desky, kříže.

Jan Kamarýt vzpomíná na období největší devastace hřbitova ve svém rukopise: *„Když jsem naposledy navštívil se svým bratrem historický svatovítský hřbitov a zajeli jsme naším trabantem do Mnichovické ulice, naskytl se nám úděsný pohled na otevřené, vyvrácené hrobky, povalené náhrobní kameny, kostry beze hlav, na rozježděnou plochu hřbitova od buldozerů, bylo to něco jako apokalyptické vidění bezhlavého ničení tohoto krásného koutu zálabského, opěvovaného kolínskými básníky fotografovaného panem Funkem...“*¹⁵

V současné době čeká hřbitov na svou adaptaci a záchranu zbývajících náhrobků a soch.

2.2.1 Objednavatelé náhrobků, zemřelí, významní kolínští rodáci aneb malá procházka hřbitovem současným i zmizelým

Nad hrobem mladého přítele

*Hledal jsem přítele z bývalých dob.
Za zídkou hřbitovní zarostlý břečťanem
a travou svěží.
Našel jsem zapadlý hrob
Zde tedy neklidná hlava ta leží!
Ubohý příteli! Nerušen
v poklidu dřímej svůj poslední sen!
Po trpké, klopotné cestě tvoji
v zápase těžkém a ve stálém boji
ten klid je zasloužen.*

*Tichý sen ? Možno li pod sirou zemí
sedřímnout v poklidu s ranami všemi
a s rozbitými nadějemi ? –*

*Z té hlíny studené nad tvojí hlavou
květů hrst prorůstá dusivou travou
břečťan se prodírá plazivý.
Každý stvol, lístek se s námahou zvedá,
o místo se bije a světla hledá,
a přes ty, které už práchnivý
spleť nových stébel se o překot tyčí,
tlačí se, svíjí se , vzájemně ničí.
Boj všady s horečným napětím sil –
kde klid by byl.*

*Tichý sen ? Možno li pod sirou zemí
sedřímnout v poklidu s ranami všemi
a s rozbitými nadějemi ?*

Karel Leger, polabský básník

Svatovítský hřbitov je nejen galerií krásných náhrobků a sochařských prací, ale je zároveň i místem posledního odpočinku významných osobností města, především měšťanů a obchodníků. Následující kapitola sleduje osudy některých dochovaných i nedochovaných náhrobků a těch, kteří pod nimi odpočívají. Zvláště je pozornost věnována pomníkům pojednaných v katalogu, který je součástí této práce.

Vzhledem k tomu, že od třicátých let, kdy nám podal podrobný popis hřbitova místní historik – amatér František Straka, se vzhled hřbitova radikálně změnil, je dnes velice obtížné zrekonstruovat původní rozmístění jednotlivých pomníků. Připomeňme tedy alespoň některé zmizelé pomníky a poznejme osudy těch pochovaných, jejichž náhrobky můžeme na svatovítském hřbitově dnes vidět.

Byla zde pohřbena například matka malíře Václava Radimského, který je pochován i se svou francouzskou manželkou na Kbelu, nedaleko Kolína. Rodina Radimských patří mezi významné kolínské rody, vlastnila mlýn na zálabské straně, původně barokní, později modernizovaný do dnešní podoby.

Jméno Radimský nesl i spisovatel a diplomat, známější však pod pseudonymem Petr Den. Je autorem knihy Pětkrát můj Kolín, kterou svými fotografiemi doplnil Jaromír Funke, fotograf který nám zanechal také několik snímků zálabského hřbitova. Zde pochovaná Marie Radimská, rozená Náchodská z Neudorfu, byla manželkou Dr. Václava Radimského. Zemřela roku 26. prosince 1868 na tyfus ve věku 21 let.¹⁶ Dnes je tento hrob již zničen. Leží zde i bratr kapelníka Františka Kmocha, Václav († 1880), lesní adjunkt. Ani tento náhrobek se nedochoval. Dnešních dnů se nedočkala ani hrobka rodiny polabského básníka, Karla Legera. Hrobka se nacházela zhruba ve středu tehdejšího hřbitova. Založena byla v roce 1862. František Straka o ní v roce 1934 napsal do Věstníku místního odboru klubu Československých turistů:

“...loni byla na náklad zemřelé paní Klášterské a laskavou přimluvou notáře J. Stříbrného bytelně opravena. Jen ta moderní lucerna se mi tam nelíbí.”¹⁷

Byli zde pochováni manželé Legerovi, František (†1862) měšťan a purkmistr kolínský a Marie, rozená Cyvínová (†1860), zemřela stejně jako její manžel na tuberkulózu ve věku 27 let. Její manžel byl purkmistrem sotva rok, zemřel ve věku 38 let.

František Leger pocházel z Velkého Oseka, nedaleko Kolína, kde vlastnil dvorec.

Na náhrobku byl nápis: „*Pane, dar zde Tobě vracuji*“. ¹⁸

Náhrobek dnes taktéž zničen.

Jako další z majitelů dnes již neexistujících pomníků stojí za zmínku Čeněk Hevera, poslanec zemský a říšský, tajemník okresního výboru a také spisovatel. V hrobce byl taktéž pochován Vojtěch Hevera, krupař, který měl obchod v domě č. p. 29 v Kouřimské ulici.

Jeho skon nám líčí pan Straka takto:

“ V pondělí 12. května 1880 navečer byl ještě na pohřbu paní Kratochvílové, potom se stavěl na plzeňském pivu, v sedm hodin přišel domů, začal si naříkati na bolení hlavy a za dvě hodiny zemřel. Stonal na tlučení srdce a byl stár 40 roků. ” ¹⁹

Nyní se ještě zastavme u několika náhrobků, které se nám, i když mnohdy ve velmi špatném stavu, dochovaly a připomeňme ty, kteří jsou zde pochováni. U hřbitovní zdi v zádní části hřbitova, směrem k ulici Mnichovické, jsou umístěny velké rodinné hrobky. Hrobka ozdobená trojúhelníkovým štítem patřila rodině Formánkově. Před tímto štítem byla umístěna socha anděla, držícího štít s basrelíéfem Vzkříšení Páně. Podle dostupných fotografií se jednalo o sochu sedícího anděla na rohu tumby obdélníkového půdorysu. Pravou nohu měl pokrčenu a opřenu o hranu tumby, levou nataženu směrem k divákovy. Trup byl pootočen směrem doprava, pohled směřoval dolů za levou nohou. Provedení drapérie i celková kompozice figury svědčí o velmi kvalitní práci provádějícího sochaře. Na fotografii z roku 1985, pořízené Ladislavem Kamarýtem, je již rozpoznatelné jen torzo postavy, chybí hlava obě ruce. Dnes je hrobka těžce poškozena a vykradena. V hrobce byl pochován Vojtěch Formánek. Vedlejší hrobka patří rodu Jahnovu. Byl zde pohřben Gustav Jahn, statkář a městský radní, majitel dvora na Kutnohorském předměstí, zemřel po zásahu bleskem 25. července 1861. Dne 7.července byla do této hrobky pohřbena jeho dcera Aloisie, která zemřela na neštovice.

Směrem do dnešního Jiráskova náměstí je umístěn novogotický pomník rodu Palečkova (kat. č. 22). Současná podoba pomníku je však již jen torzem.

Podle popisu Františka Straky vypadal v roce 1933 takto: *“...velká a krásná hrobka, zdobená krásným gotickým pomníkem s andělem. Po stranách jsou umístěni dva andělé s opravdu andělskými obličejí. Je to jistě výtvar znamenitého umělce. Na pomníku jest rázovitý portrét Františka Palečka. „*²⁰

Tak tedy mohl spatřit tento pomník návštěvník hřbitova v roce 1933.

Dnes zde můžeme najít pouze ústřední sloup s deskou se jmény zemřelých ve tvaru gotické fiály. Zmizeli tedy oba andílci s *“opravdu andělskými obličejí „*, a také onen anděl umístěný patrně na tomto sloupu. Ani podobu Františka Palečka již z portrétu z pomníku nezjistíme. Víme o něm že zemřel v roce 1867 na rakovinu žaludku. Patřil k bohatým kolínským podnikatelům. Byl vyučen klempířem, ale stal se majitelem parní pily a mlýna. Byl také podnikatelem staveb a majitelem pozemků, které byly nad dnešní tratí Praha – Olomouc, nedaleko bývalých kasáren. Od něj pochází název tohoto místa- Palečkův kopec, později Na Palečku. Tento název si tato část Kolína uchovala dodnes. Je zde pohřbena i jeho choť, zemřelá roku 1872 na tuberkulózu.

Za zmínku stojí také náhrobek rodiny měšťana Václava Harrera, stojící při jižní zdi kostelní lodi. Jedná se o figurální náhrobek, provedený v hořickém pískovci. Na podstavci s nápisovou deskou je umístěna figura sedícího anděla se štítem. Je to jeden z mála dochovaných figurálních náhrobků. Jeho autorem je sochař Antonín Myslivec z Hořic. I přes pokročilé zvětvování některých míst kamenného bloku, patří tato práce k jedním z nejzachovalejších a také nejkvalitnějších prací celého souboru.

Měšťan Václav Harrer, který zde nalezl poslední spočinutí, byl majitelem domu č. 44 v dnešní Rubešově ulici (nyní budova České Spořitelny). Zemřel v roce 1837 ve stáří 43 let na souchotiny.

Vedle stával náhrobek s litinovým křížem, který je dnes již neexistující. Patřil Janu Harrerovi, sluhovy úřadu, zemřelému roku 1875 a jeho ženě Apolonii, rozené Fukarové, zemřelé 1851.

Harrerovi bydleli na kolínském náměstí vedle radnice v tehdejší budově bývalých kasáren. Václav Harrer provozoval kožešnické řemeslo.

Dalším dochovaným dílem sochaře Myslivce je náhrobek rodiny Králový, nacházející se na severní straně kostela, nejbližší zdi presbytáře.

Jedná se opět o figurální pomník, z hořického pískovce vytvořený, se sochou anděla pod křížem. Figura je pojata v dobovém duchu s citelným ohlasem novogotického stylu.

Je zde pochován Karel Král, zemřelý roku 1866, ve věku 47 let na cholera. Této nemoci podlehl i jeho syn o dva měsíce dříve, bylo mu 23 let. Václav Král byl kolínským měšťanem a rolníkem, pocházel z Vrbové Lhoty (obec nedaleko Peček ležící na dnešní silnici směr Poděbrady). Vlastnil malou usedlost v Opletkách, která je dnes již zbořena. Podle Františka Straky byl na pomníku tento verš:

*„Po trudné života pouti
sladký, jistě spravedlivý sen,
pak je vzbudí zvukem trouby
anděl Páně v soudný den.“*²¹

Za presbytářem kostela je pomník Leopolda Honejska, z kutnohorského mušlového vápence. Na podstavci je osazena socha anděla s vyhaslou pochodní. Leopold Honejsek byl majetným měšťanem, vlastnil 120 měr polí a velký dvůr č. 32 na Kutnohorském předměstí. Založil nadaci na podporu zchudlých měšťanů, která fungovala ještě před druhou světovou válkou. Zemřel na záchvat mrtvice o Bílé sobotě roku 1877. Bylo mu 63 let. Původní deska se jménem zemřelého byla litinová, dnes je zde umístěna vepředu deska kamenná. Na zadní straně podstavce je pak deska na které je ke jménu Leopolda Honejska připsáno ještě jméno Terezie Marešové.

Podle Strakova popisu se náhrobní deska Terezie Marešové nacházela naproti námi zmiňovanému pomníku, vedle náhrobku Aloisie Černé, který doposud stojí.²² Musela tedy být těsně před pomníkem Honejskovým, neboť náhrobek Černé je z Honejskovým ve stejné linii.

Jak se dostalo její jméno na Honejskův pomník není jasné. Terezie Marešová, rozená Morstadtová, byla vdovou po vináři J. Marešovi, který měl svůj podnik v domě č. 33.

Pocházela z Kutné Hory. Její syn A. byl c. a k. zemským soudním radou. Zemřela roku 1877 stářím.

„Ve čtvrtek ještě chodila a v sobotu zemřela stářím 88 let“, píše F. Straka.

Rodina Morstadtova vlastnila na kolínském náměstí Dům u Tří Mouřenínů. Na hřbitově je pochován také Josef Morstadt (†1831), Klára Morstadtová (†1821) a Antonie Morstadtová (†1863). Z této rodiny pocházel i významný grafik a kreslíř Vincenc Morstadt, vedutista českých měst.

Vedle stojící pomník Aloisie Černé je zdoben empírovou vázou a pochází z roku 1825. Je jedním z nejstarších na tomto hřbitově. Byla manželkou městského sládka a nájemce městského pivovaru. Zemřela ve věku 21 let.

Napravo od Honejskova pomníku nalézáme torzo náhrobku mající podobu skaliska.

Domníváme se, že se jedná o fragment pomníku Františky Hildebrandtové. Podle Straky se tento pomník nacházel na rohu hřbitovní cesty, čemuž by místo nálezu odpovídalo. Pomník původně nesl kříž, který byl umístěn na skalisku, po kterém z jedné strany leze ještěrka a z druhé strany had. Více o tomto pomníku nevíme.

Františka Hildebrandtová byla manželka bývalého veltrubského sládka, který měl v Kolíně hostinec. Albert Hildebrandt pocházel ze staré šlechtické rodiny. Jeho předek, Jan Jiří Hildebrandt, baron z Prandau, koupil roku 1738 panství Bečváry. Roku 1753 stavěl v Drahobudicích kostel a 1760 pak zámek v Bečvárech. Stavbu však nedokončil, od roku 1763 vlastnil zámek generál císařovny Marie Terezie, Gideon Ernest Laudon, který jej od císařovny obdržel za úspěchy na válečném poli.

Manželka Jana Jiřího, je pochována v kostele v Drahobudicích, kde má mramorový náhrobek, zdobený rodinným erbem.

Naší další zastávkou bude pomník umístěný ve druhé polovině první části hřbitova obklopující bezprostřední okolí kostela. Náhrobek je zdoben figurou anděla se vztyčenou paží. Figura má uraženy obě ruce a konec křídla, který leží vedle v hlíně.

Dokladem o původní podobě nám může být fotografie Jaromíra Funkeho, ze třicátých let, na níž má anděl ještě obě ruce.

V této době byla socha také patrně opravena, neboť Straka se o této práci zmiňuje jako o pěkně pracovaném andělu s upadlou rukou.

Vzápětí dodává, že ruka byla nalezena a na jaře bude přilepena.²³ Podle Funkeho fotografie měl anděl v pravé ruce věnec, který v diagonální kompozici s druhou rukou, připaženou k tělu, pozvedá vzhůru.

Hrobka patří manželům Koláčným. Koláčný provozoval na Zálabí hrnčířskou živnost. Jeho manželka, rozená Rosenbergová, byla původem židovka. Svého muže přežila o šest let, zemřela roku 1865 na rakovinu. Na plyntu pod andělem je dodnes čitelný nápis „*Láska nikdy neuhasne*“ (nikoliv, jak píše Straka, „*neuvadne*“).

K nejkrásnějším křížům hřbitova bezesporu patří kříž nad hrobem Václava Veletovského. Kříž má podobu kalvárie, pod krucifixem je postava Panny Marie s dítětem. V poslední části jeho seriálu ve *Věstníku místního odboru KČSLT* je pod fotografií tohoto kříže popiska označující tento náhrobek jako náhrobek Petra Veletovského, tedy syna. Ve skutečnosti se jedná o náhrobek otce Václava, který zemřel roku 1842. Petru Veletovskému (†1867) patří sousední novogotický náhrobek.

Petr Veletovský byl kožešníkem a po svém otci zdědil dům na Karlově náměstí. O příčině úmrtí sedmašedesátiletého kožešníka opět stručně referuje F. Straka:

*„Ráno téhož dne (14. prosince) šel do pivovaru pro mláto, tam někde upadl, omráčil se, doma vzkříšen, ale v noci zemřel následkem zanedbání své ženy, která pozdě zavolala doktora.“*²⁴

Na hřbitově byl pochován ještě jeden člen rodiny Veletovských, Jan. Zemřel v roce 1870 a byl také kožešníkem. Patřil mu dvůr, dnes zvaný Obecní.

Naši pouť minulostí zálabského hřbitova zakončíme u centrálního kříže hřbitova. Litinový kříž s pozlaceným Kristem je dílem Jáchymovských hutí. Model k tomuto kříži získal cenu na londýnské Světové výstavě. Autora návrhu bohužel neznáme. Jedná se o velmi kvalitně provedenou práci. Propracovaná modelace Kristova těla je důkazem o práci zručného modeléra. Kříž věnovali hřbitovu manželé Hlavičkovi v roce 1854 a oba jsou pod ním pochováni. Manželé Alžběta a František patřily k nejbohatším kolínským měšťanům.

Vlastnili dvůr v Sokolské ulici, dnes součástí areálu bývalého zámku a pivovaru, a dům č. 88 na kolínském náměstí. František Hlavička zemřel v roce 1854. Jeho manželka se brzy vdala za Jana Javůrka, pekařského tovaryše. *„Ten na návod svého otce pojal za manželku tuto obstarožní vdovu. Její manžel založil však mnoho různých dobročinných nadací a tak mladý muž velmi proklínal zemřelého hlavičku, neboť je všechny musel vyplácet. Javůrek zemřel ve čtyřiceti letech na cholera v roce 1866, přežil svou manželku o pouhých pět let.“*²⁵

Od roku 1868 do 1878 bylo na hřbitově u sv. Víta pochováno 1636 dospělých a 2259 dětí, celkem tedy 3895 osob. Na Zálábí byl od roku 1878 Spolek zálabského sousedstva, jehož členy bylo 72 zálabských sousedů. Vždy na dušičky se tento spolek vypravil na hřbitov se svíci, hudbou, knězem a za zpěvu smutných písní rozsvěcely na hrobech světla.²⁶

3 Sochařské a kamenické formy náhrobku – typologie funerální ornamentiky 19. století

Tato kapitola se zabývá základními typy forem kamenných náhrobků a hřbitovních pomníků 19. století. Centrem našeho zájmu však budou především typy zastoupené v pojednávaném souboru náhrobků hřbitova při sv. Vítu v Kolíně – Zálabí. I přes spíše torzální stav celého souboru můžeme prostřednictvím dochovaných prací sledovat vývoj kamenného náhrobku napříč téměř celým devatenáctým stoletím. Prostřednictvím jednotlivých příkladů budeme sledovat měnící se dobový vkus a výtvarně řemeslný přístup tvůrců, kteří v některých případech vystupují z anonymity prostřednictvím signatur, či spíše firemních značek svých kamenických dílen. V nejhojnějším počtu jsou zde zastoupeny zvláště náhrobky spadající pod hlavičku tzv. romantického historizmu. Tyto náhrobky, především architektonické, nelze jednoznačně přiřadit k jednomu z proudů historizujících slohů, jakými jsou např. novorenesance, novogotika apod. Ve většině případů se jedná o kompozitní architektury, kdy autor náhrobku kombinuje, mnohdy velmi tvůrčím a invenčním způsobem, různé architektonické prvky převzaté ze slohů minulosti.

Populární jsou především středověké architektonické slohy a renesanční prvky pracující především s antickými motivy. Objevují se však i výjimky dodržující stylovou čistotu, především novogotiky. Jednoznačně eklektickým slohem je sloh novoklasicistní, propagující totální návrat k antice a to ve všech oblastech života společnosti. Tento návrat však není důsledný a nevychází striktně z poznání historických skutečností. Předmětem našeho zájmu budou kromě morfologie náhrobku i důležité kulturní a společenské vlivy formující jednotlivé umělecké proudy devatenáctého století.

3. 1. Vývoj sochařského náhrobku 1790 – 1880

3.1.1 Osvícenské intermezzo

Předpokladem rozvoje náhrobního umění v 19.století byla jedna z reforem Josefa II. zakazující pohřbívání kolem kostelů. Vznikají tak ve městech i na venkově prostranství, která se postupně zaplňují náhrobními pomníky a zelení, vytvářejíc tak významný segment urbanistického celku lidského sídla. Kultura pohřbívání má své kořeny již v antice, kdy byly nad hrobem zesnulého vztyčovány kameny opatřené textem vztahujícím se k pohřbené osobě. Tyto texty, tzv. epitafy, jsou samostatnými literárními díly, která mají za cíl připomínat a uchovat památku na zesnulého. Tento typ náhrobního útvaru rozvíjí později středověk a zároveň se objevují i nové typy náhrobků. Běžnou praxí středověkého pohřebnictví bylo ukládání ostatků zesnulého pod podlahu kostela. Tento přístup se však brzy ukázal nevhodným, vzhledem k omezeným kapacitám takového pohřebiště. Počalo se tedy s pohřbíváním kolem stěny kostela jak vnitřní, tak vnější. Až do období baroka se setkáváme s náhrobními deskami vsazenými buď do zdi či do podlahy. Na náhrobcích významných osob se od renesance objevují nápisy velebící velikost zemřelého a líčící jeho zásluhy. Takový náhrobní nápis je chápán jako příměluva na cestě očištěm.

Krásným příkladem tohoto typu náhrobku je náhrobek Jana Václava Wratislava z Mitrovic v kostele sv.Jakuba na Starém Městě. Vynikající dílo vzniklé spoluprací sochaře Ferdinanda Maxmiliána Brokofa a architekta Johanna Bernharda Fischera von Erlach je střízlivou oslavou zásluh zemřelého, kdy v jednoduché trojúhelníkové kompozici do plochy vrcholové pyramidy vepisuje Fama zásluhy zemřelého a Sláva je vytrubuje do světa.

Tato kompozice se bude objevovat i následujících letech a setkáme se sní v našem prostředí nejen v díle Ignáce Františka Platzera, ale i jeho syna Ignáce Michala, který pracuje již plně v duchu nastupujících idejí novoklasicismu.

Obelisk a pyramida jsou rovněž motivy, jež z baroka převzalo náhrobní sochařství 19. století a plně je integrovalo do dobových slohových souvislostí. Významnou osobností ovlivňující podobu náhrobků konce 18. a začátku 19. století byla hvězda evropského novoklasicistního sochařství, italský sochař Antonio Canova. Virtuóz v práci z mramorem vymodeloval v letech 1790 – 1792 návrh Tizianova kenotafu, který se však stal kvůli úmrtí objednavatele kenotafem Canovovým. V díle určeném pro benátský kostel Santa Maria dei Frari Canova mistrně transformuje barokní trojúhelníkovou kompozici přízedního náhrobku v intencích nastupujícího novoklasicismu. Od předchozích schémat odlišuje tento náhrobek použití již čistě klasicistních prvků, které tímto dílem uvádí na scénu. Je to především tumba, kterou v gestu ztišeného žalu objímá plačka, tradiční rekvizita antických pohřebních průvodů.

Náhrobky umístěné při zdi kostelů se objevují prakticky v průběhu celého devatenáctého století. Konvencí 19. století se pak stala kamenná hrobová deska doprovázející nápisy opatřený náhrobek. Výrazným rozdílem oproti 18. století byl přechod k trvanlivějším materiálům. Zatímco v předchozím století byla většina náhrobků na hřbitovech dřevěných, v devatenáctém století se objevuje již výhradně kámen i na nejprostších náhrobcích. Fakt, že objednavatelem výpravných kamenných náhrobků se stávají měšťané a obchodníci je důkazem mocného vzestupu této třídy, která vystřídala církve u kormidla společenského dění.

Dalším významným faktorem rozvoje náhrobního umění bylo samotné učení osvícenců. Tento rozmach je dán zvýšeným zájmem osvícenské doby o život jedince a s tím spojenou potřebu uchování jeho památky.

Naopak jistým omezením byl jiný názor osvícenců, že člověk si buduje svůj pomník svým vlastním životem a skutky. Nicméně právě tyto ušlechtilé názory byly prezentovány na okázale prostých náhrobcích.

Významným impulsem rozvoje pohřbívání, a tedy i rozvoje náhrobního umění, byla již zmíněna reforma Josefa II., zakazující pohřbívání u kostelů. Rozsáhlá pohřebiště v duchu italského *Campo Santo* nevznikala mimo městské aglomerace pouze z potřeby hygienické. Pohřbívání mimo kostelní areály byl výsledek vítězství světské moci v zápase o duše zemřelých s mocí církevní.

Nicméně, jak vidíme na příkladu kolínského hřbitova, k naprostému oddělení od církve nedošlo, neboť samostatná městský hřbitov vznikl v Kolíně až v roce 1888, kdy se pohřbívání přesunulo zcela po svěskou moc. Přesouvání hřbitovů od centrálních městských kostelů k menším kostelům bylo ostatně běžnou dobovou praxí. Z tohoto příkladu je vidět, že na venkově se tradice předchozí epochy držely podstatně déle než v městských střediscích.

Ideály nastupujícího uměleckého směru novoklasicismu, který zahajuje „dlouhé“ 19.století, se počínají formovat již ve druhé polovině století osmnáctého. V roce 1755 vystupuje J. J. Winckelman se svým dílem *Myšlenky o nápodobě Řeků v malířství a sochařství*. Vnucovaným ideálům prezentovanými historiky a kritiky umění se však někteří umělci záměrně vzepřely, a tak i přes značný vliv antického umění cítíme v tvorbě sochařů posledních dvaceti let 18.století značný vliv baroka či rokoka. Jistou roli v utváření nového uměleckého slohu sehráli i faktory politické: vytříbený vkus německý v opozici vůči pokleslému francouzskému umění. Významným myslitelem této doby ovlivňující nemalou měrou umělecké hnutí poslední třetiny osmnáctého století byl J. J. Rousseau, který byl čelním představitelem sentimentalismu, uplatňujícím se právě v umění náhrobku.

Z díla tohoto myslitele je převzata i romantická touha po chvílích rozjímání v komponovaných přírodních zákoutích, která byla doplněna drobnými architekturami. Z tohoto hlediska je v podstatě takovým místem i hřbitov, kde složka přírodní má stejný podíl na atmosféře místa jako samotné kamenné náhrobky.

Ovšem pravdou je, že vedoucí úloha v utváření nového uměleckého proudu připadla jako v předchozí epoše Itálii, kde právě výše zmiňovaný A. Canova jako první začal uplatňovat ve své práci nejen antické formy, ale i technologické a řemeslné postupy antiky.

3.1.2 Nástup novoklasicismu (1800 – 1830)

Po roce 1800 se začíná nastupující novoklasicismus naplno projevovat na českých a moravských hřbitovech. Obnovení ideálů antiky se mělo dotknout všech oblastí života, tedy i smrti.

Důsledné studium antiky a snaha co nejvěrněji napodobit antické předlohy však brzy vystřídá skepse a zklamání. Umění novoklasicismu nevychází striktně z antického umění. V mnohém se opírá o jeho renesanční či barokní interpretace. Nicméně náhrobkům tohoto období vévodí především figury Efébů, géníů a Erótů. Pohřební Erótové jsou v řeckém sochařství nazí okřídlení mladíci doprovázející zemřelého na poslední cestě. V římském antickém sochařství pak měli podobu malých chlapců s dolů obrácenou pochodní a klidným postojem. Vedle Erótů byly v antickém sochařství často zobrazováni také géniové bez křídel, symbolizující pozemskou existenci a sílu. Géníus mrtvého byl v antickém Římě spjat především s císařem, protože pouze u zbožštělého jedince mohl géníus přežít jeho smrt. V novoklasicistním sochařství dochází ke spojení římského, tedy pohanského, génia a křesťanského anděla.²⁷

Důvodem rozmachu motivu génia smrti byla snaha o překonání obrazu ošklivé smrti, pěstovaného minulou epochou symbolizovaného lebkou s hnáty. Ta byla nahrazena krásným urostlým mladíkem symbolizujícím smrt krásnou a vznešenou.

S tímto vyobrazením se setkáváme i na zálabském hřbitově, kde génius smrti zdobí náhrobek Leopolda Honejska a Terezie Marešové (kat. č. 34) pocházejícím však z roku 1877. Tento génius stojí v klidné pozici ve ztišeném žalu držíce v ruce věnec. Na rozdíl od antických typů nahých figur je tento genius oblečen do splývavé tuniky, zakrývající právě to co by antický sochař naopak zdůraznil, tedy pohlavní úd, neboť genius byl i symbolem plodné síly.

S typem Eféba se setkáváme u jiného náhrobku, dnes dochovaného jen v torzu. Náhrobek rodiny Knirschovy (kat. č. 12) je tvořen architekturou o niž se opírá postava oděná v krátký chitón. Postava se opírá o sloup náhrobní architektury a objímá jej jako by objímala živého člověka. Práce sochaře F. X. Lederera se vyznačuje opět oním tichým smutkem, který je v kontrastu k emocionálnímu vypětí baroka. Sochař ve své náhrobní tvorbě tento motiv užívá velice často. Figura opřená o architekturu u něj variuje v několika obměnách. Zásadní chybou novoklasicistů bylo zobecňování, neboť považovali génia či Éróta za typický motiv antického sepulkrálního sochařství. V antickém Římě však vnímání smrti a její zobrazování na náhrobcích nepodléhalo žádným přesně stanoveným pravidlům. Neustálé opakování tohoto motivu v období novoklasicismu ve snaze přiblížit se starověkým vzorům je tak výrazem špatného vykladu antického umění dobovými teoretiky.²⁸

Hovoříme-li o figurálních motivech náhrobků, pak kromě zmiňovaných antikizujících typů nesmíme opomenout tradiční figury andělů či puttů.

V náhrobním umění 19. století však většinou motiv anděla a Eróta či genia smrti splývá, jak to vidíme na již zmiňovaném Náhrobku L.Honejska a T. Marešové, kdy anticky oděná postava se sklopenou pochodní má zároveň i křídla. S nástupem novogotiky se pak setkáváme již s klasickým typem anděla, jak jej známe z dobových ilustrací náboženské literatury určené pro lidové vrstvy. Ve druhé třetině století se příklonem ke zobrazení anděla na náhrobku omezuje i projev jeho smutečného truchlení. Popularita historizujících slohů, především novogotiky, byla dána pocitem domáckosti a tradičnosti, který vzbuzoval u lidových vrstev. Vzmáhající se český venkov se tak stal v období po roce 1848 významným objednavatelem takovýchto náhrobních prací. Klasicizující náhrobky jsou vytlačovány náhrobky historizujícími, a to nejen novogotickými, ale později i novorenesančními a novobarokními.

3.1.3 Sochaři novoklasicismu

Dříve nežli budeme pokračovat ve výkladu o vývoji náhrobku v devatenáctém století, zastavme se ještě u několika významných sochařů, kteří ovlivnily sepulkrální tvorbu první třetiny devatenáctého století. Jak víme tvorba náhrobků byla stěžejní disciplínou sochařského umění této doby. Práce novoklasicistních umělců se vyznačují komorní náladou, jakousi nehlučnou pietou pod vzrostlými stromy hřbitovů. Nejsou to práce bombastické výpravnosti a brilantního technického provedení jako práce barokní. Novoklasicisté hrají na notu milé vlídnosti a dojmavosti. Tyto výtvořby byly dlouho považovány za umělecky nehodnotné a tudíž pro uměleckou historiografii nezajímavé. Mimo práce stěžejních umělců této doby se skutečně jedná o díla marginálního charakteru. Neoceňujeme zde technické provedení, avšak nacházíme zde jiné kvality, jejichž ocenění nám umožní objevit umění v celé jeho šíři.

V námi pojednávaném souboru máme z koryfejí novoklasicistního sochařství zastoupeného **Františka Xavera Lederera** (1758 – 1811).

Významnému pražskému sochaři věnujeme samostatný medailon v kapitole o autorech náhrobků (viz. Str. 45). Připomeňme však, že to byl právě Lederer, který nejčastěji pracoval s motivem truchlící ženy u náhrobku.

V jeho tvorbě dominuje postava spojená s náhrobní architekturou v kompozici využívající rokokové spojení půvabu a marnosti. Je také autorem reliéfu *Alegorie zániku umění* (1790), jež je výmluvným dílem ilustrujícím situaci na poli umělecké tvorby na přelomu dvou epoch.²⁹

Výraznou postavou mezi umělci této doby je **Josef Malínský** (1752 – 1827). Tento svérázný sochař se poněkud vymyká akademickému proudu. Byl samoukem a i přes zběžné školení se dokázal prosadit v konkurenci zavedených dílen. Právě jeho nedostatečná příprava mu paradoxně dovolila přijímat nové trendy v umění. Ojedinělým způsobem přizpůsobuje aktuální umělecké trend tradicionalisticky založeným nižším lidovým vrstvám, které byly jeho hlavními objednateli. Stylově Malínský kolísá mezi barokem a novoklasicismem, používá prvky empírů, vytvoří první novogotický náhrobek v českém prostoru, kterým je náhrobek V. K. Nováka na hřbitově sv. Havla v Mladé Boleslavi. Kuchynka tento náhrobek datuje rokem 1815.³⁰

K Malínského proslulým dílů patří také figura nazývaná *Podomek*, umístěná v Lapidáriu národního muzea. Z náhrobních prací ještě připomeňme Náhrobek Barbory Shrenckové (†1790) ve Vrcholových Janovicích či náhrobek rodin Hukových z Alemannu a pokorných z Příbramského hřbitova. Jestliže jsme označili Antonia Canovu za hvězdu evropského klasicistního sochařství, pak můžeme bez nadsázky označit za hvězdu klasicistního sochařství v českých zemích Václava Prachnera (1784 – 1832). Jednoznačně nejvlivnější osobnost českého sochařství v prvních třech desetiletích 19. století měla významný vliv na vývoj hlavní disciplíny této doby, tedy sochařství náhrobku.

Václav pokračoval v rodinné tradici kterou budovali jeho děd Richard Jiří (1705 – 1782) a otec Petr, po jehož smrti v roce 1808 syn Václav dílnu přebírá. Václav Prachner studoval na pražské akademii u profesora Berglera, s nímž přes dvacet let spolupracuje při tvorbě náhrobků.

Prachnerova dílna si brzy vydobyla v Praze vedoucí postavení. Na rozdíl od obou výše zmíněných umělců je však Prachnerova tvorba více podřízena akademickým postupům, především díky Berglerovým návrhům.

Prachner často opakuje některé figury, nikdy však nejde o naprosté repliky. Tento postup vychází z dobové akademické praxe, která viděla umělcovo mistrovství v dovedné variaci starších vzorů i svých vlastních děl. Dokonalost Prachnerových děl můžeme obdivovat například na Olšanských hřbitovech, kde vytvořil náhrobky rodiny Veithových (20. léta 19. století) či náhrobek Jana Höcka (†1814). Z olšanských prací stojí ještě za zmínku náhrobek Remedie Tomáška (1818), který je jedním z mála vícefigurálních náhrobků této doby. Patrně nejvýznamnější prací tohoto sochaře je náhrobní pomník knížete – biskupa L. L. Thuna na hřbitově v Praze - Košířích. Z mimopražských realizací zmiňme ještě sázavský náhrobek Barbory Tiegelové z Lindenkronu (po 1816).

3.1.4 Romantický historizmus

Směr, který se stal charakteristickým pro náhrobní umění 19. století, se v podstatě vyvíjel společně s novoklasicismem, aby jej pak definitivně ve druhé třetině 19. století vytlačil. Popularitu historizujících slohů lze také vysvětlit srozumitelností jejich forem pro nejširší vrstvy. A tak ačkoliv se od čtyřicátých let začala hlavním úkolem pro sochařství stávat tvorba monumentálních pomníků, na venkově se novogotika, novorenesance a další proudy historizujících slohů ustálili v architektuře náhrobku do pozdního 19. století.

Novogotika vzniklá v Anglii jako produkt studia středověkých památek se s úspěchem rozšířila v německy mluvících zemích a skrze ně se prosadila i v českých zemích. Romantická touha po domnělých ideálech středověku byla taktéž spojena s novou vlnou národního uvědomění, které vidělo ve středověku dobu staré slávy vlasti.

A konečně významnou roli sehrály opravy a dostavby gotických katedrál. Ve Francii to byla především dostavba katedrály Notre-Damme a Saint Chapelle v Paříži, vedená architektem Eugénem Violletem – le Duc (1814 – 1879). Tyto renovace významně přispěli ke studiu gotické architektury. Violletův český protějšek architekt Josef Mocker v duchu ideálů purismu regotizuje významné české gotické hrady a také dostavuje katedrálu sv.Víta. Obrovská sochařská huť produkující pseudogotické kamenické prvky a sochy se stane pro velkou část kameníků a sochařů důležitým zdrojem poznání novogotického tvarosloví, které pak aplikují ve vlastních realizacích. Sochařská výzdoba Mockerem renovovaného kutnohorského chrámu sv. Barbory je ukázkou novogotických forem, jaké nacházíme u náhrobních prací. Důležitým faktem je, že svatovítskou hutí prošla celá řada kameníků pracujících na českém venkově.

Vůdčími představiteli nastupujícího novogotického sochařství se stali bratři **Josef** (1804 – 1855) a **Emanuel** (1810 – 1901) **Maxovi**. Rané práce Josefa Maxe z období, kdy se věnuje tvorbě náhrobků, stanoví typ novogotické náhrobní architektury, který se bude v mnoha obměnách objevovat na českých hřbitovech. Charakteristickým rysem přitom je zjednodušeně pojatá architektura a taktéž pojatá sochařská složka v duchu gotických a renesančních předloh. Po roce 1829 vytvořil J. Max náhrobek Františka Keila. Dominantním prvkem je zde gotické okno, v němž je zde umístěna socha Krista. Vřetenové sloupy zase připomenou sloh románský. Dvouetážový podstavec je bohatě dekorován vlysy gotických oken a figurálními reliéfy.³¹

Od čtyřicátých let 19.století dochází k postupnému upouštění od uměleckého provedení náhrobku, více se začíná prosazovat řemeslné pojetí. Převládají tedy náhrobky architektonické většinou bez sochařské složky.

Na zálabském hřbitově se můžeme setkat s celou řadou novogotických variací. Příkladem čistě architektonického náhrobku vycházejícího z typu Maxova náhrobku F. Keila jsou například náhrobky Pavlíny Součkové (kat. č. 5) či Tomáše Černého (kat. č. 2).

K výrazným proměnám dochází i v oblasti nápisových desek. V prvním dvacetiletí 19. století se objevuje oválná nápisová deska, či obdélná postavená na šířku. Oba příklady vidíme na zálabském hřbitově na náhrobku Aloisie Černé (kat. č.32). Od poloviny devatenáctého století se objevují desky kopírující tvar niky, do níž jsou vsazeny. Jedná se tedy např. o formu gotického či obloukového okna. Proměňuje se i písmo. V duchu zjednodušení a zdobnění je majuskule náhrobků konce 18. století vystřídána pečlivě stínovanou kurzívou. V historizujících náhrobcích se pak uplatňuje především švabach a patkové písmo.

S rozmachem romantického cítění se uplatňují ornamenty evokující pocity marnosti, pomíjivosti a smutku. V romantickém historizmu jsou frekventovány především motivy vlčích máků a růží, spletených do věnců, evokující spánek. Časté jsou i motivy snítky růží, někdy zlomených, odlétající motýl, včela jako symboly duše spánku a smrti či života předčasně ukončeného. Tato silně romantická nota nachází někdy protějšek u zcela racionálních drobných reliéfů připomínající povolání zemřelého. Tyto reliéfy většinou představují atributy řemesla či zaměstnání zesnulé osoby. To je další ukázka rozmachu měšťanské společnosti a přechodu ke kapitalismu. Z nápisů se dozvídáme, že zemřelý byl sládek, majitel domu, čí měšťan. Je to další důkaz sílícího sebevědomí středostavovské vrstvy.

První polovina 19. století vytvořila nový typ náhrobku, který se ještě více začíná uplatňovat v druhé polovině 19. století, v souvislosti s již výše zmíněným příklonem k řemeslnějšímu pojetí náhrobních prací.

Je to hranolový typ náhrobku. Velké obliby dosáhl hranolový náhrobek především díky své nenáročnosti a nízkým pořizovacím nákladům. „*Hranolový náhrobek se ustálil ve dvou variantách, obě k nám přicházejí z výtvarné oblasti pruského empiru, který, jak známo působil i na naši architekturu. Základním vzorem první z variant je antická stéla, přetvořená pro novodobé funerální účely K. F. Schinkelem, původcem druhé varianty je pak G. Schadow.*

Je charakterizována podstavcem nejrůznějších tvarů s nápisovou deskou, na němž stojí antikizující urna s nejrůznějšími symboly smrti či věčnosti jako je přetržený věnec, had zakouslý do svého ocasu apod.“³²

Vliv romantismu je patrný i z jiných forem náhrobku. Je to především záliba v rostlinách porůstajících náhrobek. Jindy je zase dlátem napodobeno zvětvování materiálu, či jeho poškození. Vliv na vznik těchto typů náhrobku měla dobová záliba ve zříceninách. Tato obliba se objevuje již v rokoku, kdy mají na umělce velký vliv rytiny Giovanni Battisty Piranesiho, zachycující římské ruiny. Tento trend se udržel i v období nastupujícího novoklasicismu. V romantickém historizmu stojí v centru pozornost ruiny středověkých hradů.

Jak bylo řečeno, hranolový náhrobek se udržel v průběhu celého 19. století. Antikizující formy byly zaměněny za novogotické. Tyto formy většinou napodobují části katedrálního opěrného systému. Hojně užívaným motivem je například gotická fiála, objevují se kraby na vrcholcích náhrobků či vimperky s vrcholovou kytkou.

Pro příklad uveďme např. náhrobek J. Košňara (č. kat. 38) či náhrobek Václava Veselého (kat. č.15).

Novogotická tradice se udržela až do pozdního 19. století, kdy se mísí s vlivy především novorenesance. Pro toto období je typické především užívání tvarosloví všech historizujících slohů, jejichž ornamentální aparát je aplikován podle představy objednavatele a cítění

tvůrce. Náhrobky vytvářejí především sochaři, kteří jsou spíše řemeslníky. V polovině 19. století nastala v sochařství v českých zemích krize talentů, jejichž nedostatek vedl k zadávání uměleckých zakázek cizím sochařům.

Tvorba bratří Maxů či Václava Levého tvoří v tomto období spíše výjimku. I nadále zůstává umění náhrobku hlavní sochařskou disciplínou a to až do nástupu Josefa Václava Myslbeka, z jehož školy vzejde řada významných osobností českého sochařství, opět povzneseného na evropskou roveň.

3. 2. Nejčastější motivy a formy náhrobků ze hřbitova při sv. Vítu v Kolíně

V této části se budeme zabývat typy náhrobků a ornamenty, které se objevují v námi popisovaném souboru. Naše pozornost bude zaměřena především na architektonické náhrobky a jejich ornamenty, vyskytující se na zálabském hřbitově. Typologie figurálních náhrobků je probrána výše, v kapitole o vývoji náhrobku.

3.1.5 Obelisk

Pojem obelisk a pyramida v terminologii náhrobního sochařství 19. století splývá. Oba prvky byly vytvořeny ve starém Egyptě a později převzaty Římany, kde však neplnily funkci náhrobku. V průběhu 15. a 16. století se setkáváme s osvojením obelisku jako formy náhrobku katolickou církví. V osmnáctém století se uplatňuje obelisk či pyramida především jako přízvední náhrobek. Jako volně stojící se v náhrobním umění objevuje až po roce 1800. Obelisky jsou jehlany nesoucí na svém vrcholu nízký jehlan, pyramidon. Velmi často se zjevuje motiv uraženého vrcholu obelisku, či nepravidelného ukončení. Obliba obelisku byla zapříčiněna především jeho prostorovou nenáročností.

Nápis nebyl vytesán do zešíkmené plochy náhrobku, jak tomu bylo ve starém Egyptě, ale obelisk byl umístěn na mohutný podstavec. Důvodem bylo především to, že takto umístěný nápis rychle zašel. Motiv volně stojícího obelisku byl patrně nejdříve užíván pro náhrobky kněží a vojáků, kde byl často doplněn dělovou koulí. Obelisky byly často doplňovány drobnými medailony s podobiznou zemřelého, jak to vidíme u náhrobku Josefa Morstadta (kat. č. 7) U vedle stojícího náhrobku Kláry Morstadtové

(kat. č. 6) pak můžeme vidět použití motivu věnce.

V období novoklasicismu byly většinou užívány věnce vavřínu, později vidíme již romantizující věnce vlčích máků či růží nebo zvonků.

Motiv vavřínových ratolestí vidíme na náhrobku Jana Rolčíka (kat. č. 27). Zde má obelisk spíše podobu stély. Na blíže neurčeném náhrobku (kat. č. 11) vidíme chybějící vrcholový pyramidon, který byl nahrazen patrně jiným prvkem, o čemž svědčí pozůstalý kovový čep. Jednalo se patrně o motiv kříže. Z tohoto příkladu vidíme způsob užívání nových náhrobních motivů na českém venkově, kde objednavatelé byli orientováni spíše k tradičním náhrobním motivům, jako byl právě vrcholový kříž.

3.1.6 Stéla

Obecně je stéla na výšku postavený kámen opatřený nápisem. V antickém Řecku to byla nejčastější forma náhrobku, spolu s urnou a sarkofágem. Ve funerálním sochařství 19. století je označení některých náhrobků stélou dosti problematické. Stéla v chápání antické kultury znamenala plochý útvar. Volně stojící náhrobky tuto definici ovšem popírají. A to už z toho důvodu, že středoevropské pískovcové náhrobky nemohou být tak tenké jako středomořské, které byly vytvořeny z tvrdších materiálů, jak poznamenal Roman Prahl.

Rovněž v případě přízvedních náhrobků je nejasný rozdíl mezi stélou a cippem. Podle novoklasicistů byla stéla nahoře opatřena vrcholovým trojúhelníkovým segmentovým štítem. Vlna novogotiky tento útvar transformovala podle vlastních norem, jak to vidíme v případě náhrobku Františka Pachmana (kat. č. 37). Také novorenesanční náhrobky užívají vrcholový prvek. Například blíže neurčený náhrobek (kat. č. 21) je na vrcholu zdoben jiným antikizujícím motivem, totiž akrotériemi. Pro novorenesanční náhrobky je typická forma edikuly, jež je v náhrobním sochařství variací stély, přičemž atributy obou variant mnohdy splývají.

Edikula byla v antickém stavitelství jednoduchý chrámek, v renesanci byla často užívanou formou italských reprezentativních náhrobků i členění průčelí architektury. Hezkým příkladem užití edikuly je náhrobek Václava Novotného (kat. č. 19), který svým užitím několika pater připomíná průčelí renesanční architektury. Jedná se o jakési obydlí pro zemřelého. Při jižní zdi kostela nalezneme několik přízvedních náhrobků majících podobu stély, např. náhrobek A. Košňara (kat. č. 38). Ten spojuje dva historizující slohy. Pro novogotiku je typické užití fiály jako zakončovacího vrcholového prvku. Pod naznačeným gotickým žebrovím však plně bují vegetabilní motivy typické pro renesanci. Pro antické, potažmo novoklasicistní stély je příznačný figurální reliéf. Nacházíme jej například u Václava Prachnera. Námi pojednávané náhrobní stély jsou však čistě figurální neboť jejich původ spadá do druhé poloviny devatenáctého století. Drobný figurální motiv však nacházíme na náhrobku Václava Novotného, kde je základna ozdobena uprostřed čelní plochy konzolkou s půl figurou anděla s rukama na prsou. Provedení tohoto figurálního detailu, ojedinělého mezi ostatními podobnými náhrobky můžeme přičíst nejen inspiraci renesancí, pro kterou je tento motiv příznačný, ale i samotnému autorovi náhrobku, Antonínu Myslivci z Hořic. Ten se objevuje jako autor náhrobků druhé poloviny století nejčastěji a jeho práce vykazují nejvyšší kvalitu oproti ostatním náhrobkům. Stély mají často zvýrazněný štít bohatým dekorem, což je motiv spíše přejatý z antických chrámů

3.1.7 Kříž

Až do 18. století byl kříž hojně užívaným motivem náhrobků chudších vrstev. Tyto kříže byly zpravidla řezané či kované. Novoklasicismus kříž téměř nepoužíval, ačkoli ve venkovském prostředí nacházíme i výjimky. Skutečnou obrodou kříže jako součásti náhrobní architektury je pak období romantismu a historizmu. Inovací náhrobního sochařství 19. století je užití nových materiálů, především litiny, a to nejen pro výrobu křížů, ale i samotných náhrobků. Dokonce byly někdy náhrobky barevně upravovány tak aby připomínaly litinu.

Kříž býval od středověku dominantou pohřebišť. Se zakládáním nových hřbitovů se objevují velké litinové centrální kříže, jako je ten kolínský, darovaný manželi Hlavičkovými. Nejstarší dochovaný litinový kříž na našem území je na hřbitově v Mrtníku na Berounsku. Komárovská slévárna jej vyrobila v roce 1825. Litinové kříže bývají většinou i s korpusem. Naproti tomu u kamenných křížů se korpus vyskytuje spíše ojediněle. Kříž je opatřen drapérií smuteční roušky, tak, jak to vidíme na příkladu náhrobku K. a A. Krále (kat. č. 13) či u náhrobku A. Křížové (kat. č. 4), oba z druhé poloviny 19. století. Prázdný kříž s rouškou symbolizoval stav po smrti či již vzkříšení. Praktickým hlediskem pak byl fakt, že se přidáním roušky na kříž zvýšila síla kamenného bloku a bylo pak možné vytvořit kříž patřičně vysoký. Zajímavou ukázkou je jediný kamenný Krucifix v našem souboru. Jedná se kamenný krucifix nad hrobem Václava Veletovského (kat. č. 17). Krucifix, který datujeme přibližně rokem 1842 se svým lidově barokním cítěním zcela vymyká formám ostatních náhrobků hřbitova. Značně poškozená práce z kutnohorského vápence se vyznačuje malebně naivním pojetím korpusu i Pany Marie s Ježíškem stojícím pod ním. Na zadní straně můžeme vidět křídlené hlavičky andílku. Tento krucifix je důkazem, jak zvolna přijímaly lidové vrstvy nové trendy v náhrobním umění. Na silně tradicionalistickém českém venkově se vliv baroka držel ještě hluboko do 19. století a jeho působení se nikdy zcela nevytratilo.

3.1.8 Váza

Váza je typickým atributem především náhrobků klasicismu a empíru, kdy vytlačuje kříž. Podobně jako sarkofág se užívala ve starověku k uchování pozůstatků zemřelých. Antická tradice rozlišovala dva typy nádob užívaných na náhrobcích. Byli to *lekythos*, sloužící v reálném životě pro uchování vonných olejů a *lustroforos*, užívaný na náhrobcích osob, jež neuzavřely sňatek.³⁴

V náhrobcích první poloviny 19. století však vzhledem k nákladnosti a v pískovci obtížnému technickému provedení takovýchto prvků, dochází k jejich nahrazení amforami a kratérami.

Urna a váza v symbolice náhrobků 19. století značně splývá. Tento prvek má funkci jak dekorativní, tak symbolickou jako smuteční nádoba na ostatky zemřelého.

Velký vliv zde měli opět rytiny G. B. Piranesiho, zobrazující jak vázy tak urny ve zvětšeném měřítku. J.J. Winckelmann vázu prezentuje jako meditační objekt, kdy je s ní spojen zamyšlený mladík. V průběhu 19. století pak vycházela alba sloužící jako vzorníky váz pro náhrobní architekturu.

Vázy byly často dekorovány drapérií, která není typickým festonem, ale ve stylu luisézu je uspořádána jako spadající závěs. Tento motiv odkazuje ke Kristově smrti. Častá byl též dekorace vázy věncem.

V případě svatovítského hřbitova se setkáváme v souboru dochovaných náhrobků pouze s jedním příkladem užití vázy, a to u náhrobku A.Černé z roku 1825 (kat. č. 32). Jedná se zde o kombinaci vázy a obelisku. Váza je provedena jako vysoký reliéf v čelné ploše obelisku. Tato kombinace patrně vznikla z nutnosti zesílit hmotu náhrobku, aby mohla váza stát na elegantní štíhlé noze. Tato masivnost je pak kompenzována velice subtilním provedením postranních festonů.

Zde můžeme říct že se jedná o skutečný feston, drapérie je komponována v symetrických formách, tak jak jsme tomu svědky u váz baroka či renesance. Ačkoliv váza je stylově blízká empíru, vidíme zde že si autor neodpustil některé romantizující prvky, jako je květinový věnec v horní části náhrobku či květ uprostřed hlavice vázy. Náhrobek řadíme k nejstarším na hřbitově, jiné příklady užití vázy se v daném souboru nedochovaly. U mladší náhrobků je opět hojně užíván kříž. Obliba vázy trvala tedy pouze v první polovině 19. století.

3.1.9 Gotizující ornamenty - fiála, vimperk, lomený oblouk

U mladších náhrobků se setkáváme v hojném počtu s užitím historizujících ornamentů, především novogotických. Mnoho nových objevů, jež přineslo studium gotické a vůbec středověké architektury brzy našlo ohlas i ve venkovském prostředí. Nejčastějším motivem je motiv fiály, která je někdy sama o sobě náhrobkem. Fiála se také mohla stát vrcholovým prvkem, kdy nahrazovala kříž. Tak je tomu u náhrobku Matěje Součka a jeho ženy Pavlíny (kat. č. 5), která byla katolička, zatímco její muž byl protestant. Právě na protestantských hřbitovech se novogotické náhrobky uplatňují nejlépe, neboť vyhovují této konfesi svou uměřenou střídmostí a strohostí ornamentu.

Fiála zároveň složí dobře účelu náhrobku pro svou vertikálnost. Náhrobek je tedy dobře viditelný a přitom svou štíhlostí zabírá minimum místa. Nápisové desky byly často vkládány přímo do kompozice fiály. Nebyl tedy nezbytně nutný podstavec. Zajímavá je hrobka rodu Palečkova (kat. č. 30), kde vidíme nádherně propracovaný vimperk s kraby. Na fiálách se často opakuje motiv gotických oken, které mají podobu vlysu. Druhým typem takového architektonického náhrobku je hranolový náhrobek zakončený cimbuřím, dalším typicky historizujícím prvkem. Oblíbené jsou taktéž zubořezové římsy.

U náhrobku J. Kopečného, pocházejícího z roku 1859, můžeme vidět vrcholový motiv cimbuří, jehož zuby se rytmicky střídají s vlysem gotických oken. Tyto typy náhrobků byly skromnějšími variantami rozsáhlých náhrobních architektur, rodinných pohřebních kaplí bohatých rodů, např. hrobka rodiny Formánkovy či dnes již neexistující kaple, jež pro své rodiče a sebe zbudoval děkan Svoboda. S motivem okna s lomeným obloukem se pochopitelně setkáváme u všech novogotických náhrobků. Většinou je užit jako slepé okno či galerie. Tyto náhrobky zařazujeme do 50tých – 60tých let 19. století. Jejich architektura plně odpovídá romantické vizi historizující architektury, vidící svůj vzor v melancholicky snových výjevech zřícenin hradů porostlých bujnou vegetací, tak jako zarůstají náhrobky na hřbitovech.

Na náhrobku Tomáše Černého (kat. č. 2) můžeme dokonce sledovat, jak se autor snaží iluzi zarůstání vytvořit dekorem břečťanových listů ve svrchní části náhrobku.

3.1.10 Vegetabilní motivy

V křesťanské ikonografii patří k často užívaným vegetabilním motivům vinná réva, jako symbol Krista. Vedle tohoto klasického motivu se začíná uplatňovat také břečťan, který symbolizuje solidaritu či věrnost blízkého okruhu přátel nebo rodiny. S rostoucím národním uvědoměním se objevují lipové listy u Čechů a dubové u Němců. V náhrobním umění je často užívaným motivem také strom s osekanými větvemi. Tento strom symbolizuje strom rodu, jehož osekané větve jsou zemřelí rodinní příslušníci. Strom mohl být umístěn na skalisku, jak to vidíme na příkladu neznámého torza náhrobku (kat. č. 35) n kterém vidíme fragment skály i jemně vypracované otesané větve. Podle dochovaného popisu náhrobku byla na skále ještěrka a had, původně egyptský symbol věčnosti.

K nejstarším symbolickým rostlinným motivům patří, v křesťanské ikonografii velmi frekventovaný, motiv vavřínového věnce a palmových ratolestí.

Jedná se o symboly Kristova vítězství nad smrtí, které jsou přejaty ze širší kultury starověku. Objevují se však i věnce květů, které odkazují k romantickému cítění. Většinou se jedná o zvonky, vlčí máky či růže, symboly spánku. Zvyk věnčit hroby květinovými girlandami pochází opět ze starověké tradice odkazující k ráji nebo Elysiu s věčně kvetoucí vegetací. Ostatně zvyk házet do hrobu květiny, či jimi zdobit hrob byl běžný v 19. století a udržel se dodnes.

3.1.11 Nápisové desky

Specifickou kapitolou morfologie náhrobku jsou nápisové desky. V podstatě se jedná o nejdůležitější část vybavení pomníku. Zpravuje nás o pohřbené osobě, udává její věk a především rok jejího úmrtí. Náhrobky byly většinou pořizovány po smrti pochovaného, jiné případy jsou spíše výjimkou. Proto nám rok úmrtí na náhrobku může být dobrým, nezářídka jediným, vodítkem při jeho dataci. Nápisová deska tedy dává náhrobku smysl a činí z něj nejen objekt zájmu umělecké historiografie, ale vydává i svědectví o vztahu našich předků ke svým zemřelým, o jejich vztahu ke smrti. Stává se tak významným pramenem kulturní historie.

S nápisy na sepulkrálních památkách se setkáváme především v antice, kde se konstituovaly základy typologie náhrobních nápisů, které zažily velký rozmach právě v námi sledovaném 19. století. Především v římské císařské době dochází k rozvoji tzv. básní nad zemřelými. Ve středověku se začínají náhrobní nápisy objevovat ve větší míře až od 12. století. Skutečné expanze se však dočká až v 15. a 16. století, kdy se móda náhrobníků umístěných většinou v kostelních zdech či podlahách, rozšíří mezi lidové vrstvy. Myšlenka opatřování náhrobních desek nápisy vychází z křesťanského učení o očistci a možnosti aktivního ovlivnění posledního soudu. Působení utrakvistické konfese dochází v období humanismu k zestručnění náhrobních nápisů, omezujících se na základní údaje zemřelém doplněném modlitbou, či citátem z Bible.³⁵

Naproti tomu 17. a 18. století se vyznačuje výpravnými, mnohomluvnými texty vyjmenovávající zásluhy zemřelého. Barokní náhrobky jsou vyhrazeny vyšším vrstvám, na rozdíl od období předchozího které se vyznačuje vzestupem střední třídy. Opravdový rozmach tvorby nápisů nacházíme však právě v 19. století. Významným impulsem tomuto boomu je zakládání nových příměstských hřbitovů.

Tyto rozsáhlé prostory pak dají vzniknout neomezenému růstu náhrobků a s nimi také náhrobnímu nápisu. 19. století, ač se vyznačuje odchýlením od duchovního ke světskému způsobu života, se zcela nevymanilo z křesťanských tradic. Modlitba za zemřelé se v různých formách objevuje na mnoha náhrobních deskách. Většinou je v těchto textech akcentován svět pozůstalých a připomínka brzkého setkání na věčnosti. Formální podoba náhrobních nápisů se lišila podle postavení zemřelého. U výše sociálně postavených zemřelých se setkáváme s připomenutím jejich majetku a postavení, u nižších vrstev jsou více frekventované drobné poetické útvary.

Kromě data narození a smrti se v obsahu nápisů objevují i některá další fakta. Především věk, příčina úmrtí, hodnost a úřady. Novinkou je také prezentace pozůstalých. Setkáváme s dedikačními nápisy „milé družce“, „svému učiteli vděční žáci“ apod. Výjimkou nejsou ani výčty jmen všech stavebníků náhrobku, včetně uvedení jejich společenského postavení.

V souladu s praxí předchozí epochy je zde patrná, byť oproti baroku ve ztenčené míře, snaha zvýšit sugestivitu nápisu. U výpravnějších pomníků je patrná snaha propojení nápisu a ostatní výzdoby náhrobku, například figura držící štít s nápisem. Obsahem nápisů byly krátké veršované texty, jejichž sbírky vycházely tiskem a byly zdrojem náhrobních textů nabízených objednavateli. Většina motivů se opakuje v různých obměnách. Řada básní se patrně inspirovala soudobou krásnou literaturou. Po stránce jazykové v našem souboru jednoznačně převládá čeština, druhým jazykem je pak němčina.

Z hlediska tvaru jsou nápisové desky často dekorovány ozdobným rámem.

Provedení písma samozřejmě záleželo na zručnosti kameníka. Některé náhrobky se vyznačují precizním provedením iniciál s použitím jemných detailů jako např. vlny, voluty či květinových motivů. Tento dekor má většinou kresebný, lineární charakter. K dosažení těchto jemností tvůrci náhrobků často používaly pro nápisové desky materiály tvrdší a kvalitnější, tedy především mramory a vápence. Do pískovcového pomníku vsazená mramorová deska stvrzovala materiálem nadřazenost svého poslání nad čistě dekorativním rámcem náhrobku. Motivem byly samozřejmě také důvody ekonomické.

Propojením estetické a informační stránky nápisu je samotná volba písma. Hlavním písmem novověku byla novověká kapitála, písmo odvozené v 15. století od římské *scriptura monumentis*, k nám proniknuvší v 1. polovině 16. století. V minuskulní oblasti je nejčastějším písmem od konce 16. do konce 18. století fraktura a minuskula. Fraktura je užívána pro národní jazyky, minuskula je vyhrazena latině.

Ačkoli nápisová tvorba 19. století vychází z těchto tradic, přináší řadu změn v použití písma. Například humanistická minuskula je používána i pro národní jazyky. Ve srovnání s barokním obdobím jsou minuskulní nápisy daleko častější. Velké oblibě se těší také kurzíva či polokurzíva, která se vyskytuje stejně často jako minuskula. Písma jsou většinou sekaná mělce, aby bylo možno je kdykoliv odstranit. Někdy se objevuje provedení nápisu jen barvou.

Ve druhé polovině 19. století se objevuje gotická minuskula a fraktura. Jednotlivé typy nápisů se uplatňují v různých obměnách v průběhu celého 19. století. Na přelomu 19. a 20. století pak dochází k postupnému zestručnění nápisů a poklesu úrovně umění nápisu.

Osobitou součástí nápisových desek jsou veršované texty, většinou provedené kurzívou pod jménem a rokem úmrtí. Tyto verše obvykle popisují zármutek nad odchodem blízké osoby, který ovšem kompenzují poukazem na brzké shledání na věčnosti, případně na její spásu.³⁶ S výzdobou náhrobku se velice často doplňovaly.

Zatímco výzdoba náhrobku měla smuteční ráz, nápis většinou poskytoval útěchu. Výjimkou nebyli ani texty popisující dobovou realitu: epidemie, úmrtí novorozenců, smrt rodiček, nemoci.

Na ukázkou zde uvádíme několik veršů z náhrobku kolínského svatovítského hřbitova:

*„Po trudné života pouti
Sladký jesti spravedlivý sen
Pak je vzbudí zvukem trouby
Anděl páně v soudný den“*

Náhrobek K. a A. Králových (kat. č. 13)

*„Andělům se zatoužilo,
dcero drahá po tobě,
proto tě Pán světu odňal
nebi svému k ozdobě.“³⁷*

Náhrobek Antonie Pallové (kat. č. 5)

*Spočívejte tiše v boluprázdém snění
V blaženém svých blízkých čekání
Čím bolestnější bylo naše rozloučení
Tím sladší bude naše shledání*

Pomník F. Křivky (kat. č. 40)

4 K dokumentaci a vybraným problémům náhrobků ze hřbitova při sv. Vítu v Kolíně

4. 1. Metodika katalogizace náhrobků

Tento katalog mapuje kamenosochařské a kamenické památky první části hřbitova při sv. Vítu Kolíně. Hřbitov byl v devadesátých letech 20. století násilně rozdělen do dvou částí novostavbou mostu spojujícího zálabskou a městskou stranu Kolína. Jedná se tedy o území mezi ulicí Tovární a 5. základní školou „*U kostelíčka*“. Pozornost byla věnována všem kamenným objektům, či jejich fragmentům. Jednotlivé katalogové listy podávají základní informace o objektu: datace, umístění, autor, materiál. Zásadním aspektem při dokumentaci funerálních památek je dokumentace nápisů. Ty podávají důležité informace pro identifikaci každého díla. Pokud se nápis dochoval, i v torzální podobě, byl přepsán za pomoci grafického programu a je obsažen v obrazovém doprovodu jednotlivých katalogových listů. Přílohou práce je pak obrazová dokumentace ukazující proměny zálabského hřbitova od třicátých let 20. století až do dnešních dnů. Jednotlivé listy katalogu obsahují pro lepší přehlednost základní pohled na zpracovávaný objekt, případně další fotografie bezprostředně se dotýkající daného díla.

Název památky je odvozen od jmen zemřelých a typu náhrobku, tedy pomník, náhrobek, hrobka, kříž apod. Součástí katalogového listu každého objektu je popis samotného díla, jeho poškození a návrh možného postupu při jeho záchraně. Při popisu jednotlivých objektů jsou figury popisovány z jejich pohledu, zatímco architektonické části jsou popisovány z pohledu diváka. U figury je tedy vlevo po její levé ruce, u architektury je vlevo po divákově levé ruce.

Katalog začíná náhrobky při postraním vchodu vedle kostela a pokračuje od severu k východu podél severní zdi a poté zpět podél zdi jižní k západu. Pro orientaci je doplněn schematickou mapou první části hřbitova.

4. 2. Několik poznámek k záchraně kamenných děl hřbitova

I přesto, že hřbitov je organicky vzniklým celkem, který jako celek musíme brát, je nutné každému dílu věnovat zvláštní pozornost. Pro celý soubor předpokládáme spíše konzervační, než restaurátorský zásah ve smyslu rekonstrukce chybějících částí. Prioritou by mělo být zachování autentické hmoty náhrobků.

Doplňování větších částí by bylo vhodné jen u některých architektonických náhrobků, vyžaduje-li to zachování integrity díla. Drobné figurální práce, jejichž architektury jsou již zničeny, by bylo vhodné prezentovat v interiéru jako solitéry. U většiny objektů původní souvislosti jen tušíme, neboť původní uspořádání hřbitova bylo nenávratně smeteno soustavnou devastací hřbitova v průběhu posledních několika desítek let. V dnešním stavu je třeba k jednotlivým náhrobkům přistupovat individuálně, s respektem ke stopám které na nich zanechal čas. U torza figury s architekturou z náhrobku rodiny Knirschovy by vzhledem ke stupni poškození přicházela v úvahu jeho prezentace v interiéru. Ostatní náhrobky mohou být po konzervaci ponechány na místě. Pro každý objekt bude nutné zpracovat komplexní přírodovědný průzkum, jehož výsledky budou základním vodítkem pro stanovení postupu při jejich konzervaci. Průzkum by měl především hodnotit fyzický stav každého objektu, především jeho statiku a soudržnost materiálu.

Měl by také zhodnotit všechny faktory ohrožující památku, především vliv vlhkosti, obsah vodorozpustných solí v kameni atd. Restaurování či konzervování hřbitovních celků je problémem poměrně specifickým, neboť samotné prostředí hřbitova je pro provádění konzervačních zásahů dosti limitující. Faktem však je, že v současné době byli nebo jsou s úspěchem restaurovány hřbitovní celky, především židovské hřbitovy.

Tento katalog by měl sloužit jako podklad pro budoucí obnovu zálabského hřbitova jako prostoru, s jedinečným geniem loci, jehož devastace v minulých letech byla příkladem alarmující nekulturnosti a barbarství.

Vzhledem k tomu, že hřbitov již neslouží svému účelu a celkově je spíše torzem, některé objekty jsou natolik poničeny, že jejich úplná obnova není jen nemožná, ale z hlediska památkové péče i nadbytečná. Zálabský hřbitov však lze brát i jako památku přírodní. Se svými vzrostlými stromy a dnes poměrně přebujelou vegetací keřů a travin je hřbitov jedinečným přírodním koutem městské aglomerace. Zde by mohla jít ruku v ruce péče o památky s péčí o životní prostředí. Kultivace porostů hřbitova a konzervace kamenných objektů by mohla vést k rehabilitaci tohoto místa, které by molo najít své uplatnění jako přírodní park, který je zároveň romantickou galerií kamenných náhrobků. V kostele sv.Víta se dosud pravidelně slouží mše. Místo tak částečně stále žije a plánovaná rekonstrukce kostela snad povede k oživení celého prostoru, který by byl po své rehabilitaci využit jako park či zahrada otevřená návštěvníkům kostela během bohoslužeb a svátků. Hřbitov bez většiny náhrobků, pozůstalých a dnes bohužel i pochovaných ztrácí svůj původní smysl. Nelze však proto připustit jeho úplnou devastaci. Využití hřbitova jako přírodního parku by mohla být cesta jak mu smysl vrátit.

Tato idea je hlavním důvodem vzniku potřeby dokumentovat všechny dochované kamenné památky hřbitova a hlavním kritériem pro sestavování jednotlivých katalogových listů.

Ty mají za cíl čtenáře seznámit s jednotlivými náhrobky jako uměleckými či uměleckořemeslnými díly, popsat hlavní příčiny a důsledky jejich devastace a zároveň předložit návrh na jejich revitalizaci.

Informace, které zde předkládáme, mají charakter vstupního, velmi obecného, uměleckohistorického a restaurátorského průzkumu. Klademe si za cíl ukázat hodnotu tohoto souboru kamenných náhrobků, kterou stojí zato uchovat.

4. 3. Barevnost kamenných náhrobků

Součástí dokumentace souboru kamenných náhrobku hřbitova při sv.Vítu na kolínském Zálabí byl i průzkum barevnosti náhrobků provedený u několika vybraných děl. Konkrétně se jednalo o kříž nad hrobem Václava Veletovského (kat. č. 17), sochu anděla z náhrobku F. Lindnera (kat. č. 33), sochu Krista z Křivkova náhrobku (kat. č. 40) (Fotografie pořízené během mikroskopického studia nábrusů včetně popisu přinášíme v Příloze 1)

U všech sledovaných objektů byly nalezeny povrchové úpravy, které lze označit jako primární. V případě vzorků 1 – 3 odebraných z kříže nad hrobem Václava Veletovského byla patrně polychromní úprava provedena autorem kříže či následně po jeho vytvoření. Inkarnát byl pojednán hnědočervenou barvou, kterou nacházíme u vzorku č. 1. Barva byla nanášena na světle okrový podklad. U vzorku č. 2 nacházíme tentokrát hnědý podklad, určený patrně k zatažení porézního povrchu kamene. Na něj byl nanášen bílý nátěr a poté nátěr dvou vrstev červené barvy.

Toto barevné souvrství lze považovat za starší, neboť mezi ním a dalšími dvěma vrstvami, bílého podkladu a na něj nanesenou světle růžovou, je tenká vrstva nečistot.

Na vzorku č. 3, odebranému z břevna kříže, nalézáme pak opět hnědočervenou nanesenou však přímo na kameni. Na ni je pak vrstva červené.

Původní barevná úprava kříže tedy byla patrně hnědočervená – červená. Polychromie byla obnovena podobnou barvou, červenou či růžovou. Vzhledem k celkovému slohovému pojetí kříže, který nese znaky lidového baroku, lze u takové práce předpokládat barevnou úpravu. Polychromní či monochromní úpravy byly u hřbitovních architektur poměrně běžné. Nemuselo se však jednat o autorský záměr, neboť barevnou úpravu mohli provést až majitelé hrobu jako ochranu povrchu kamene před nepřízní přírodních živlů.

V případě tohoto kříže je však pravděpodobná polychromní úprava provedená samotným autorem, o čemž svědčí plynulý přechod mezi podkladovými vrstvami a kamenem .

U vzorků 5 a 6 byla patrně provedena monochromní úprava povrchu světle okrovou – bílou barvou a okrovou barvou. Nejsvrchnější vrstva šedé je u obou vzorků shodná a byla patrně provedena jako pokus o obnovu náhrobků.

Všechny vrstvy u sledovaných vzorků jsou olejového charakteru, v případě vzorků 1- 3 byl povrch kamene před nanesením barevných vrstev upraven patrně šelakem.

I přestože od poloviny 19.století dochází k přijetí přírodního povrchu kamene jako estetické kategorie, na českém venkově se barvení nejen kamenných pomníků, ale i božích muk a soch udržuje prakticky do dneška. Zatímco u výše zmíněného kříže byla barevná úprava součástí díla i po stránce estetické v duchu barokní tradice, u dalších dvou sledovaných náhrobků se jednalo především o ochranu málo odolného pískovce. Většina prostých lidí si nemohla dovolit pořídit si náhrobek

z kvalitního trvanlivého materiálu. Natření pomníku se tak stalo jediným způsobem prodloužení jeho životnosti. Neustálým obnovováním nátěrů tak často dochází k setření modelace kamenných děl a jejich celkovému zaslepení.

Druhým případem může být pak naopak odstranění starých nátěrů před jejich nahrazením nátěrem novým. V obou případech je kamenná hmota silně poškozována, a to zneprůchodněním porézního systému kamene v případě prvním, či zanášením škodlivých látek do kamene v případě druhém. Ještě na počátku 20. století byly často pro odstranění nátěrů použity louhy, jejichž reakce s olejovými pojivy barev vedla ke vzniku rezavých skvrn na kameni.

Hovoříme-li o barevných úpravách náhrobků, je samozřejmě nutné vzít v úvahu i otázku estetickou, ačkoli nebyla v této době z pohledu barevnosti kamenných prvků tak akcentována.

Snaha o dosažení lepšího vzhledu méně ušlechtilých materiálů vytrvala v prostředí českého venkova poměrně dlouho. Náhrobek natřený bílou či světlou barvou imitující barvu kamene jistě působil lépe než zčernalý povrch pískovců. Na rozdíl od doby baroka však tyto nátěry byly prováděny spíše laiky, tudíž se většinou dochovaly jen ve fragmentech či byly překryty pozdějšími nátěry. Atmosféra našich hřbitovů proto působí spíše ztemnělým dojmem, na rozdíl od prosvětlených mramorových hřbitovů oblasti středomoří.

4. 4. Materiál náhrobků

Na svatovítském hřbitově se můžeme setkat s poměrně rozmanitým použitím různých hornin. V námi sledované souboru můžeme najít většinou materiály importované z jiných částí Středních Čech, většinou z okolí Prahy a samozřejmě pískovce z okolí Hořic.

Je to způsobeno především nedostatkem kvalitních kamenů vhodných pro kamenické a sochařské práce v okolí Kolína. V minulosti se na Kolínsku používal pro sochařské účely především vápenec z lomů v okolí nedaleké Kutné Hory a červená arkóza, lámaná na Čekobrodsku v okolí obce Nučice.

Z nučické arkózy bylo vytvořeno sousoší Kalvárie před kostelem sv. Víta, stržena v šedesátých letech 20. století, kutnohorský vápenec byl použit na stavbu Morového sloupu na kolínském náměstí.

Oba materiály se však vyznačovali velkou zrnitostí, a od poloviny 19. století se takřka výhradním materiálem kolínských náhrobků stává hořícký pískovec. Nedostatek vhodných materiálů způsobil i nedostatek kameníků, proto jsou náhrobky dodávány především přespolními kameníky a sochaři, především z Hořic a Prahy.

Ve starší vrstvě kolínských náhrobků nacházíme jemnozrnný křemenný křídový pískovec světle šedé až světle okrové barvy. Jedná se o materiál těžený severovýchodně od Prahy v lokalitě Lázně Mšeno a Vyšehořovice. Tento pískovec je třetím nejvíce zastoupeným materiálem celého souboru. Setkáváme se s ním v šesti případech, např. u náhrobku F. Lindnera (kat. č. 33) nebo u náhrobku Aloisie Černé (kat. č. 32)

Pro náhrobky vzniklé v první polovině 19. století je charakteristický **kutnohorský mušlový vápenec**. Materiál vzniklý příbojové oblasti křídového moře se vyznačuje velkým podílem organodetrítických složek. Je využit na většinu monumentálních architektonických a sochařských děl v Kutné Hoře a širokém okolí. V průběhu devatenáctého století však jeho těžba postupně slábne.

Svým charakterem se pohybuje tento kámen na pomezí pískovce a vápence, pro výrazný podíl Ca O, pro pískovce neobvyklý, se však přikláníme spíše k označení vápenec. Má světlešedou až žlutošedou barvu. Je střední zrnitosti (kol. 1 mm). Obsahuje velké množství křemene, jehož zaoblená zrna jsou stmelena kalcitem.³⁸

Hornina obsahuje velké množství lastur mořských živočichů žijících v příbojové oblasti. Tyto schránky mají proto velkou pevnost a erodují daleko pomaleji než samotná hmota jíž jsou součástí.

V souboru náhrobků je zastoupen osmi pomníky a je jediným místním kamenem použitým pro náhrobky zálabského hřbitova.

Je z něj vytvořen např. Kříž nad hrobem V. Veletovského (kat. č. 17) či Honejskův pomník (ka. č. 34)

Dalším materiálem použitým pro zálabské náhrobky je **arkóza**, patrně z oblasti kladensko - rakovnické pánve. Střediskem její těžby byly především lomy v okolí Kamenných Žehrovic. Její použití svědčí o autorovi z Pražského okruhu, neboť Žehrovická arkóza byla materiálem velké části barokní sochařské a kamenické produkce v Praze a byla použita například i na stavbu Karlova mostu.

Arkózy od pískovců odlišuje především menší vytríděnost zrn a vyšší obsah živců, které jsou náchylnější k zvětrávání. Žehrovická arkóza má charakteristické zbarvení od šedé po světle žlutou až okrovou. Okrové zbarvení způsobuje přeměna oxidu Fe hematitu na limonit. Tak je tomu v případě náhrobku Kláry a Antonie Morstadtových. Stejný druh kamene je použit i pro náhrobek manželů Koláčných. V tomto případě byl však použit blok z kvalitnější polohy horniny. Podle mikroskopického studia výbrusu (foto viz. příloha) obsahuje menší množství živců než je u arkóz obvyklé. Úlomkový materiál dále obsahuje malé množství slíd. Základní hmota obsahuje velké množství kaolinitu.

Nefrekventovanějším materiálem je **křemenný jemnozrný až středně zrnitý pískovec s křemičito - kaolinickým tmelem**. V našem souboru je z něj vytvořeno dvaadvacet náhrobků a náhrobních skulptur. Tyto pískovce byly těženy v oblasti hořického hřbetu např. v lokalitách Boháňka, Podhorní Újezd či v lomu u Josefa. Kvalitu pískovce určoval konkrétní lom, kde byl těžen.

Kvalitnější křemičité pískovce byly těženy ve východní části tohoto regionu. Geneticky se jedná o třetihorní pískovec původem ze české křídové tabule. Hořické pískovce se vyznačují nižším stupněm zpevnění, způsobeným kolísající mírou silicifikace. Základní hmota má povahu jílovito–křemenné směsi s lokální tvorbou drobných lupínků slídy.

Náhrobky vytvořené z tohoto materiálu pocházejí ve všech případech z druhé poloviny 19.století. V této době se u sledovaných náhrobků téměř neseťkáváme s jiným druhem použitého kamene,.

Na zálabském hřbitov je použit např. Na náhrobku A. Pallové (kat. č. 14) či na náhrobku K. a A. Králových (kat. č. 13)

4. 5. Autoři náhrobků

V závěrečné části této kapitoly zmiňme ještě sochaře a kameníky, kteří vytvořili některé z námi popisovaných náhrobků. Díky signaturám, které se dochovaly, můžeme přiřadit konkrétní práce konkrétním kameníkům a sochařům.

K vůbec nejstarším pracím na hřbitově patří, dnes bohužel silně poškozený, náhrobek rodiny Knirschovy. Na základě slohového rozboru stanovil **F. X. Lederera** jako autora Roman Prahel ve své studii o náhrobním sochařství v letech 1790 – 1830.

Období prvních třiceti let 19.století bylo dobou nepříliš přející umělecké produkci. V sochařském umění zaznamenáváme jakési umrtvení produkce po onom bouřlivém období ve znamení exploze barokního sochařství v českých zemích.

Lederer si zaslouží naši pozornost právě proto, že se dokázal v nelehké době prosadit a společně se sochaři jako byli Václav Prachner, František Pettrich či Josef Malínský vytvořil velmi kvalitní soubor děl, která tvoří páteř novoklasicistického sochařství v českých zemích. Tento vývoj ovlivnili nové trendy v evropském sochařství přicházející především z Itálie (Canova), Vídně

(F. A. Zauner) a Francie (Empír). Tato skupina sochařů již není zatížena starší tradicí a v umění náhrobku se stává spojujícím článkem mezi senzualismem rokoka a uměřeností nových uměleckých stylů novoklasicismu a empíru.

František Xaver Lederer (1758 – 1811) byl synem méně významného pražského sochaře Josefa Jana Lederera. Pravděpodobně i krátce pobyl u Ignáce Františka Platzera. V roce 1785 vytvořil svou první větší zakázku, výzdobu východního štítu portálu budovy pražského Klementina. Mezi další známá Ledererova díla patří např. Wimmerova kašna, či busta panovníka objednaná císařovnou pro strahovské premonstráty. Z náhrobních prací většina pochází z konce 18. století.

Signovaných prací je dochováno pět. Jednou z nich je například *Kenotaf Antoinetty Hartigové*, zemřelé po roce 1790, v parku v Horních Beřkovicích. Stejně jako v případě kolínského náhrobku dominuje pomníku plačící ženská postava opřená o náhrobek.

Tento typ se opakuje v Ledererově tvorbě několikrát a v kontextu středoevropského funerálního sochařství nebyl ničím ojedinělým. Tělo, gesto a výraz ženy z tohoto náhrobku, spojují tuto práci s dalšími díly připsanými Ledererovi. K takovým dílům patří například náhrobek Aloise Zarabary, kde postava plačky je parafrází postavy Mírnosti z náhrobku papeže Klementa XIV Antonia Canovy. Na náhrobku pro Magdalenu Wallisovou (†1794) použil místo ženské figury mužskou. Postavy Efébů, převzaté z antického sochařství, jsou ve svých citových projevech zdrženlivější. Použití figury příslušníka řeckých pomocných jednotek, tzv. Efébiích, se objevuje v souvislosti s nástupem napoleonského slohu, empíru. S tím souvisí i zvýšený zájem o antickou kulturu ve Francii, odkud se císařský sloh šířil po celé Evropě. Postava Eféba je u Lederera vždy oděna v krátký chitón.

Podle všech znaků můžeme proto k této skupině prací spadajících do obdoby kolem roku 1800 zařadit i kolínské torzo. Podle Romana Prahla zapadá kolínské torzo mezi Ledererovy práce především typickým pojetím drapérie a odstupňovaným pyramidálním pojetím náhrobní architektury.

Podobnost s náhrobkem Wallisové je i v kontrapostu figury. Podobný motiv kdy se postava jakoby choulí k náhrobku nalézáme také u Ledererova pomníku Karla Krezera v Kyjích u Prahy.

Práce s výrazem obličejů těchto figur je však ještě barokní. Lederer si ji pravděpodobně osvojil z některých získaných příruček o sochařství.

Ledererovy práce jsou pravděpodobně i pomník knížete Fürstenberga v Loučni u Nymburka, či náhrobek neznámých v Košířích.³⁹

Tvorba Františka Xavera Lederera je ukončena jeho náhlou smrtí. Zaznamenala bezpochyby v českých zemích ohlas. Petr Wittlich o Ledererovi napsal:

„Z počátku se znaky nového empírového slohu ještě pojili s živou a jakoby hravější představivostí smyslově založeného staršího umění.“⁴⁰

Jak již bylo naznačeno výše, ve druhé polovině 19. století se chápou iniciativy hoříčtí kameníci a sochaři. V období těsně před vznikem hořícké kamenické a sochařské školy (vznikla v roce 1884) pracuje v Hořicích celá řada zdatných uměleckých řemeslníků. Výsledky úderů jejich dlát do jemnozrnného hoříckého pískovce můžeme najít i na zálabském hřbitově. Jejich práce se vyznačuje hladkými splývavými formami, kresebností a onou tichou komorní atmosférou typickou pro všechny hřbitovy 19. století. Snadná zpracovatelnost hoříckého pískovce umožňovala vytvoření subtilních drobnokresebných tvarů. Tyto formy plně vyhovovali dobovému vkusu romantismu. Náhrobky mohly být detailně propracovány, neboť se na rozdíl od monumentálních sochařských realizací nemusely vymezovat vůči danému prostoru. A právě hoříčtí kameníci, kteří se mohli opřít o znalost materiálu a kamenickou tradici svého kraje, dovedli tyto požadavky naplnit nejlépe.

Náhrobek Barbory Blažkové (kat. č. 1) je signován *Bratři Jiříčkové*. Bratři **Josef a Pavel Jiříčkové** patřily k vedoucím hořickým sochařům ve druhé polovině 19. století. Vlastnily společnou „*veledílnu*“, jak praví jejich inzerát z roku 1879. Starší Josef (1835, Hořice -1895, tamtéž) vystudoval sochařství na mnichovské a pražské Akademii.

Od 1. března 1884 byl prvním dílenským učitelem nově otevřené hořické kamenické školy, kde vyučoval dekorativní sochařství a reprodukci až do své smrti. V době otevření tvořily personál školy tři muži: ředitel, školník a Josef Jiříček.

Mladší Pavel vystudoval u profesora Antonína P. Wagnera na vídeňské akademii. Zemřel v devětadvaceti letech na tuberkulózu.

Za krátký čas své kariéry stihl kromě mnoha náhrobku vytvořit například Klicperův pomník pro Chlumec či sousoší Slavoje a Záboje pro Čáslav.

Dalším hořickým sochařem pracujícím pro kolínské objednavatele byl **Antonín Myslivec** (1845 – 1884) . V našem souboru je zastoupen hned čtyřmi pracemi (kat. č 13, 19, 36 a 39) Je autorem mnoha náhrobků na hořickém gothajském hřbitově. Hořická městská rada mu udělila titul „*sochař – umělec*“, jako uznání jeho kvalit.⁴¹

Z dalších autorů kolínských náhrobků zmiňme ještě sochaře **Hergessella**, který je autorem sochy na náhrobku F. Lindnera. Jeho syn byl taktéž sochařem. vytvořil např. kopii Braunovy sochy sv. Iva pro Karlův Most.

5 Resumé

Základním smyslem této práce bylo představit čtenáři historii a vývoj hřbitova při kostele sv. Víta v Kolíně. Kromě samotného hřbitova jsme se zabývali i historií samotného farního kostela sv. Víta a dnes již zaniklé obce Mnichovice, která jej obklopovala až do doby než se stala městskou částí Kolína zvanou Zálabí. Poselstvím práce byla snaha o co nejdůkladnější zmapování části hřbitovního areálu, prostřednictvím katalogu, který je součástí předkládané práce. Tento katalog se snaží ukázat jistý půvab jednotlivých náhrobků. Tyto práce jsou v kontextu dějin umění spíše marginální, ale jejich význam pro samotné místo, pro které byly určeny je značný. V této souvislosti je až zarážející jak barbarským způsobem bylo s těmito památkami zacházeno. Práce se snaží zařadit náhrobní práce ze svatovítského hřbitova do širších souvislostí, které postihuje kapitola o vývoji náhrobku a náhrobních ornamentů. Ukazuje jak hodnotná díla se na tomto místě nacházejí. Práce se tedy nezaobírá jen minulostí, ale chce, prostřednictvím jejího důkladného poznání, sloužit především budoucnosti zálabského hřbitova. V centru pozornosti tedy jsou i problémy, spojené se záchranou hřbitova. Nastínění jejich možného řešení bylo tedy taktéž součástí této práce. Čtenář má možnost z výše popsaných faktů sám poznat jak rychle devastace během 20. století postoupila. Pakliže nenastane zásadní změna v našem postoji vůči tomuto odkazu minulých generací, je možné že o tuto hodnotu přijdeme definitivně.

6 Summary

This study may introduce reader to the history and evolution of the cemetery by the St.Vitus church in Kolin. Except the history of this cemetery per se we partly engaged in history of parish church St.Vitus and Mnichovice village (now the part of Zálabí – suburb of Kolín city).

Study also contains catalogue of tombstones, wich had considerable importance in regional context and some aesthetical charm. There is also chapter incorporate this theme in broader context of cultural herritage and development of thombstone architecture and ornamental decoration in this study.

The mainpoint this explanation is not only to show the value of St.Vitus historical area for future time but also to interest in problems of conservation and maintance the cemetery. Some of the possible solutions of this problems are outlined too.

Poznámky:

- 1 Jan Svoboda s odvoláním na Beckovského, *Upomínka na pětistileté jubileum zasvěcení kaple sv. Víta*, vlastní náklad, Kolín 1878, OkA Kolín, i.č. 5468, sign. R 174
- 2 Stanislav Petr, *Vztahy města Kolína k „Zálabskému předměstí“ na počátku 14. stol. Ve světle nových pramenů*, in *Archivní prameny Kolínska 1993*, SoA Kolín, Kolín 1994
- 3 IBID, str. 5
- 4 IBID
- 5 Josef Vávra, *Dějiny Královského města Kolína*, Kolín 1888, str. 58
- 6 Jan Svoboda, *Upomínka na pětistileté jubileum zasvěcení kaple sv. Víta*, vlastní náklad, Kolín 1878, OkA Kolín, i.č. 5468, sign. R 174
- 7 IBID
- 8 Antonín Podlaha, *Posvátná místa Království českého*, řada 1., díl IV. : *Arcidiecéze pražská, vikariáty Kolínský a Rokycanský*, nákladem *Dědictví Jana Nepomuckého*, Praha 1910, str. 57
- 9 Jan Svoboda, *Upomínka na pětistileté jubileum zasvěcení kaple sv. Víta*, vlastní náklad, Kolín 1878, OkA Kolín, i.č. 5468, sign. R 174, str. 17 – 18
- 10 František Straka, *Kostel sv. Víta*, in *Kolínské kostely a památky*, Vydavatelství kolínských kostelů a památek, Kolín 1940, OkA Kolín sign. R 521, i. č. 1804
- 11 IBID
- 12 IBID, str. 22
- 13 IBID
- 14 Jan a Ladislav Kamarýtovy, *Jak v Kolíně bejvávalo*, vlastní náklad, Kolín 1996, str. 174 – 175
- 15 IBID, str. 172

- 16 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. X., Kolín 1933
- 17 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. XI., č. 1, Kolín 1934 str. 12
- 18 IBID
- 19 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. X., č. 9 – 10, Kolín 1933, str. 110
- 20 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. XI., č. 1, Kolín 1934, str. 14
- 21 IBID. str. 87
- 22 IBID, str. 14
- 23 IBID
- 24 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. X., č. 9 – 10, Kolín 1933, str. 106
- 25 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. XI., č. 1, Kolín 1934, str. 14
- 26 IBID
- 27 Roman Prahel, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004, str. 33
- 28 IBID
- 29 IBID
- 30 Odkaz na Kuchynkovu dataci viz. Roman Prahel, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004, str. 82
- 31 Fotografie náhrobku in Roman Prahel, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004, str. 96
- 32 Josef Meyer, *Staré Olšanské hřbitovy*, in *Zprávy památkové péče*, roč. 24, č. 5, Orgán Československé památkové péče, Praha 1964, str. 146
- 33 Roman Prahel, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004, str. 203
- 34 IBID

- 35 IBID
- 36 Roman Prahel in *Epigraphica & Sepulcralia, Sborník příspěvků k problematice sepulkrálních památek*, Artefactum, Praha 2005
- 37 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. XI., č. 1, Kolín 1934, str. 87
- 38 Jakub Ďoubal, *F. Baugut*, Bakalářská práce, IRKT, Litomyšl 2002
- 39 Roman Prahel, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004
- 40 Wittlich, 1980, str. 212, in Roman Prahel, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004, str. 59
- 41 Alois Jilemnický, *Kámen jako událost*, Panorama, Praha 1984

Literatura:

Den, Petr, *Pětkrát Kolín*, Praha, 1947

Řoubal, Jakub, *F. Baugut*, Bakalářská práce, Litomyšl 2002

Jilemnický, Alois, *Kámen jako událost*, Praha 1984

Kamarýtovy, Jan a Ladislav, *Jak v Kolíně bejvávalo*, Kolín 1996

Kamarýtovy, Jan a Ladislav, *Zmizelý Kolín*, Kolín 1998

Kol. autorů, *Krásy a památky české I*, Praha 1912

Mádl, Karel Boromejský, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. Století. I. Politický okres Kolínský*, Praha 1897

Meyer, Josef, *Staré Olšanské hřbitovy*, in *Zprávy památkové péče*, roč. 24, č. 5, Praha 1964

Podlaha, Antonín, *Posvátná místa Království českého*, řada 1., díl IV. : *Arcidiecéze pražská, vikariáty Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910

Poche, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech*, díl 2, Praha 1978

Prahl, Roman, *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Praha 2004

Různí: *Kolínské kostely a památky*, Kolín 1940

Různí, *Archivní prameny Kolínska 1993*, Kolín 1994

Různí, *Epigraphica & Sepulcralia, Sborník příspěvků k problematice sepulkrálních památek*, Praha 2005

Straka, František, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. X., č. 9 – 10, Kolín 1933

Straka, František, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, in *Věstník klubu Čs. turistů*, roč. XI., č. 1, Kolín 1934

Svoboda, Jan, *Upomínka na pětistileté jubileum zasvěcení kaple sv. Víta*, Kolín 1878

Tůma, Josef, *Paměti osad na Kolínsku a Kouřimsku*, Kolín 1915

Vávra, Josef, *Dějiny Královského města Kolína*, Kolín 1888

Volavková – Skořepová, *Sochařství na hřbitovech*, in *Výtvarné umění*, roč. 13,
č. 5, Praha 1965

Katalog náhrobků

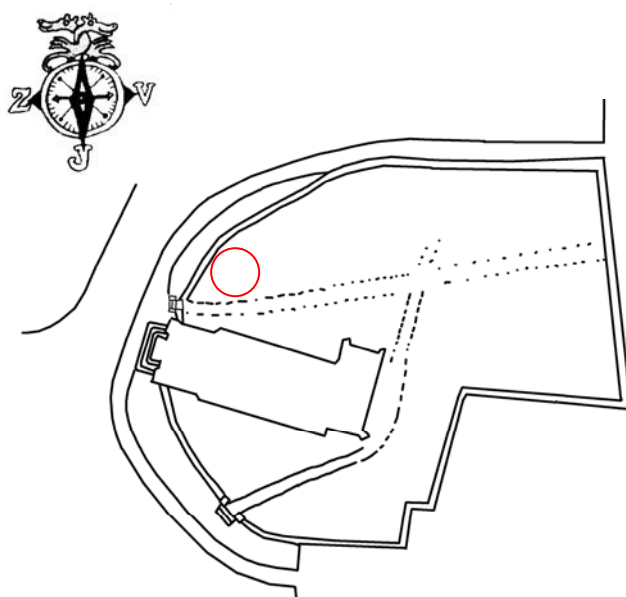
Seznam náhrobků

1. Náhrobek Barbory Blažkové
2. Náhrobek Tomáše Černého
3. Neznámý náhrobek
4. Náhrobek Anny Křížové
5. Náhrobek Pavlíny Součkové
6. Náhrobek Kláry a Antonie Morstadtových
7. Náhrobek Josefa Morstadta
8. Malý náhrobek
9. Neznámý náhrobek
10. Náhrobek rodiny Hajných
11. Neznámé torzo náhrobku
12. Náhrobek rodiny Knirschovy
13. Náhrobek Karla a Aloise Králových
14. Náhrobek Antonie Pallové
15. Náhrobek Václava Veselého
16. Náhrobek Petra Veletovského
17. Kříž nad hrobem Václava Veletovského
18. Pomník s železným křížem
19. Náhrobek Václava Novotného a jeho syna
20. Pomník františka kopeckého a rolníka Kašusovce
21. Náhrobek
22. Náhrobek rodu Krombholzů
23. Rodinná hrobka
24. Podzemní hrobka
25. Náhrobek manželů Kolárnách
26. Náhrobek Marie Bacílkové
27. Náhrobek Jana Rolčíka
28. Náhrobek rodu Veletovských
29. Náhrobek Jana kopečného a choti jeho
30. Hrobka rodu Palečkova
31. Neznámý pomník
32. Náhrobek Aloisie Černé
33. Náhrobek s truchlícím andělem (Františka Lindnera)
34. Náhrobek Terezie Marešové a Leopolda Honejska
35. Torzo skaliska
36. Náhrobek Josefa Borovičky
37. Náhrobek Františka Pachmana
38. Náhrobek J. Košňara a jeho dcery Marie
39. Náhrobek Václava Harrera
40. Náhrobek Františka Křivky

1. Náhrobek Barbory Blažkové (†1879)

Umístění: severní strana hřbitova
Datace: kol. 1879
Autor: sign. Bratři Jiříčkové, Hořice
Materiál: pískovec
Rozměry: 136 x 70 x 48 cm

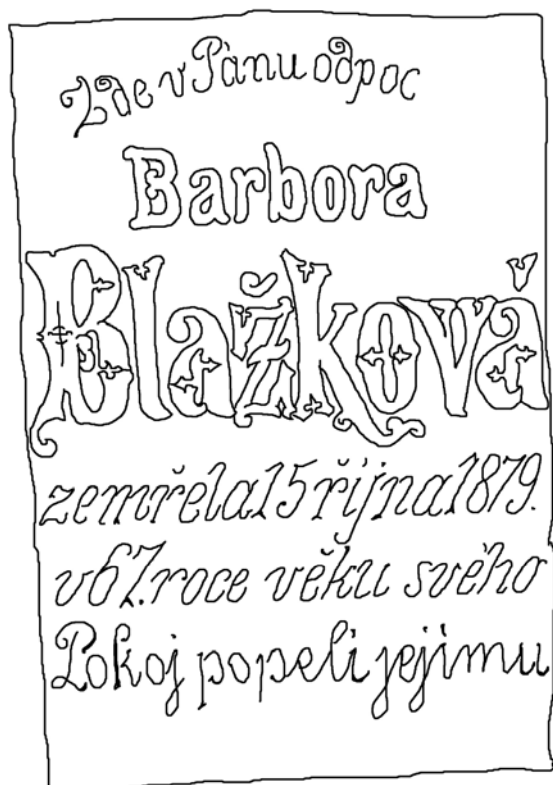
Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

1. 1. Popis náhrobku

Tento náhrobek pravděpodobně nesl na vrcholu kříže, jak tomu napovídá vůči ose náhrobku nakoso postavený fragment čtvercového půdorysu. Hrany, patrně základny vrcholového kříže, jsou skoseny. Tento fragment je zasazen do vrchní plochy hlavice šestiúhelníkového půdorysu. Členěna je geometrickou profilací. Pod hlavicí následuje dřík náhrobku stejného půdorysu. Čelní plocha je zdobena gotickým oknem s kružbou trojlístkového tvaru. Po stranách jsou plochy vyplněny motivem užšího okna odpovídajícího střední třetině okna v čelní ploše. Všechna okna jsou lemována páskem.

Po stranách oblouku čelního okna jsou dva negativní trojúhelníkové segmenty. U paty obou postraních oken je patka s jehlanovitou stříškou.

Pod těmito patkami dřík volně přechází v základnu náhrobku, která je od dříku oddělena jednoduchým žlábkovým profilem.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

1. 2. Popis poškození náhrobku

Jak již bylo popsáno výše, nejvýraznějším poškozením náhrobku je chybějící vrcholový kříž, který byl patrně uražen. Ostatní části náhrobku jsou dochovány dobře. V horní čelní části pozorujeme místní výskyt sádrovcové krusty, v ploše kružby. U římsy hlavice jsou poškozeny její rohy. Základnu

pokrývá vrstva silikátové krusty a nečistot, rovněž se zde vyskytuje biologické napadení. Stejně povrchové napadení pozorujeme i u hlavice náhrobku.

1. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

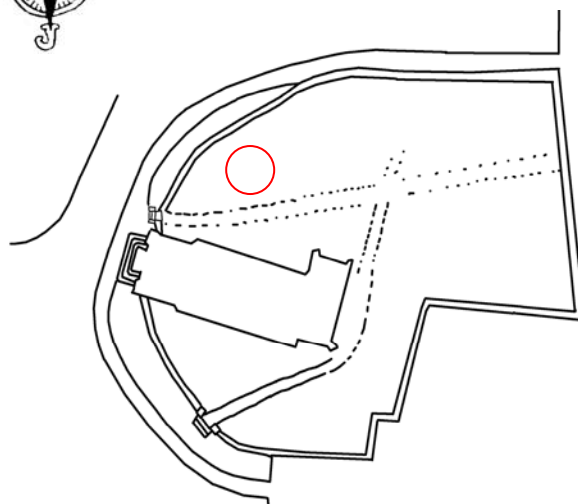
Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor, vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

2. Náhrobek Tomáše Černého († 1864)

Obr. 1 Čelní strana náhrobku

Umístění: jižní část hřbitova
Datace:
Autor: 1864
Materiál: pískovec
Rozměry: 240 x 76 x 37 cm

2. 1. Popis náhrobku

Krásná novogotická náhrobní stéla patří k nevytříbenějším ukázkám tohoto stylu mezi pojednávanými náhrobky. Vyvážené užití gotického ornamentu komponované do uměřeného, ale přitom působivého náhrobku, resp. náhrobní stély, je zde podpořeno řemeslnou dovedností a citem pro materiál. Náhrobek je složen ze dvou částí, samotné stély a její základny.

Vršek stély je tvořen středovou dvouetážovou věžičkou tyčící se nad skosenou stříškou.

Čelní hrany stříšky jsou dekorovány dvojicí břečťanových listů s kuličkami po každé straně. Reliéfně provedené listy leží na skosené hraně stříšky. Středová věžička je ozdobena trojlístkem břečťanu, horním listem se opírající o horní patro. Pod hranou stříšky vidíme orámování plochy stély kopírující tvar stříšky a střední věžičky. Orámování má podobu přetínajících se prutů či otesaných větví. Ploše stély dominuje jeptiška se čtyřúhelníkovou konzolkou při spodní hraně, určenou patrně pro vázu s květinami či lampu. Pod ní je vsazena mramorová nápisová deska. Po stranách jeptišky jsou dvě drobná gotická okna. Pod těmito okny se stéla mírně zužuje.

V místě zúžení je po stranách provedený žlábkový profil. Rovněž žlábkovým profilem je po stranách oddělena stříška od těla stély. Tento profil je včleněn mezi spodní hranu stříšky a krajní hranu prutu rámování čelní plochy. Ve spodní části se stéla opět mírně rozšiřuje, v místě rozšíření je po stranách provedena oblouková římsa pod níž stéla přechází v hranolovou základnu.

Obr. 2 Přepis nápisu z nápisové desky náhrobku

2. 2. Popis poškození náhrobku

Náhrobek je dochován v poměrně dobrém stavu. Charakteristické je biologické napadení svrchní a spodní části náhrobku. Tato místa, nejvíce vystavená vlivům prostředí, jsou plošně pokryta tmavou silikátovou vrstvou vážící na sebe nečistoty. V některých místech kámen mírně práškovatí. V čelní ploše náhrobku je v horní polovině kámen na několika místech pokryt sádrovcovou krustou. Jedná se především o místa srážkových stínů, jako například v horní polovině jeptišky, čí pod hranou stříšky.

2. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

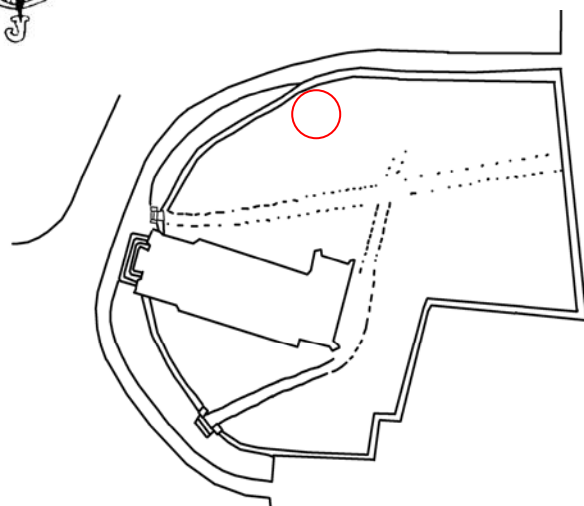
Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

3. Neznámý náhrobek

Obr. 3 Čelní pohled

Umístění: při plotu v severní části hřbitova
Datace:
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 140 x 56 x 36 cm

3. 1. Popis náhrobku

Jedná se o drobné torzo blíž neurčeného náhrobku. V horní části vidíme malý profilovaný podstavec či nohu na které byl umístěn kříž či váza. Je umístěna na nízkém obelisku s dvouetážovou základnou, v níž volně přechází. Tento obelisk má v čelní části předsazenou plochu, určenou pro umístění nápisové desky, která dnes chybí. Tato plocha kopíruje svým obrysem průběh obelisku. Rohy desky jsou zvýrazněny mírným rozšířením.

3. 2. Popis poškození náhrobku

Náhrobku schází ukončující článek. Rovněž chybí nápisová deska, díky níž by bylo možné blíže určit tento náhrobek.

Povrch pískovce je mírně zvětralý, především v partii základny. Svrchní prvek je zcela pokryt tmavou silikátovou krustou a řasami. Biologické napadení je patrné rovněž ve sodní části náhrobku.

3. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

4. Náhrobek Anny Křížové (†1872)

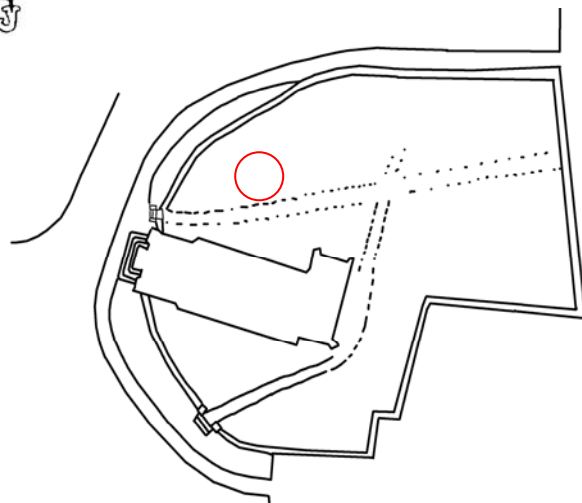
Umístění: v severní části hřbitova, směrem do ulice

Datace: kolem 1872

Autor:

Materiál: Hořický pískovec, nápisová deska mramorová

Rozměry: Výška kříže: 108 cm
Stéla: 155 x 66 x 50 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

4. 1. Popis náhrobku

Náhrobek je tvořen náhrobní stélou a na ní místěným křížem s drapérií. Jednoduchý kamenný kříž se zkosenými hranami je umístěn na kvádrové patce v níž plynule přechází. Přes příčné břevno kříže je přehozena drapérie, která ve splývavých tubicových záhybech spadá dolů na stříšku stély. Drapérie je členěna do dvou proudů v čelní a zadní straně, přičemž zadní proud drapérie se rozšiřuje až na šířku stříšky a z čelního pohledu vytváří za křížem pozadí tak, že dominantním pohledem na něj je pohled čelní. Stříška stély je trojúhelníkového tvaru s jednoduchou profilací.

Pod ní následuje kvádrové tělo umístěné na soklu obdélníkového půdorysu v němž přechází opět jednoduchým profilem. V ploše je vsazena mramorová deska zabírající zhruba tři čtvrtiny této plochy. Nápisová deska má horní hranu skosenu. Její vrchol a rohy jsou zvýrazněny mírným zvětšením. Deska je rámována pletencovým ornamentem, jemně kresebně provedeným.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

4. 2. Popis poškození náhrobku

Nejvíce poškozenou částí náhrobku je svrchní kříž, který je poškozen zvětráváním horniny, a to především v patce kde můžeme pozorovat silnou degradaci materiálu spojenou se úplnou ztrátou povrchového reliéfu. Tento jev se objevuje i na dalších místech v menší intenzitě. Především na svislém břevně kříže a v zadní partii drapérie. Většinu nedegradovaného povrchu kříže s drapérií pokrývá souvislá silikátová krusta v kombinaci s biologickým napadením řasami. V místě pod stříškou stély je povrch pokryt na několika místech sádrovcovou krustou, která svou nepropustností způsobuje degradaci kamene pod ní a jeho práškovatění. To vede k setření povrchového reliéfu v ploše čelního trojúhelníkového štítu, kde je originální povrch dochován jen ve fragmentu v prostřední části. V levé polovině těla stély pak toto povrchové narušení homogenity horniny pokračuje směrem dolů. Zde je setřena horní část pletencového orámování nápisové desky.

K oddělení povrchové vrstvy došlo i ve spodní části těla těsně nad římsou oddělující tělo od soklu stély. V menší míře se v této partii uplatňuje biologické napadení řasami.

4. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.

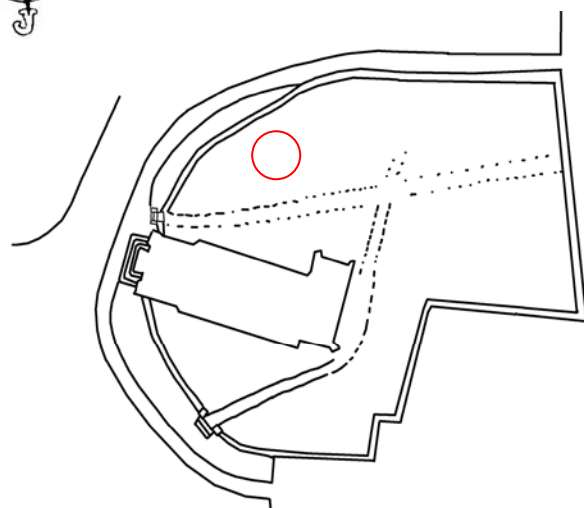
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku. Především bude nutné vytmelení narušených ploch náhrobku.
- Obnovení nápisu
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

5. Náhrobek Pavlíny Součkové (†1863)

Umístění: severní část hřbitova při plotu
Datace: 1863
Autor:
Materiál: hrubozrnný křemitý pískovec
Rozměry: 217 x 90 x 42 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

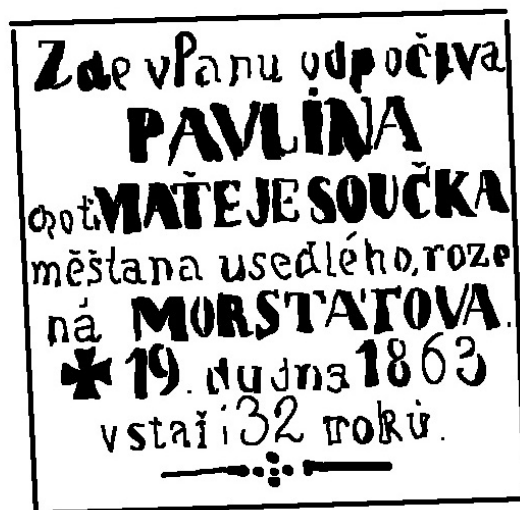
5. 1. Popis náhrobku

Novogotický náhrobek svou formou vychází z podoby lomeného okna. Vlastní lomený oblouk je usazen na dvou po stranách umístěných sloupcích s listovými hlavicemi. Sloupky jsou zakončeny půlkruhovou patkou umístěnou na kvádrovém soklu. V ploše mezi patkami sloupků je fragment vsazené železné lucerny. Uvnitř oblouku je reliéfně provedená kružba tvořená kvadrilionem nahoře uprostřed a dvěma sférickými trojúhelníky pod ním.

Kružba je ukončena uprostřed drobnou konzolou. Svrchní část lomeného oblouku je dle gotického způsobu zdobena po každé straně třemi kraby.

Na vrcholu lomeného oblouku je patrný fragment fiály, jak o něm píše František Straka. Ten uvádí, že pomník byl zdooben fiálou z důvodu rozdílného vyznání manželů Součkových. Paní Pavlína byla katolička, zatímco její muž, vinárník Matěj Souček, byl evangelík. Ze Strakova popisu se dále dozvídáme, že fiála na náhrobku chybí.¹

Mezi sloupky je do plochy vsazena nápisová deska.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky náhrobku

5. 2. Popis poškození náhrobku.

Povrch je v partii lomeného oblouku v horní části náhrobku plošně pokryt silikátovou krustou a zčásti osídlen řasami. Částečně pokrývá silikátová krusta i horní část obou sloupků zhruba do třetiny dřívku sloupků. Chybí vrcholová fiála. V ploše pod kružbou okna se vyskytují plochy sádrovcové krusty. V ploše v níž je vsazena deska se povrch kamene silně drolí. Tento jev se objevuje i na levém boku náhrobku, kde dochází k degradaci kamene v místech, kde byla nižší kvalita horniny, resp. jejího tmelu.

5. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníčí povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky:

- 1 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, str. 106, in *Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí*, č. 7 – 8, roč. X, Kolín 1933

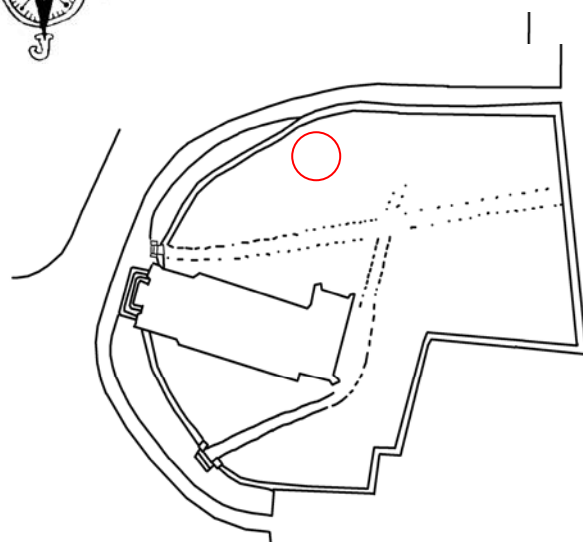
Literatura:

Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí, č. 7 – 8, roč. X, Kolín 1933

6. Náhrobek Kláry (†1821) a Antonie (†1863) Morstadtové

Umístění: severní část hřbitova
Datace: mezi 1821 - 1868
Autor:
Materiál: arkózový pískovec, patrně z lokality Kamenné Žehrovice
Rozměry: 266 x 58 x 50 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

6. 1. Popis náhrobku

Náhrobku dominuje obelisk umístěný na hlavici kvádrového podstavce. V horní část obelisku nacházíme fragment reliéfního dekoru obelisku, dvě vavříňové ratolesti, svázané k sobě stvoly. Hlavice je členěna pouze pravouhlými drážkami po stranách. Pod hlavicí je kvádrový podstavec obelisku se vsazenou mramorovou deskou se jménem zemřelých.

Datace objektu je vymezena letopočty úmrtí obou pochovaných, tedy 1821 a 1868. Materiálem pomníku je arkózový pískovec, patrně z některého z lomů v okolí Kamenných Žehrovic. Žehrovická arkóza je typickým kamenem sochařské a kamenické produkce období baroka, především v Pražském prostředí, ale i přilehlém okolí. Na rozdíl od vedle stojícího náhrobku Josefa Morstadta, který je z místního kutnohorského vápence, se zde jedná patrně o práci kameníka působícího mimo nejbližší okolí. Použití tohoto materiálu tedy může podporovat příklon k dataci starší, tedy úmrtí první pochované, tj. 1821. Vyměněna mohla být pouze deska na kterou bylo dopsáno další jméno.

Při srovnání s ostatními náhrobky docházíme k poznání, že drtivá většina z těch které jsou datovány po roce 1850 je vytvořena z pískovce z lokality Hořice.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky Dobře dochovaný nápis je proveden novogotickým písmem. Písmo bylo patrně původně vyzláceno.

6. 2. Popis poškození náhrobku

Nejvýraznější poškození kamenného bloku je patrné v čelní části obelisku. Zde dochází zhruba od horní třetiny k masivní degradaci kamene projevující se práškovatěním a postupným odpadáváním hmoty materiálu. Kámen odpadává po vrstvách, jsou zde viditelné fragmenty zpevněné povrchové vrstvy, pod kterou dochází k vydrolování kamene.

Tento korozní mechanismus je typický právě pro arkózy, u nichž při vzniku zpevněné povrchové vrstvy dochází k rychlejšímu rozpadu horniny pod touto krustou. Příčiny vzniku této vrstvy nelze jednoznačně vysvětlit.

Druhou možností je pak napuštění povrchu kamene alkalickým vodním sklem, v 19. století a v začátku století 20. hojně užívaným prostředkem pro zpevnění kamene. V horní třetině a v partii hlavice podstavce je povrch pokryt silikátovou krustou a řasami. V ploše podstavce je povrch na několika místech pokryt sádrovcovou krustou, jejímž zdrojem je patrně vymývání uhličitanu vápenatého ze spáry podstavce a jeho přeměna na síran vápenatý. Nápisová deska je dochována dobře, písmo je čitelné.

6. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.

- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných části kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, jeho barevné zvýraznění
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

7. Náhrobek Josefa Morstadta (†1831)

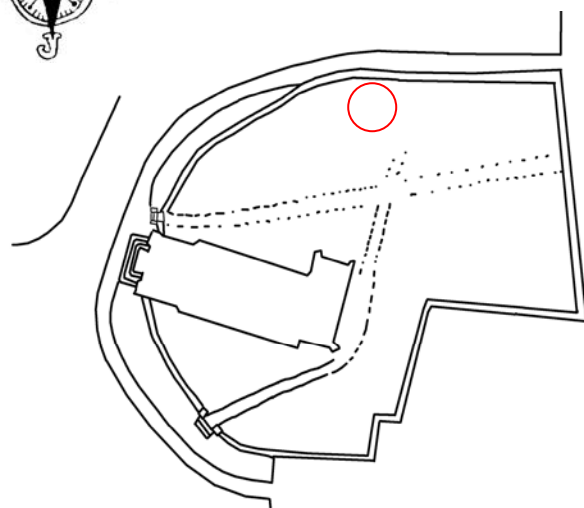
Umístění: severní část hřbitova, při vnějším plotu

Datace: 1831

Autor:

Materiál: Kutnohorský mušlový vápenec

Rozměry: 275 x 57,5 x 49 cm

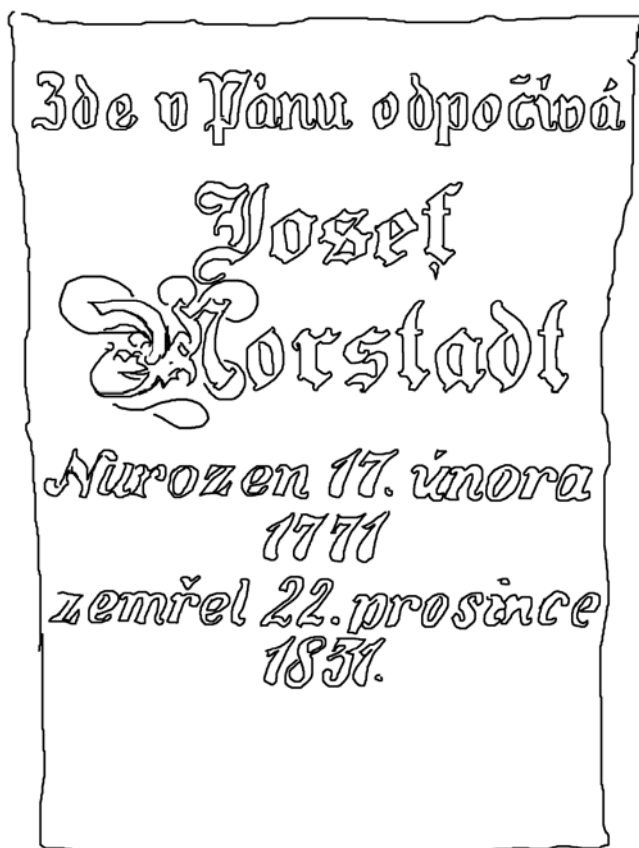
Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

7. 1. Popis náhrobku

Téměř identický náhrobek s vedle stojícím pomníkem Kláry a Antonie Morstadtových. Oba obelisky se shodují jak svojí výškou, tak stejným motivem v horní třetině obelisku, kde rovněž rozpoznáváme dvě sepnuté vavřínové ratolesti. Shodný je i tvar římsy podstavce obelisku. Jednalo se patrně o otce obou žen, či manžela jedné z nich, patrně starší, Kláry.

Zhruba v polovině čelní části obelisku je pod fragmentem ratolestí patrný oválný otvor, vyplněný bílou maltou. Patrně zde byl umístěn drobný medailón.

Obelisk je umístěn na kvádrovém podstavci s masivní hranolovou hlavicí, po stranách členěnou pravoúhlými drážkami. V čelní ploše dřívku podstavce je vsazena nápisová deska. Patka podstavce je oddělena jednoduchým profilem.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

7. 2. Popis poškození náhrobku

Prakticky celý povrch dolní poloviny náhrobku pokrývá silná vrstva tmavé sádrovcové krusty. Na mnoha místech dochází k tvorbě puchyřů, z nichž se vydroluje degradovaný materiál. Částečně je krustou pokryt i obelisk, zhruba od horní třetiny dolů.

Především na pravé čelní hraně došlo vlivem odtržení krusty od degradovaného kamene k velkým ztrátám hmoty. Tento jev se projevuje i ve vnitřní ploše obelisku. Celkově je kámen silně degradován, ostrost tvarů architektury je setřena. K poškození kamenného bloku rovněž přispívá břečťan pokrývající spodní část pomníku, jehož kořenový systém výrazně narušuje homogenitu kamene.

7. 3. Návrh postupu při záchraně památky

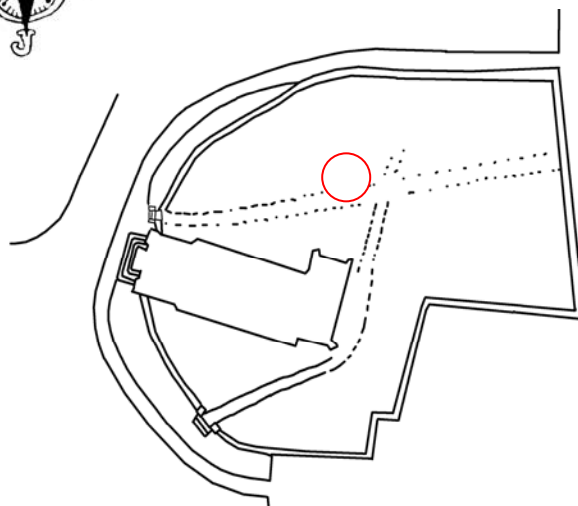
- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

8. Malý náhrobek

Umístění: Severně od kostela
Datace:
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 93 x 46 x 30 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

8. 1. Popis náhrobku

Jedná se o drobné torzo původně patrně většího pomníku. Hlavice sloupku mající tvar komolého jehlanu nahoře s pravoúhlou římsou nesla patrně původně kříž, nebo jiný vrcholový prvek. V čelní části hlavice byla umístěna lucerna, jejíž fragment zde dnes nacházíme.

Pod hlavicí je římsa s jednoduchou profilací pod níž sloupek pokračuje dříkem, v němž je obdélníkové lůžko pro nápisovou desku, která dnes chybí. Dřík je umístěn na základně do které přechází obloukovým profilem.

8. 2. Popis poškození náhrobku

Celkově je kamenný blok náhrobku, resp. jeho torza dochován dobře. V místě kde byla vsazena nápisová deska se vyskytuje sádrovcová krusta. Hlavice je ve slabé míře pokryta řasami. V čelní části hlavice se objevují dvě praskliny směřující k rohům hlavice. Jejich příčinou je koroze zbytku lucerny, kdy narůstající objem kovu způsobuje tlaky uvnitř kamene a vede k jeho poškození těmito trhlinami.

8. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Odstranění fragmentu kovové lucerny
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

9. Neznámý náhrobek

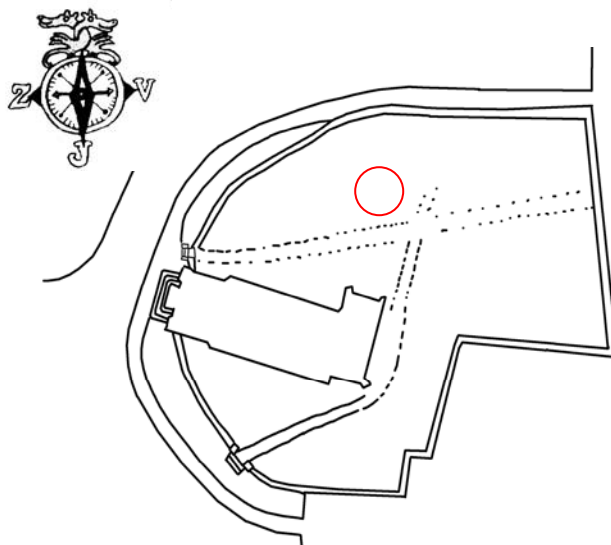
Umístění: severní část hřbitova

Datace: 1860

Autor:

Materiál: pískovec

Rozměry: 228 x 105 x 55 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

9. 1. Popis náhrobku

Náhrobní stéla nad hrobem neznámých zesnulých je tvořena hlavicí, kvádrovým tělem, a soklem dole mírně rozšířeným. Hlavice je tvořena špičatou stříškou dole profilovanou římsou.

Ve spodní polovině je vlys tří trojúhelníkových ornamentů s hranami dekorovanými motivem zubořezu. V ploše mezi ornamenty jsou vysekány čtyři kříže.

Další částí kompletu stély je kvádrové tělo dekorované po stranách sloupky se skosenými hranami. Mezi nimi je plocha pro vsazení desky, která zde chybí.

Pod kvádrovým tělem následuje sokl, na kterém jsou po stranách zakončeny sloupky z navazující části těla stély. Sloupky jsou zakončeny profilovanou patkou a umístěny na protáhlém soklu, který směřuje po obou stranách dolů a volně přechází v základnu celé stély. Patky postraních sloupků jsou spojeny jejich pokračujícím profilem. Po tímto profilem se nachází půlkruhová drobná konzole nahoře zdobená oblounem pod kterým je obloučkový vlys. Pod konzolou je čitelná datace objektu: 1860.

Na mírně rozšířené základně je nápis:

*„Sbohem zde budíte a neplačte
vždyť se...shledáme“*

Mezi blokem těla stély a soklu je ve spáře vsazena kovová tyč, snad pozůstatek lucerny. Jednotlivé bloky z nichž je stéla složena jsou spojeny patrně vápennou maltou.

*S Bohem zde budíte a neplačte
vždyť se...shledáme“*

Obr. 2 Přepis nápisu ze základny náhrobku

9. 2. Popis poškození náhrobku

Kamenný blok náhrobku je dochován v poměrně dobrém stavu. Neregistrujeme výraznější poškození. Objekt je napaden řasami především v ve svrchní partii. Kolem spáry mezi tělem stély a soklem se je malá část povrchu pokryta sádrovcovou krustou, jejímž zdrojem je patrně ložná malta vymývaná ze spáry deštěm. V horní části těla stély vlevo u horní hrany postranního sloupku je drobná vysprávka. Dále se vyskytuje několik drobnějších povrchových poškození.

9. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Odstranění fragmentu kovové lucerny.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných části kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

10. Náhrobek rodiny Hajných

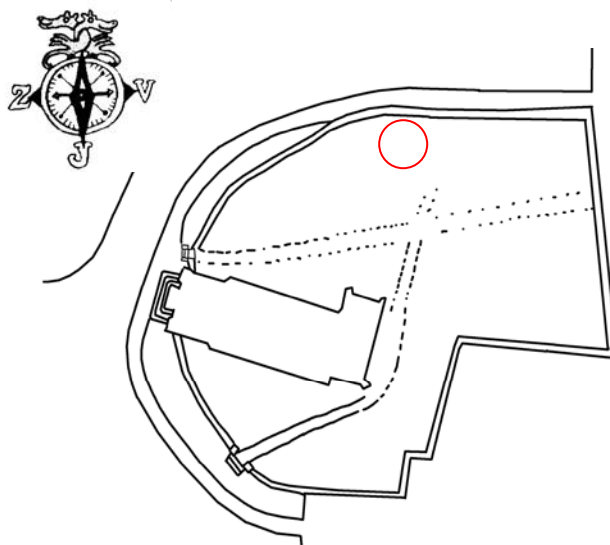
Umístění: severní část hřbitova

Datace:

Autor: sign. V. J. Žďárský v Praze

Materiál: pískovec

Rozměry: 202 x 68 x 50 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

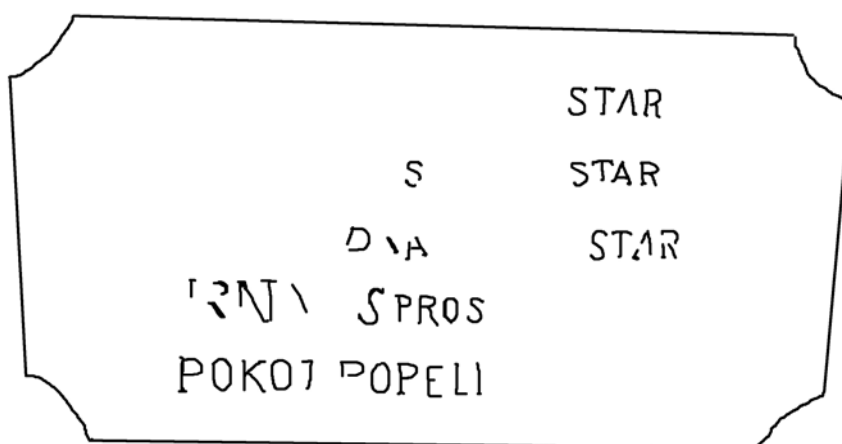
10. 1. Popis náhrobku

Hmotě náhrobku dominuje v jeho horní části obelisk, v jehož horní polovině je reliéfně provedený věnec růží, uvázaných stuhou. Pod tímto věncem je fragment nápisu „*RODINA HAJNÝCH*“. Obelisk je umístěn na kvádrovém podstavci, který je ukončen dole rozšířenou základnou s jednoduchou profilací. V ploše podstavce obelisku je vsazena deska s dnes již nečitelným nápisem.

Na vrchu obelisku je umístěna drobná hlavice.

10. 2. Popis poškození náhrobku

Pomník je nejvíce poškozen v partii dolní poloviny obelisku v pásu pod věncem. Dochází zde k masivnímu úbytku hmoty kamene vlivem jeho degradace, která je způsobena vznikem sádrovcové krusty, zabraňující odchodu vlhkost z nitra kamene. Zbytky této krusty jsou patrné v okrajích pásu degradovaného kamene. Povrch kamenného bloku obelisku je plošně pokryt silikátovou krustou. Částečně je poškozen v některých místech i reliéf věnce. Na horní římsce podstavce je znatelné biologické napadení. Ostatní části náhrobku jsou dochovány dobře.

Obr. 2 Přepis fragmentu textu z nápisové desky ve spodní části náhrobku.

10. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.

- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných části kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu včetně vytmelení plochy kolem něj
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

11. Neznámé torzo náhrobku

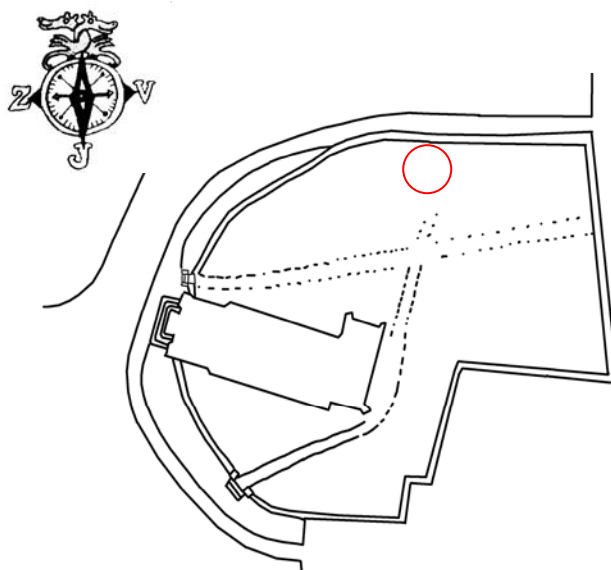
Umístění: severní část hřbitova za křížem V. Veletovského.

Datace:

Autor:

Materiál: kutnohorský mušlový vápenec

Rozměry: 248 x 62 x 62 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

11. 1. Popis objektu

Tento obelisk patně nesl ještě další článek, podle železného čepu v jeho horní ploše. Nachází se za křížem Václava Veletovského. Obelisk je usazen na kvádrovém podstavci s profilovanou římsou a mírně rozšířenou patkou opatřenou jednoduchou profilací. V plochách obelisku je zaseknut rám s dovnitř zaoblenými rohy. V podstavci je vsazena nápisová deska.

Obr. 2. Přepis fragmentu nápisu z podstavce obelisku

11. 2. Popis poškození objektu

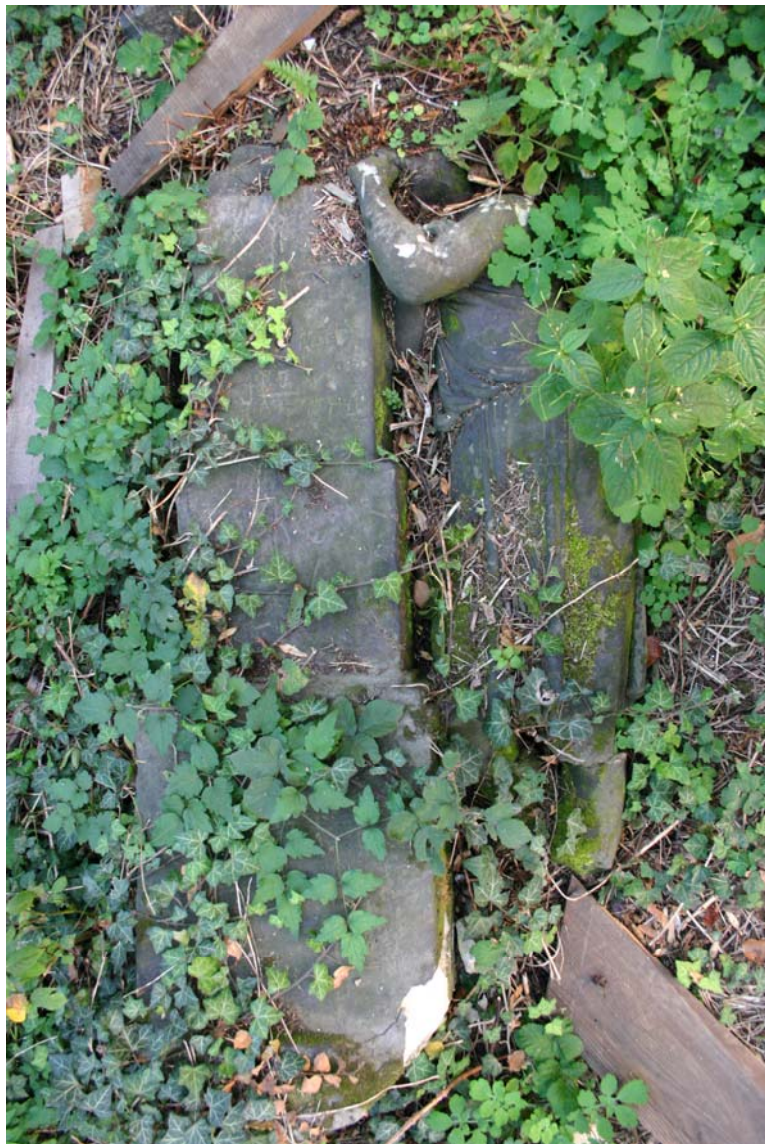
Povrch kamene je na několika místech pokryt sádrovcovou krustou, především se jedná o plochu podstavce v čelní části a nárožní hrany obelisku. Většina tvarů je setřených. Pomník je mírně nakloněn směrem k levé straně z divákova pohledu.

11. 3. Návrh postupu při záchraně památky

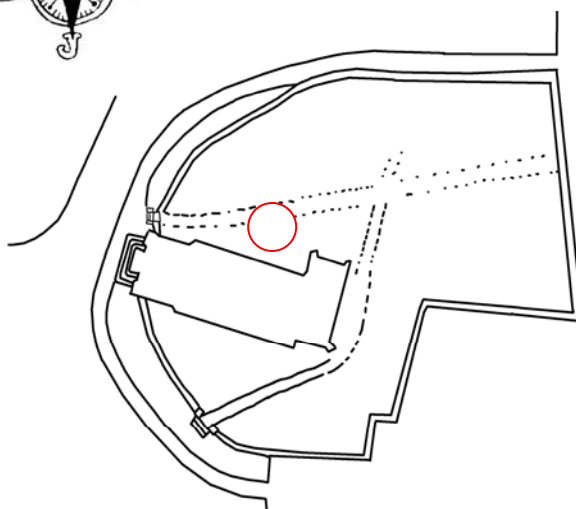
- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Odstranění korodujících kovových částí
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Zajištění fragmentů nápisu, případně jejich barevné zvýraznění.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

12. Náhrobek rodiny Knirschovy

Umístění: Po severní straně kostela, před hrobkou V. a A. Krále
Datace: kolem r. 1800
Autor: František Xaver Lederer
Materiál: Pískovec
Rozměry: Výška 140 cm (architektura)

Obr. 1 Torzo náhrobku částečně pohlcené terénem

12. 1. Popis náhrobku

Náhrobek se nachází již jen v torzálním stavu. Jedná se o sloupek s opřenou, snad mužskou postavou. Toto dílo je patrně jedním nejstarším z nejstarších dochovaných náhrobků.

Figura je umístěna po pravé části sloupku. Ten je tvořen třemi kvádrovými segmenty, které se stupňovitě směrem vzhůru zmenšují.

Postava je oděna v krátký chitón. Pojetí drapérie je inspirováno antickými vzory tzv. mokré drapérie. Levou rukou se opírá o horní pravý roh svrchního nejdelšího kvádrového segmentu.

Hlavu má opřenu o horní boční hranu, opřená ruka směřuje k ústům, čímž je zdůrazněna truchlivá nálada postavy. Působí dojmem jakéhosi tiše přemáhaného smutku. Figura se tiskne ke sloupku, který je poslední připomínkou ztracené blízké osoby.

„Náhrobek snad nesl vázu nebo, podle souvisejícího fragmentu, kříž. Neznačeno, bez nápisové desky. Na čele horní části náhrobku je otvor snad pro upevnění nápisové desky, nebo erbu rodiny.“¹

12. 1. 1. O autorovi

Tento pomník zasluhuje naši pozornost i z toho důvodu, že u něj na rozdíl od většiny ostatních náhrobků, můžeme určit autora. Podle Romana Prahla se v případě tohoto náhrobku jedná o významného sochaře období novoklasicismu Františka Xavera Lederera. Období prvních třiceti let 19.století bylo dobou nepříliš přející umělecké produkci. V sochařském umění zaznamenáváme jakési umrtvení produkce po onom bouřlivé periodě ve znamení exploze barokního sochařství v českých zemích.

Lederer si zaslouží naši pozornost právě proto, že se dokázal v nelehké době prosadit a společně se sochaři jako byli Václav Prachner, František Pettrich či Josef Malínský vytvořil velmi kvalitní soubor děl, která tvoří páteř novoklasicistického sochařství v českých zemích. Tento vývoj podpořily především vlivy aktuálního evropského sochařství, zejména z Itálie (Canova), Vídně (F. A. Zauner) a Francie (Empír). Tato skupina sochařů již není zatížena starší tradicí a v umění náhrobku se stává spojujícím článkem mezi senzualismem rokoka a uměřeností nových uměleckých stylů novoklasicismu a empíru.

František Xaver Lederer (1758 – 1811) byl synem méně významného pražského sochaře Josefa Jana Lederera.

Pravděpodobně i krátce pobyl u Ignáce Františka Platzera. V roce 1785 vytvořil svou první větší zakázku, výzdobu východního štítu portálu budovy pražského Klementina. Mezi další známá Ledererova díla patří např. Wimmerova kašna, či busta panovníka, objednaná císařovnou pro strahovské premonstráty. Z náhrobních prací většina pochází z konce 18. století. Signovaných prací je dochováno pět. Jednou z nich je například *Kenotaf Antoinetty Hartigové*, zemřelé po roce 1790, v parku v Horních Beřkovicích. Stejně jako v případě kolínského náhrobku dominuje pomníku plačící ženská postava opřená o náhrobek. Tento typ se opakuje v Ledererově tvorbě několikrát a v kontextu středoevropského funerálního sochařství nebyl ničím ojedinělým. Tělo gesto a výraz ženy z tohoto náhrobku spojují tuto práci s dalšími díly připsanými Ledererovi. K takovým dílům patří například náhrobek Aloise Zarabary, kde postava plačky je parafrází postavy Mírnosti z náhrobku papeže Klementa XIV Antonia Canovy. Na náhrobku pro Magdalenu Wallisovou (†1794) použil místo ženské figury mužskou. Postavy Efébů, převzaté z antického sochařství, jsou ve svých citových projevech zdrženlivější. Použití figury příslušníka řeckých pomocních jednotek, tzv. Efébiích, se objevuje v souvislosti s nástupem napoleonského slohu, empíru. S tím souvisí i zvýšený zájem o antickou kulturu ve Francii, odkud se císařský sloh šířil po celé Evropě. Postava Eféba je u Lederera vždy oděna v krátký chitón.

Podle všech znaků můžeme proto k této skupině prací spadajících do obdoby kolem roku 1800 zařadit i kolínské torzo. Podle Romana Prahla zapadá kolínské torzo mezi Ledererovy práce především typickým pojetím drapérie a odstupňovaným pyramidálním pojetím náhrobní architektury. Podobnost s náhrobkem Wallisové je i v kontrastu figury. Podobný motiv, kdy se postava jakoby choulí k náhrobku, nalzáme také u Ledererova pomníku Karla Krezera v Kyjích u Prahy. Práce s výrazem obličeje těchto figur je však ještě barokní. Lederer si ji pravděpodobně osvojil z některých získaných příruček o sochařství.

Ledererovy práce jsou pravděpodobně i pomník knížete Fürstenberga v Loučni u Nymburka, či náhrobek neznámých v Košířích. ²

Tvorba Františka Xavera Lederera je ukončena jeho náhlou smrtí. Zaznamenala bezpochyby v českých zemích ohlas. Petr Wittlich o Ledererovi napsal:

„Z počátku se znaky nového empírového slohu ještě pojili s živou a jakoby hravější představivostí smyslově založeného staršího umění.“ ³

12. 2. Popis poškození náhrobku

Stav pomníku je v současné době zoufalý. Socha s architekturou je povalena na zem a částečně již pod vrstvou hlíny. Díky vysokému zavlhčení pokrývají některá místa na povrchu kamenného bloku řasy a mechy, především v dolní části figury. Pravý dolní roh základny je zcela odlomen, stejně tak figura v partii kolen, od holeně dolů nohy scházejí zcela. V horní části je povrch značně narušen, modelace je setřená, socha je poškozena i mechanicky. Prorůstající mech do las v kameni vede k rychlejšímu narušení homogenity kamene. V případě konzervace náhrobků by tato práce patrně zaujala první místo.

Obr. 2 Detail hlavy figury. Viditelné je mechanické poškození obličeje.

Obr. 3 Detail odlomení nohou pod koleny.

12. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Vyzvednutí torza z terénu, převezení do ateliéru
- Očištění od hlíny, mechů řas a dalšího biologického napadení

- Pozvolné vysušení objektu, po dokonalém vyschnutí předzpevnění kamene
- Opatrné omytí povrchu kamene vodou, po vyschnutí opakovat zpevnění materiálu
- Slepení všech dochovaných částí, zpevnění kamene, injektáž prasklin, případné zajištění jednotlivých částí nerezovými armaturami a kramlemi.
- Vytmelení mezer vzniklých po slepení pod tvar. Tmel by měl být jemně barevně odlišen od originální hmoty
- Barevné sjednocení objektu.
- Návrh způsobu prezentace torza. Předpokládáme umístění torza v interiéru.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky:

- 1 Roman Prah a kol. , *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia, Praha 2004, str. 60 - 62
- 2 IBID
- 3 Petr Wittlich, 1980, str. 212 in Roman Prah a kol. , *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia Praha 2004

Literatura :

Roman Prah a kol. , *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, Academia Praha 2004

13. Náhrobek Karla Krále a jeho syna Aloise (oba †1866)

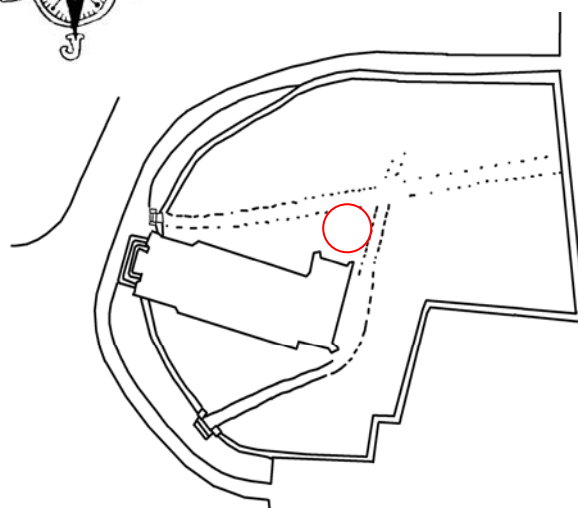
Umístění: Po severní straně kostela, zhruba v úrovni presbytáře.

Datace: okolo 1866

Autor: Antonín Myslivec, sochař a řezbář v Hořicích. (dle signatury v pravém horním rohu soklu pravého sloupku)

Materiál: Hořický Pískovec

Rozměry: 280 x 115,5 x 46,5 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

13. 1. Popis náhrobku

Náhrobek je tvořen v horní části křížem s drapérií, uprostřed socha anděla, umístěná na kvádrovém podstavci se vsazenou nápisovou deskou. V dolní části jsou po stranách dva zdobené sloupky.

Vrcholový kříž je dekorován drapérií, která je diagonálně ovinuta kolem příčného břevna a spadá ve dolů podél těla kříže. Pod křížem je sedící figura anděla, která je umístěna na kvádrovém fundamentu se zkosenými rohy.

Anděl sedící na pravém rohu fundamentu, do kterého je ukotven kříž, má skloněnou hlavu ve směru své pravé ruky. Pravá noha je ohnutá v kolenu a chodidlem opřena o přední plochu fundamentu, levá, rovněž pokrčena, směřuje vzad. Pravou rukou nataženou před sebe je opřen. V levé ruce drží vavřínový věnec. Levá ruka je natažena až do úrovně těsně nad kotníkem levé nohy. Přes rameno a kolem beder má roucho, které mu spadá až k levému chodidlu. Roucho pokračuje od pravého ramene přes pravé předloktí a anděl jí svírá rukou o níž se opírá. Je lehce přehozena přes hranu fundamentu.

Drapérie je ukončena střapci pod pravou rukou a levým chodidlem. Sepnuta je v horní polovině stehem.

Ve spodní polovině fundamentu kříže se sedícím andělem je segmentový oblouk rámu do nějž je vsazena nápisová deska, která je vytvořena z pískovce světle šedé barvy, zatímco architektura a socha pomníku jsou z pískovce okrové až naoranžovělé barvy.

Kvádrovému fundamentu, na němž je umístěn kříž a sedící anděl, jsou ve spodní třetině předsazeny dva sloupky. Sloupky jsou bohatě dekorovány jemným historizujícím ornamentem. Hlavice je zdobena obloučkovým vlysem, dole zakončeným motivem trojlisté lilie. Dřík sloupku se ve spodní části po stranách rozšiřuje a mírně vydouvá dopředu. V čelní ploše je zdoben motivem geometrizující stuhy, která vytváří kolem tohoto ornamentu rám, nahoře zakončený drobným „zobáčkem“. Stuha je doplněna akantovými listy. Plocha za tímto ornamentem je velmi jemně opracována špicováním, které podporuje plastičnost jinak spíše kresebně zpracovaného reliéfu. Dřík je umístěn na základně s horní hranou zkosenou.

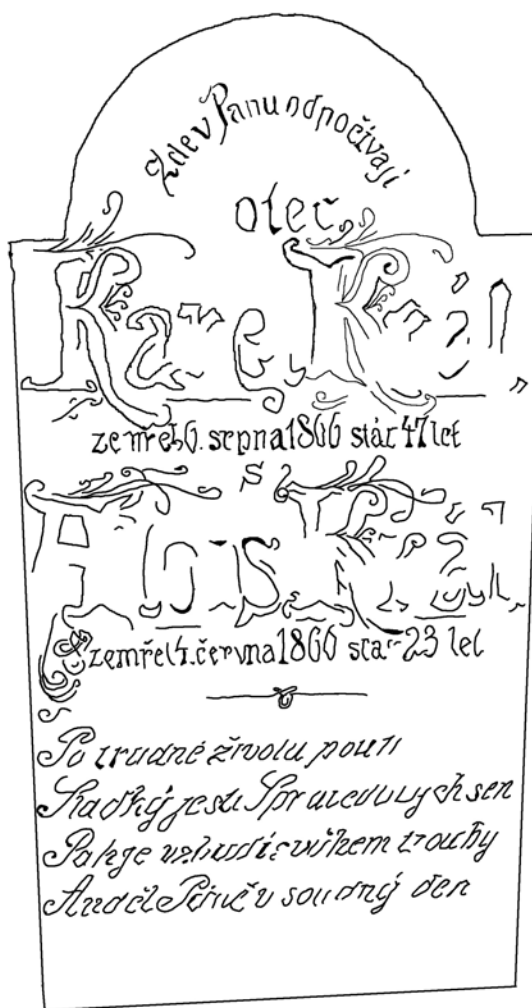
Tento náhrobek patří k nejlépe zachovaným náhrobkům souboru. Je krásnou ukázkou velmi kvalitní práce školeného sochaře, který malebným pojetím dekoru architektury i sochy dokáže plně využít vlastností zpracovávaného materiálu. Nacházíme zde velice dobře dochované ukázky kamenického rukopisu.

Především bosáž plochy za ornamentem postranních sloupku či zpracování drapérie širokým zubatým dlátem, které dodává jinak spíše mělce modelovanému celku větší plastické působnosti.

Stylově lze náhrobek zařadit k proudu romantického historizmu, pracujícím především s aparátem novorenesančního ornamentu.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky ve spodní části verš:

*„Po trudné života pouťi
Sladký jesti spravedlivý sen
Pak je vzbudí zvukem trouby
Anděl páně v soudný den“*

13. 2. Popis poškození náhrobku

Po stránce tvarové se náhrobek nachází v poměrně dobrém stavu. Dobře je dochována architektura náhrobku a kříž. Nejvíce je poškozena socha sedícího anděla. Kámen je na mnoha místech zvětralý díky nepříznivému vlivu atmosférických na méně odolné jílové minerály horniny. Dochází k erozi povrchu kamene, která se projevuje rozrušením povrchu prohlubujícími se důlky. Dalším aspektem degradace kamene je pak působení sekundárních minerálů, především sádrovce. V místech srážkových stínů dochází ke vzniku nepropustné síranové krusty, pod níž dochází k hromadění vlhkosti a následnému práškovatění kamene a vzniku drobných puchýřků.

Takto je poškozen povrch materiálu především v místech pod příčnými břevny kříže, v záhybech drapérie na kříži a pod pravým kolenem sochy. Napadeny jsou také plochy fundamentu kříže na kterém sedí anděl, část drapérie pod pravou nohou, v partii drapérie od pravého ramene k prsům, v levém podpaží a v ploše křídel.

Nejpatrnější je tento typ poškození v pravé polovině obličejce, kde již je modelace téměř neznatelná a povrch kamene výrazně práškovatí. Svrchní místa povrchu kamene jsou pokryta vrstvou silikátové vrstvy pojící nečistoty, která kámen však nijak nepoškozuje.

Velká část povrchu kamene je pak osídlena řasami.

Na postavě anděla chybí levá noha od kolene dolů, ukazováček pravé ruky a volná polovina věnce. Pod levou nohou dochází k odtrhávání povrchové vrstvy kamene v ploše fundamentu.

Na architektuře registrujeme jen poškození drobnějšího rázu, u pravého sloupku je mechanicky poškozena střední část oblounu hlavice.

Nápis na desce je ještě dobře čitelný, dochovány jsou i ornamentální části nápisu.

**Obr. 3. Detail poškození tváře anděla
Vlivem degradace kamene pod
sádrovcovou krustou**

Obr. 4. Povrchová koroze kamene

**Obr. 5. Mechanické poškození v
partii ruky s věncem**

**Obr. 6. Boční pohled na figuru
anděla. Patrné je osídlení
povrchu kamene řasami
a degradace povrchu.**

13. 3. Návrh postupu při záchraně památky

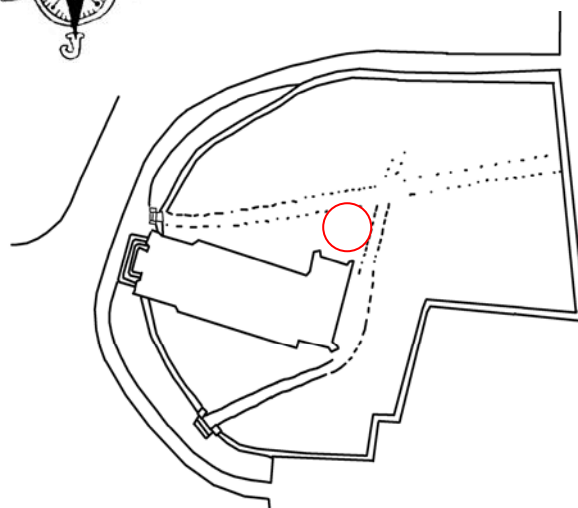
- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

14. Náhrobek Antonie Pallové (†1874)

Umístění: nalevo od náhrobku Králových
Datace: kolem 1874
Autor:
Materiál: hořický pískovec
Rozměry: Podstavec 116,5 x 53 x 49 cm
Figura: výška torza cca 83 cm

Obr. 1 Rekonstrukce původního vzhledu náhrobku, čelní pohled

14.1. Popis náhrobku

14. 1.1. Podstavec

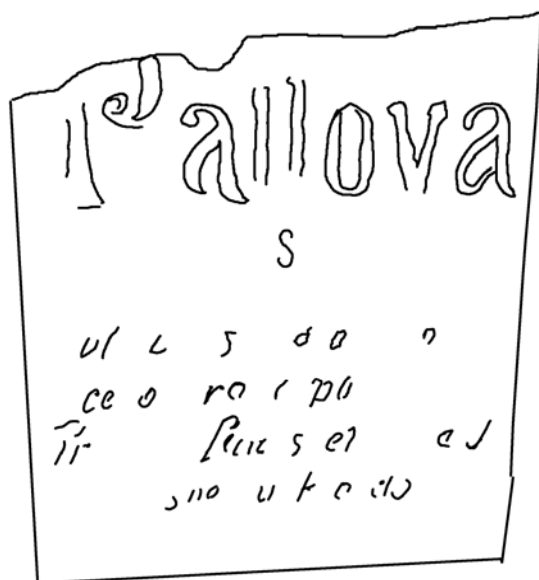
Jedná se o architektonický podstavec zhotovený z jemnozrnného křemenného pískovce, patrně z oblasti v okolí Hořic. Horní část podstavce má tvar komolého jehlanu a je zdobena zubořezem. Mezi tělem stély a hlavicí je profilovaná římsa ve spodní části dekorovaná novogotickým vlysem čtveřice sférických trojúhelníků, mezi nimiž jsou ve spodní části trojcípé lístky břechťanu. Uprostřed je v rámu s jednoduchým profilem zapuštěna nápisová deska.

Ta původně kromě jména a datumu úmrtí zesnulé nesla i následující verš:

*„Andělům se zatoužilo,
dcero drahá po tobě,
proto tě Pán světu odňal
nebi svému k ozdobě.“¹*

Ve spodní části je stéla zakončena mírně rozšířenou základnou dekorovanou římsou s oblounovým profilem.

Tento podstavec původně, dle archivních fotografií pořizených bratry Kamarýty (viz obrazová příloha), nesl drobnou figuru anděla s věncem, která je v současné době umístěna na terénu vlevo vedle podstavce.

Obr. 2 Přepis fragmentu nápisu z desky náhrobku. Datum úmrtí a věk zemřelé jsou nečitelné. Dochováno je pouze příjmení, které je jediným vodítkem pro identifikaci náhrobku. Horní polovina desky chybí. Nečitelný je i verš ve spodní polovině fragmentu.

14. 1. 2. Postava anděla

Figura stojí s jednou nohou přikrčenou, v pravé ruce drží snítku květů. Anděl je oblečen ve splývavé říze s pláštěm přes ramena sepnutým na prsou. Pravý cíp pláště směřuje pod ruku s kyticí. I přes značný rozsah poškození jsou zde pěkně dochované detaily drapérie.

14.2. Popis poškození náhrobku

14. 2. 1. Podstavec

V horní části povrch hlavice pokrývá souvislá vrstva silikátové krusty. Dále je patrné velké osídlení svrchní části stély řasami. Povrch kamene je na několika místech narušen zvětráváním horniny. V partii pod svrchní římsou je povrch místy napaden sádrovcovou krustou. Chybí horní polovina nápisové desky.

14. 2. 2. Postava anděla

Figura je bohužel značně poškozena. Chybí hlava, která byla patrně násilně uražena a pravé křídlo. Levé je dochováno jen ve fragmentu. Dále chybí levá ruka. Povrch kamene je narušen především ve spodní partii figury. Zde je téměř zcela setřen povrchový reliéf sochy. Na pravém boku od pasu dolů je patrná plošná degradace kamene. V zadní části dochází k miskovité korozi kamene vlivem napadení povrchu sádrovcovou krustou. Velký podíl na poškození dolní partie sochy má i cyklické zavlhčování a následné vysychání kamene. Tento proces má značný vliv na degradaci málo odolného hořického pískovce.

V horní partii je socha pokryta silikátovou krustou, především na ramennou. Svrchní místa jsou též osídleny řasami.

Obr. 3. Současné umístění figury.

14. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Vytmelení erodovaných partií povrchu náhrobku a sochy
- Doplnění chybějící části nápisové desky
- Obnovení nápisu
- Znovuosazení figury na podstavec.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky:

- 1 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, str. 87, in *Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí*, ročník XI, č. 5. – 7., Kolín 1934

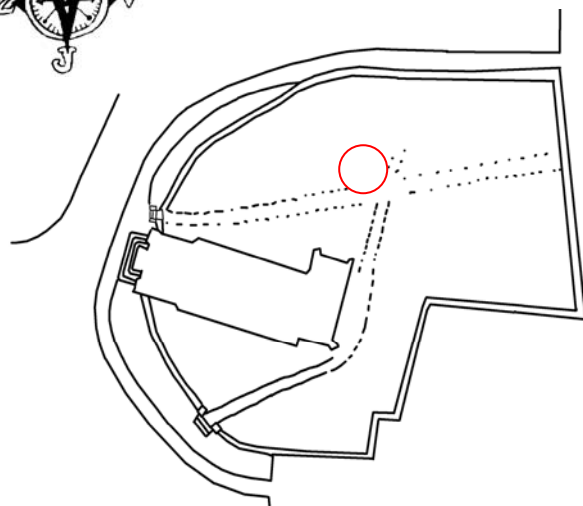
Literatura:

Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí, ročník XI, č. 5. – 7., Kolín 1934

15. Náhrobek Václava Veselého (†1873)

Umístění: severní část hřbitova
Datace: 1873
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: Pomník 133 x 55 x 55 cm
Náhrobník: 165 x 49 cm

Obr. 1. Čelní pohled na náhrobek.

15. 1. Popis náhrobku

Náhrobní pomník má podobu šestiboké gotické fiály. Chybí horní část, která byla podle vsazeného čepu kamenná, na ni snad navazoval litinový kříž opřený o zadní stranu náhrobku. Na každé straně šestihranu je v horní části umístěna trojúhelníková stříška pod kterou je jednoduchá pseudogotická kružba. Jednotlivé strany jsou od sebe odděleny pravoúhlými páskami. Fiála je zakončena dvouetážovou šestibokou základnou. Celek je umístěn na plyntu o půdorysu obdélníku.

Tento plyntus má skosené hrany a po stranách je ukončen zhruba v polovině obou bočních ploch. Na ose fiály je na terénu položena náhrobní deska obdélníkového tvaru o šíři plyntu na němž stojí fiála.

Součástí náhrobku je obdélníkový náhrobník ležící před náhrobním pomníkem.

Obr.2. Přepis nápisu náhrobku.

15. 2. Popis poškození náhrobku

Horní část fiály je pokryta souvislou vrstvou silikátové krusty. V plochách jednotlivých polí těla fiály se nacházejí fragmenty povrchových barevných úprav. Nápis je obnoven zlatožlutou barvou. Povrch kamene je mírně narušen v partii dvoupatrové základny fiály.

15. 3. Návrh postupu při záchraně památky

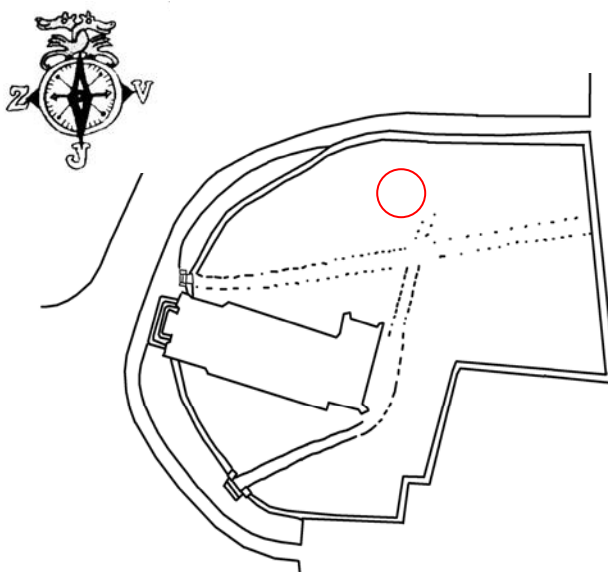
- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

16. Náhrobek Petra Veletovského (†1867)

Umístění: severní část hřbitova
Datace: 1867
Autor: sign. Josef Vondráček v Kolíně
Materiál: pískovec
Rozměry: 210 x 69 x 34 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

16. 1. Popis náhrobku

Náhrobek Petra Veletovského je proveden v novogotickém stylu, využívá však i prvků jiných slohů, např. románského či renesančního. Na rozdíl od náhrobku svého vedle ležícího otce má jeho pomník všechny atributy dobové produkce v oblasti umění náhrobku. Horní polovině dominuje velký obloukový výklenek, mající podobu románského okna. V něm je zasazena nápisová deska. Vrchol této části náhrobku je zdoben cimbuřím se zvýšenou střední věžičkou. Horní hrany jsou dekorovány drobnou římsou, která je nahoře a dole dekorována akantovými listy.

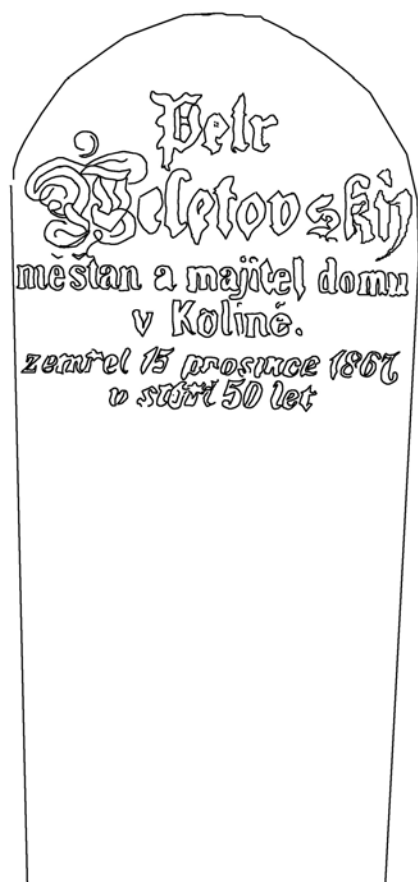
Střední zvýšená věžička je po římsou ozdobena motivem dvou sepnutých akantových listů. Motiv cimbuří se opakuje i těsně na obloukovém okně s se v sazenou nápisovou deskou.

Zde se uplatňuje jen obrys cimbuří, který je uvnitř vyplněn akantovými listy, zvonky a v nejvyšším místě květem růže.

Po stranách výklenku ve tvaru jednoduchého obloukového okna jsou dva tenké pseudorománské sloupky s listovou hlavicí zakončené obloukem a dvouetážovou patkou. Obloukové okno je lemováno pletencovým novorenesančním ornamentem. Spodní část je dvoupatrová se spodním patrem mírně rozšířeným. Horní část prvního patra je dekorována gotizujícím vlysem dvou oken.

Mezi okny je reliéfně provedený motiv kříže s listy po stranách.

Celý náhrobek stojí na základech z kamenů pomazaných maltou

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky.

16. 2. Popis poškození náhrobku

Náhrobek je dochován v dobrém stavu. V horní partii ve tvaru kříže je patrné biologické napadení kamene. Povrch je zde pokryt tmavou silikátovou krustou. Ta se objevuje v celé ploše horní poloviny náhrobku. Pod spodní hranou rámu nápisové desky se objevuje v malé míře sádrovcová krusta. Nápis je dobře zachovalý i čitelný. Písmena jsou zlacena. V horní části nápisové desky se rovněž objevuje sádrovcová krusta. Spodní polovina náhrobku vykazuje jen drobná povrchová poškození bez výraznějších ztrát tvaru.

16. 3. Návrh postupu při záchraně památky

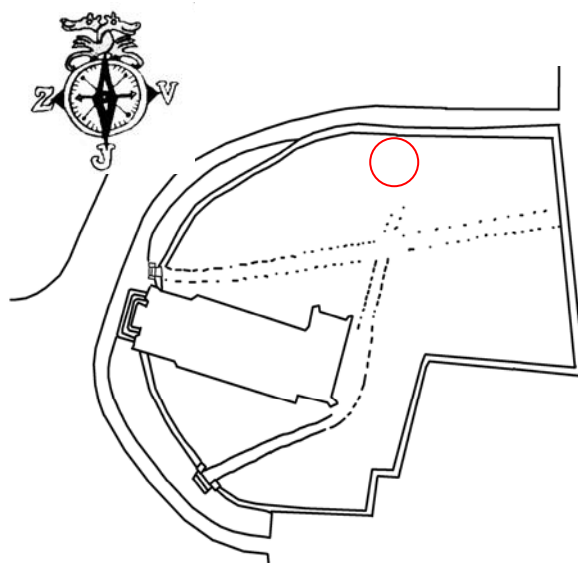
- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.
- Zpevnění základny objektu

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

17. Kříž nad hrobem Václava Veletovského (†1842)

Umístění: Severní strana hřbitova, vedle náhrobku syna Petra
Datace: kolem 1842
Autor:
Materiál: kutnohorský mušlový vápenec
Rozměry: 205 cm

Obr. 1 Čelní pohled na kříž s podstavcem

17. 1. Popis objektu

Tento překrásný kříž, který datujeme okolo roku 1842, je ukázkou ohlasu barokního a rokokového ornamentu v téměř polovině 19. století. Český venkov velmi pomalu přebíral novodobé trendy novoklasicismu a historizmu a jak vidíme na této práci držel se osvědčených schémat. Podíl tzv. pobarokního senzualismu v dílech funerálního sochařství a kamenictví v první polovině 19. století je značný. Nepřehlédnutelná je i lidová nota na níž toto dílo hraje. Provedení Panny Marie s Ježíškem připomene některé drobné sošky na venkovských staveních této doby.

Kříž má podobu jakési redukované Kalvárie. Pod ukřižovaným Kristem je Panna Marie s Ježíškem, symbol počátku Kristova života, vedle dominujícího symbolu jeho konce. Na drobné figurce madony rozpoznáváme královskou korunu na její i Kristově hlavě a zbytky drapérie jejího šatu. Zobrazení Krista je tradiční, s rouškou kolem beder. Konce břeven kříže mají podobu trojlístku. Překvapivým detailem této práce je fakt, že kříž byl určen pro více pohledů. Na zadní straně krucifixu jsou na koncích břeven reliéfně provedeny hlavičky andílku s křídélky. Na středu příčného břevna je fragment oblouku tvořeného páskem zaseknutým do hmoty kříže.

Kříž u jehož paty je bohorodička je umístěn spolu s ní na prolamovaném nízkém plyntu. Pod ním je stejně prolamovaná římsa a níže kvádrový podstavec zdobený blížerozpoznatelnými reliéfy.

Na horním konci kříže je plasticky provedený štítek pro nápis INRI, který je dnes již samozřejmě setřen.

17. 2. Popis poškození objektu.

Celkově je hmota kamene ve velmi špatném stavu. Hlavním činitelem v procesu degradace kamene je tvorba nepropustné síranové krusty, uzavírající povrch kamene a znemožňující výměnu vodních par. Tento stav je nejvíce patrný v čelní část kříže a jeho podstavce. Především jsou krustou pokryta místa srážkových stínů: pod Kristovou levou rukou v ploše břevna, za figurou Marie s dítětem a v obličejí Panny a dítěte. Postupným odpadáváním krusty dochází ke ztrátám povrchového reliéfu díla. Patrně mechanického původu je poškození v partii čela Marie, obličejí jsou již téměř nečitelné, stejně jako modelace drapérie na tělech figur.

Stejným způsobem je poškozen i kříž s korpusem. V zadní části je výskyt sádrovcové krusty menší, částečně rozpoznatelné jsou hlavičky andílků.

Podstavec kříže je téměř plošně pokryt sádrovcovou krustou. Svrchní římsa mezi křížem a podstavce je značně poškozena rozpadem horniny. Nápisová deska či kámen se jménem zemřelého se nedochoval. Je však velmi pravděpodobné že vůbec neexistoval.

Obr. 2 Zadní strana horní části kříže s reliéfními hlavami andělů s křídélky.

17. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.

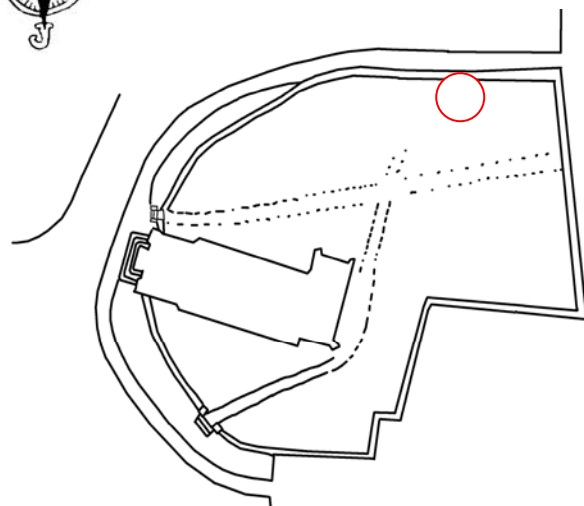
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

18. Pomník s železným křížem

Umístění: severní část hřbitova
Datace:
Autor:
Materiál: vápenec ,železo
Rozměry: 52 x 34 x 30 cm

Obr. 1. Boční pohled na náhrobek.

18. 1. Popis náhrobku

Pomník je tvořen kamenným podstavcem na kterém je umístěn litinový kříž. Horní římsa je zdobena jednoduchým pravoúhlým profilem. Stejným profilem přechází dřív podstavce v základnu. Zádní strana je rovná. Železný kříž je vyroben z úzkých kovaných pásů, které jsou různě zatočeny a prolamovány. Břevna kříže jsou zakončena motivem trojlístku. Svislé břevno kříže je od dolní hrany příčného břevna zdobeno po obou stranách motivem stýkajících se vln, na obou koncích zatočených. Na náhrobku chybí nápis či nápisová deska.

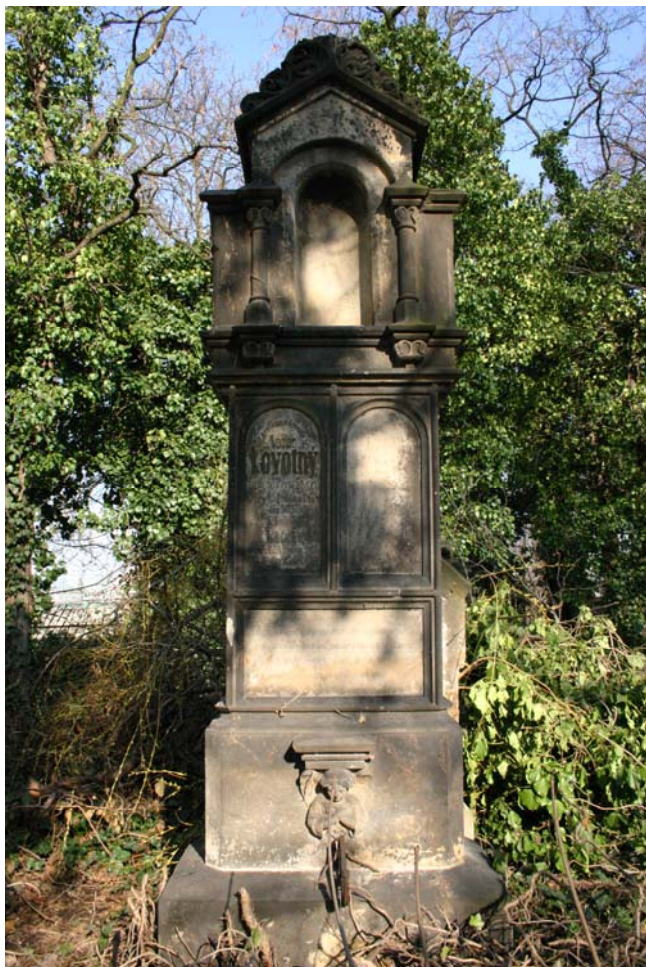
18. 2. Popis poškození náhrobku.

Hmota kamenného podstavce je v poměrně dobrém stavu svěčící o kvalitě použitého křemenného pískovce. Kříž je na většině míst napaden korozí, výrazněji poškozen však není.

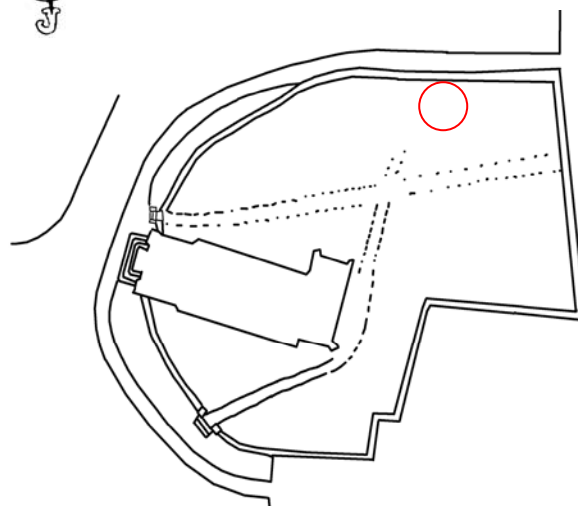
18. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Konsolidace kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Sejmutí kovového kříže, následně očištění a konzervace, osazení do kamenného podstavce
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných části kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

19. Náhrobek Václava Novotného (†1878) a jeho syna (†1875)

Umístění: Východně od kostela
Datace: kolem 1875
Autor: Antonín Myslivec
Materiál: Hořický pískovec
Rozměry: 270 x 48 x 90 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

19. 1. Popis náhrobku

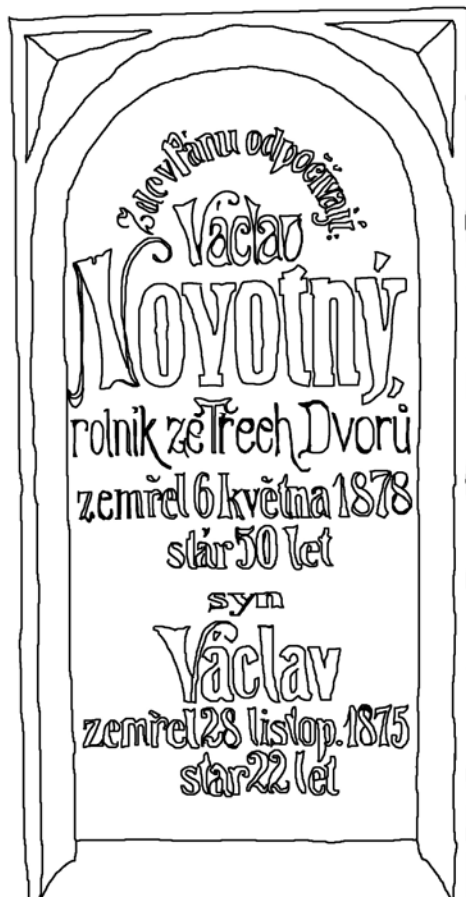
Krásný architektonický náhrobek v novorenesančním slohu pochází od hořického sochaře a řezbáře Antonína Myslivce, od něž nacházíme na zálabském hřbitově řadu prací. Náhrobek je pojat jako průčelí renesanční stavby. Horní třetina je tvořena edikulou s vystupujícím trojúhelníkovým štítem, zdobeným akrotérií. Akrotérie má formu akantových rozvilin. Po stranách jsou dva boční sloupky. Uprostřed edikuly je nika rámovaná dvěma polosloupky s listovými hlavicemi. Profil krycí desky hlavice navazuje na profil římsy dvou postraních sloupků.

Sokly polosloupků jsou zdobeny stejným listovým motivem jako hlavice a profilace jejich patek navazuje na profil horní římsy hlavice, oddělující edikulu od samotného těla náhrobku.

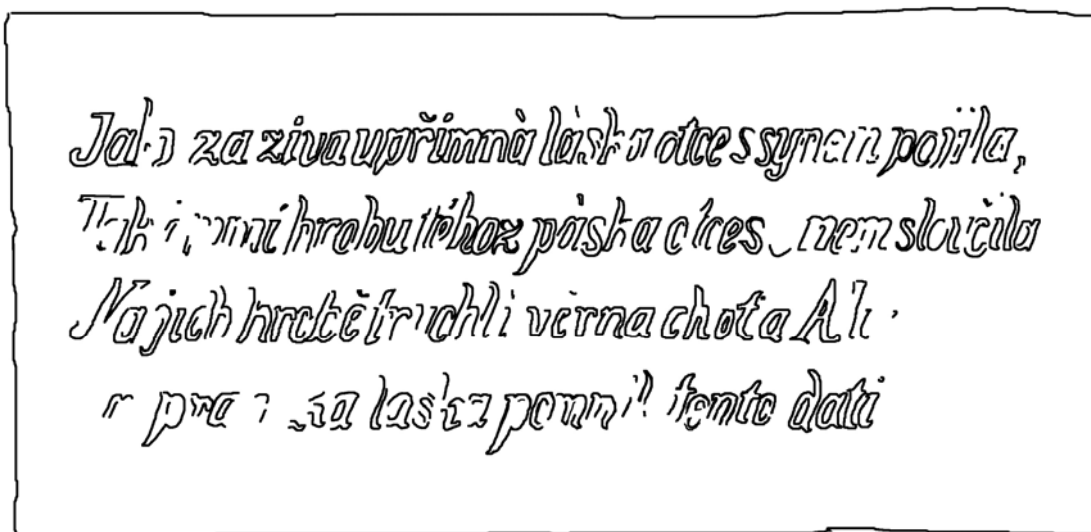
Tělo náhrobku je vyplněno motivem zdvojeného okna. V jeho levé polovině je vsazena nápisová deska se jmény a daty zemřelých, pravá část byla patrně vyhrazena pro další zesnulé. Obě části jsou rámovány protínajícími se pruty. Pod zdvojeným oknem je obdélníkový rám, kam je vsazena deska s nápisem:

*„Jak za živa upřímná láska otce s synem pojila
Tak ...hrobu téhož páska otce s synem sloučila
Na jejich hrobě truchlí věrna choť a A...
...láska pomník tento dáti.“*

Tělo náhrobku je umístěno na dvouetážovém podstavci. Horní patro je vyšší a oproti tělu náhrobku se mírně rozšiřuje. Čelní plocha tohoto patra je uprostřed dekorována drobnou konzolou s reliéfním motivem polopostavy anděla s rukama na prsou. Pod ním je do podstavce vsazen kovový fragment lucerny. Spodní patro podstavce tvoří základnu pomníku umístěnou přímo na terénu. Oproti hornímu patru postavce je nižší a výrazně širší. V jeho pravém rohu vidíme signaturu „A. Myslivec z Hořic“.

Obr. 2 Přepis textu z levé části zdvojeného okna

Obr. 3 Přepis textu z obdélníkového rámu pod zdvojeným oknem

19. 2. Popis poškození náhrobku

Náhrobek je dochován v poměrně dobrém stavu. Nacházíme zde spíše povrchová poškození, především v partii horního štítu a na rozhraní horní a spodního patra podstavce. Povrch nejvíce exponovaných částí pokrývá tmavá silikátová vrstva pojící nečistoty, která však objektu nijak neškodí. Všechny detaily jsou dobře dochovány bez známek poškození.

19. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

20. Pomník Františka Kopeckého a rolníka Kašusovce

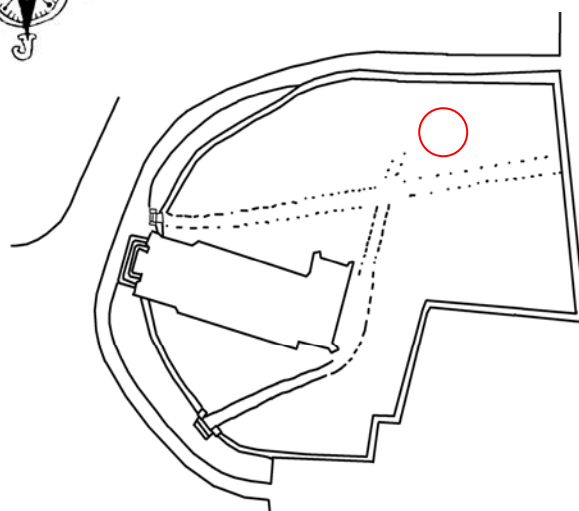
Umístění: východně od kostela po levé straně, vedle náhrobku V. Novotného (kat. č. 39)

Datace: kol 1884

Autor:

Materiál: pískovec

Rozměry: 165,5 x 76 x 49 cm

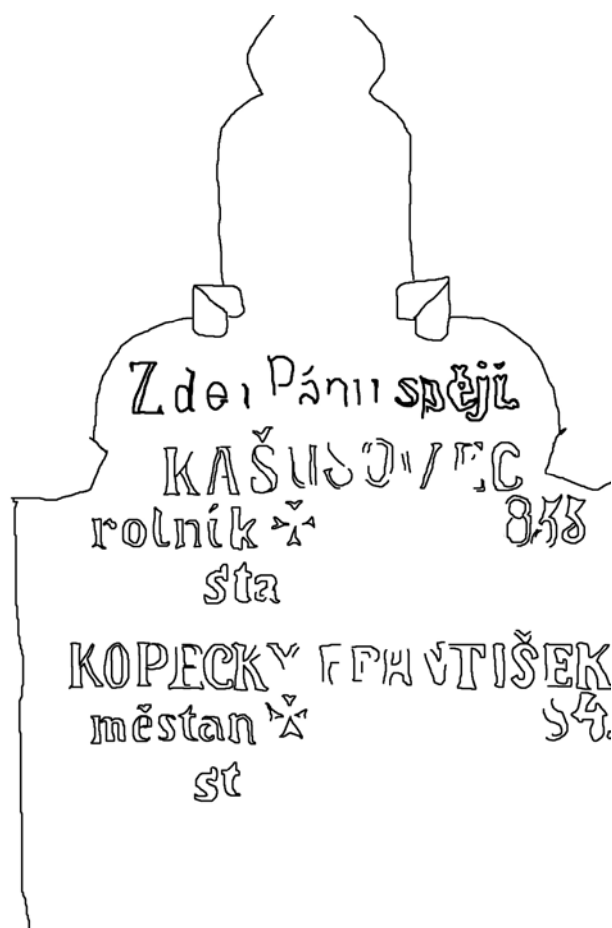
Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

20. 1. Popis náhrobku

Novogotický stupňovitý náhrobek patří dle fragmentu nápisu měšťanu Františku Kopeckému a jistému rolníkovi. Horní polovina náhrobku je tvořena středovou věžičkou s lomeným štítem. Vnitřní plocha věžičky je vyplněna motivem gotického okna s listovou kružbou. Středová věžička předstupuje skosené střešní hlavici náhrobku která je dole zakončena římsou s oblounovým profilem. Nad lomeným štítem nacházíme fragment vrcholového kříže.

Spodní římsa hlavice je uprostřed přerušena vnitřní plochou věžičky která pokračuje směrem dolů kde je vnitřní okno zakončeno obloukovým segmentem na každé straně. Obloukový segment je orámován páskem v šíři horní hrany patky. Pod oblouky následuje na každé straně patka předstupující ploše náhrobku určené pro nápis se jmény zemřelých.

Náhrobek je vespod zakončen skosenou patkou. Po stranách se nahoře opakuje motiv krajkové kružby okna z čelní části.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

20. 2. Popis poškození náhrobku

Nejvýrazněji je objekt poškozen v ploše s nápisem. Zde je vlivem degradace kamene setřena značná část nápisu. Plocha narušeného materiálu se rozšiřuje směrem dolů. Svrchní partie objektu jsou pokryty řasami.

Svrchní kříž chybí, dochován je jen fragment jeho paty.

20. 3. Návrh postupu při záchraně památky

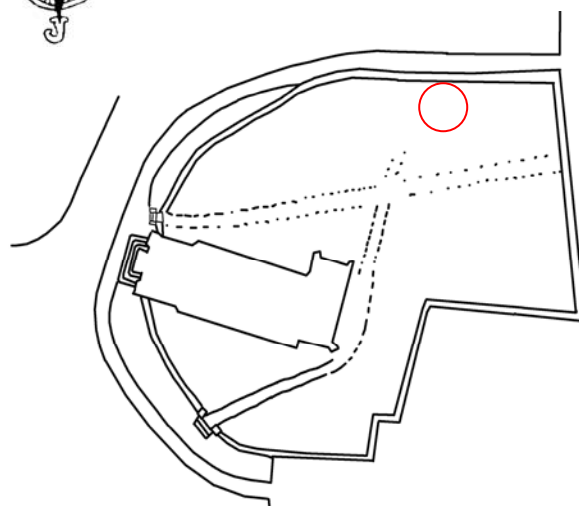
- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, barevné zvýraznění fragmentů nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

21. Náhrobek

Umístění: Za náhrobkem V. Novotného
Datace:
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 135 x 57 x 34,5 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek.

26. 1. Popis náhrobku

Jedná se o náhrobní stélu dochovanou v detailech jen fragmentárně. Horní část je tvořena stříškou ve tvaru komolého jehlanu. Ta je od těla náhrobku oddělena oblounovou římsou zdobenou nárožními akroteriiemi. Ty mají podobu akantové rozviliny a stýkají se ve středu čelní římsy. Horní, menší, polovina těla náhrobní stély je vyplněna archivoltou usazenou na postraní patky. Horní část těla je mírně rozšířena.

Po stranách spodní poloviny těla náhrobku je rám nápisové desky se skosenou vnější i vnitřní hranou. Tento rám navazuje svou profilací na vnitřní oblouk archivoly.

Ve spodní části přechází objekt v základnu opět oblounovým profilem. Základna se rozšiřuje na šířku horní polovina těla. Nápisová deska chybí.

21. 2. Popis poškození náhrobku

Většina povrchu kamenného bloku je silně zvětralá. Povrch práškovatí, drolí se a postupně odpadává po malých kusech. Nejsilněji je poškozeno tělo náhrobku, kde dochází k masivnímu úbytku hmoty kamene. Především v horní střední části archivoly, kde je její profilace zcela setřena. Obdobným způsobem jsou poškozeny nárožní hrany akrotérií, kde zcela schází povrchový reliéf. Tento výrazný úbytek povrchové vrstvy materiálu lze přičíst vzniku sádrovcových krust, které zabraňují přirozenému dýchání kamene a urychlují tak jeho rozpad.

Minimálně poškozena je oproti tomu svrchní část akantové rozviliny, kde jsou dobře dochovány i jemné detaily modelace. Výraznější poškození registrujeme opět ve středové části, v místě styku obou rozvilin a dále směrem dolů. Zde je zcela setřený profil římsy oddělující stříšku od těla náhrobku. Stříšku pokrývá kompaktní tmavá silikátová vrstva kombinovaná s biologickým napadením. Tento jev lze pozorovat i v partii základny. Náhrobek se nachází v havarijním stavu a patří k nejhůře postiženým objektům celého souboru.

21. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene. Vzhledem k vysokému stupni degradace kamene bude nutné zpevnění opakovat v několika cyklech
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku. V tomto případě by bylo vhodné doplnit i části architektury, např. oblouk archivolty nebo středovou část horní římsy, aby tak došlo k částečnému scelení náhrobku. Více poškozené horní dekory by byly doplněny pouze konzervačně, tj. s respektováním torzality těchto částí. Předpokladem je vytvoření nerušeného vnímání objektu divákem.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

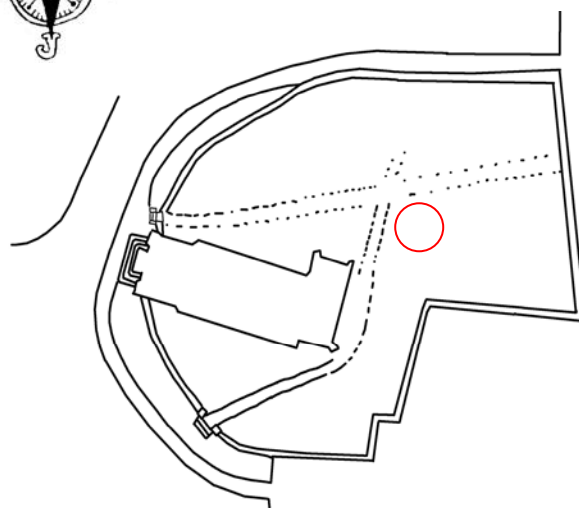
Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

22. Náhrobek Rodu Krombholzů

Obr. 1 Přední část náhrobku

Umístění: Za kostelem v severní části hřbitova
Datace: kol. 1860
Autor:
Materiál: žehrovická arkóza
Rozměry: 200 x 60 x 80 cm

22. 1. Popis náhrobku

Náhrobek má podobu novogotické fiály. V horní části je dekorována vimperkem. Plocha fiály je vyplněna vlysem novogotického okna, v němž je umístěn nápis.

Náhrobek je vespod zakončen dvouetážovou základnou. Vrchní část architektury chybí. Výzdoba náhrobku je na všech stranách shodná.

ROD
ROMBOLZU
JOHANA
dcera. 16 (111)
1858
lára 26 roku
AUGUSTIN
otec dcery
rest. 13 2 Dub.
1860.
star 58 roku
KAREL
r. 11 12 13 14 15
1842.
května
1864

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky.

22. 2. Popis poškození náhrobku

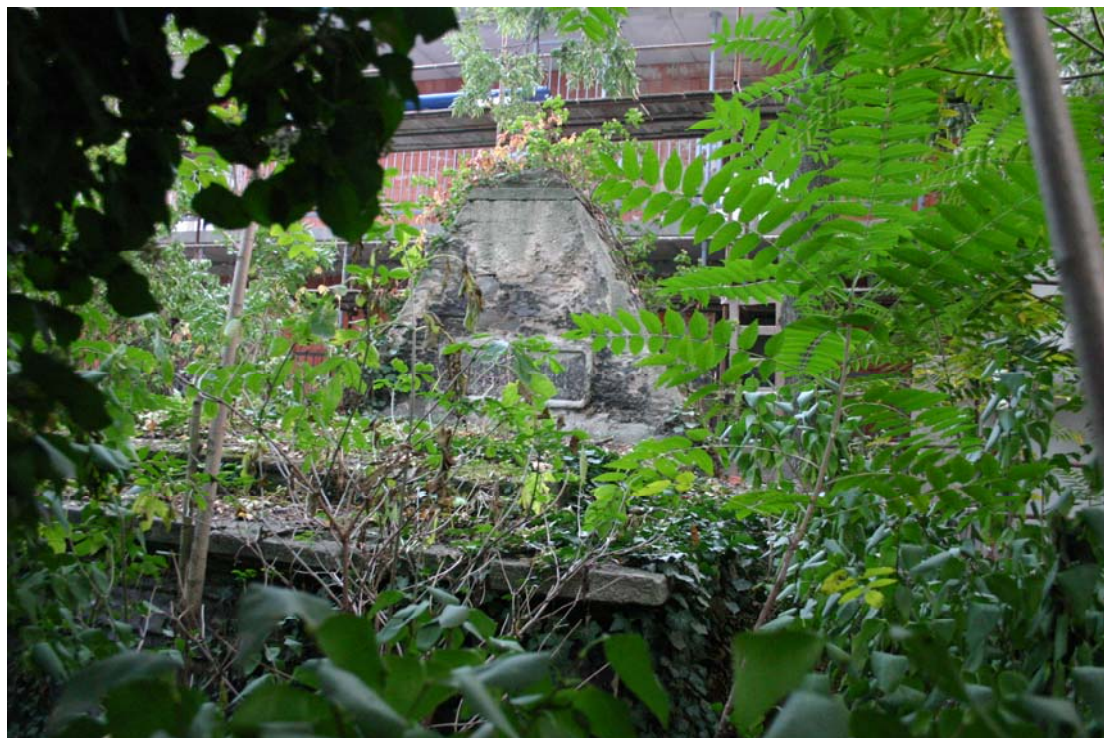
Objekt je plošně pokryt tvrdou sádrovcovou krustou. Na několika místech došlo k jejímu odtržení a vydrolení degradované hmoty kamene pod ní.

22. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, jeho barevné zvýraznění
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

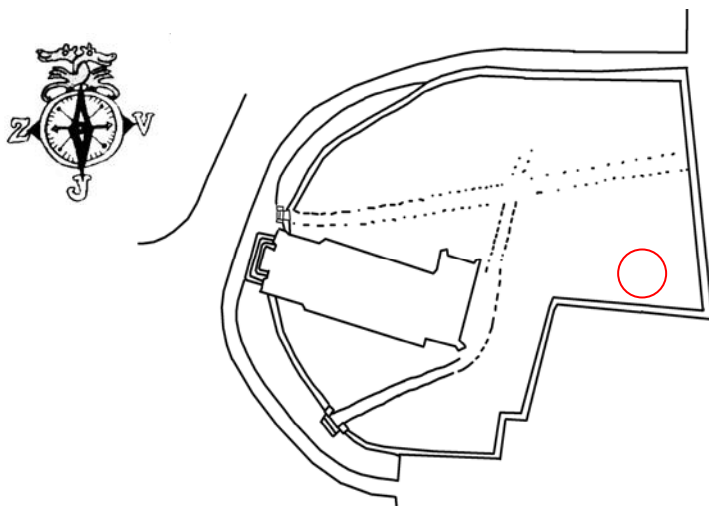
Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

23. Rodinná hrobka

Obr. 1 Pohled od severu, hrobka je téměř zcela skryta ve vzrostlém porostu keřů hřbitova

Umístění: při jižní zdi hřbitova
Datace:
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: výška štítu: 200 cm
Náhrobník: 450 x 500 cm

23. 1. Popis objektu

Jedna ze dvou dochovaných rozměrných hřbitovních architektur patří blíže neurčené rodině.

Trojúhelníkový štít, či pyramida, mnohokrát užívaný symbol již v klasicistním náhrobním sochařství, měl patrně ornamentální výzdobu, která se bohužel nedochovala.

Velký obdélníkový náhrobník je v horní část rámován profilovanou římsou. Střední část horní plochy náhrobníku mírně vystupuje.

Římsa je v rozích nesena sloupky jejichž hlavice svým profilem navazují na profil římsy a mírně mu předstupují. Pod hlavicí jsou dekorovány vlysem gotických okem. V plochách mezi sloupky jsou slepé rámy tvořené jednoduchým profilem. V ploše trojúhelníkového štítu je vsazena deska pro nápis, dnes bohužel nečitelný.

23. 2. Popis poškození objektu

Hrobka se v současnosti nachází v havarijním stavu. Homogenita kamene je narušena výrazným působením vlhkosti, které je způsobeno podstatným zvýšením terénu v okolí hrobky a nárůstem vegetace, která objekt v letních měsících téměř celý zakrývá. Na povrchu kamene dochází k růstu silných vrstev sádrovcové krusty a následné degradaci materiálu vlivem vlhkosti. Subtilní detaily výzdoby náhrobníku byly do značné míry tímto způsobem poškozeny, či zcela zmizely. Narušeno je také samotné zdivo hrobky. Tento objekt můžeme právem zařadit k nejhůře postiženým památkám hřbitova. Na současné alarmujícím stavu hrobky měly samozřejmě i nájezdy vandalů, které udělali z někdejší výstavné práce žalostné torzo.

23. 3. Návrh postupu při záchraně památky

Kamenické prvky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, barevné zvýraznění fragmentů nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Stavební část

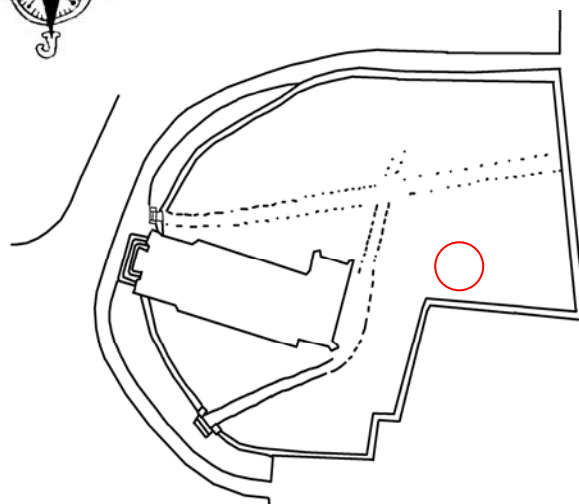
- Odsolení a sanace kamenného zdiva štítu. Odizolování zdí od vlhkosti dotující objekt z terénu hřbitova.
- Dozdění chybějících částí, zpevnění základů zdiva hrobky
- Vyspárování zdiva a konsolidace narušených částí

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

24. Podzemní hrobka

Umístění: při jižní zdi hřbitova
Datace:
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: průčelí: výška:285 cm
Šíře: 216 cm
Hloubka: 170 cm
Náhrobník: 565 x 500 cm

Obr. 1 Pohled na vstupní štít s portálem

24. 1. Popis objektu

Hrobka je situována jižní zdi kostela. Jedná se o zajímavý příklad podzemní pohřební kaple. Čelní vstupní část je nahoře zakončena ústupkovým štítem orámovaným pravoúhlou drážkou. Uprostřed je obloukový vstupní portál rámovaná oblounem a zdvojenou archivoltou s naznačeným kvádrováním. Pojetí architektury lze označit za pseudorománské. Hrobka je řešena jako přízemní. Do vnitřního prostoru se vstupuje obloukovým portálem.

Do krypty vede schodiště, které končí ve čtvercové místnosti, v níž jsou po stranách fundameny pro rakve. Vnitřní zdi byly omítnuty. Svrchu je hrobka kryta velkým kamenným náhrobníkem.

V kamenném portálu byly patrně vsazeny kované dveře, které byly zcizeny rovněž s vybavením podzemní kaple, která v současné době slouží jako pelech bezdomovcům.

24. 2. Popis poškození objektu

Povrch kamen silně práškovatí v celé ploše vstupního průčelí. Dochází k odlupování povrchové vrstvy. Některé části kamenného dekoru portálu jsou mechanicky poškozeny. Místy se vyskytují plochy sádrovcových krust. Plocha náhrobníku je pokryta silnou vrstvou mechů a trav.

24. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Odsolení a sanace kamenného zdiva. Odizolování zdí od vlhkosti dotující objekt z terénu hřbitova.
- Dozdění chybějících částí, zpevnění základů zdiva hrobky
- Vyspárování zdiva a konsolidace narušených částí
- Očištění, konsolidace a zakonzervování kamenného portálu.
- Obnovení vnitřní omítky objektu, oprava interiéru

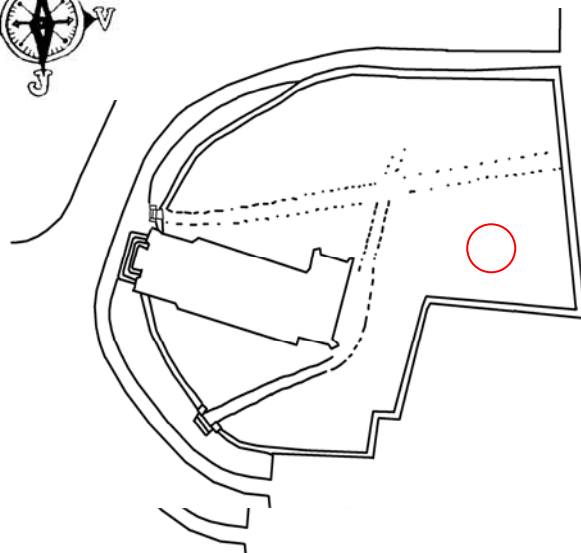
Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

25. Náhrobek manželů Koláčných

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

Umístění: Ve východní části hřbitova vpravo od hlaví cesty
Datace: mezi 1859 - 1865
Autor:
Materiál: křemitý pískovec
Rozměry: Figura : 158 cm (včetně plyntu)
Podstavec: 54 x 48 x 47 cm

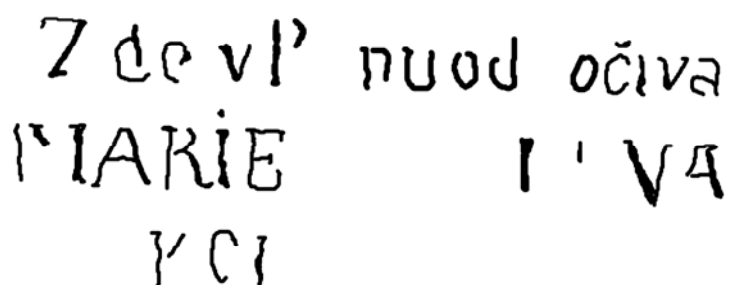
25. 1. Popis Náhrobku

Socha anděla se zdviženou paží je umístěna na kvádrovém podstavci. Postava anděla stojí na plyntu obdélníkového půdorysu. Anděl pozvedá pravou ruku vzhůru. V této ruce podle archívni fotografie držel věnec¹. Levá ruka je svěšena směrem dolů. Trup a hlava postavy je mírně otočeny směrem k levé ruce. Rovněž drapérie je traktována v diagonálním směru.

Sochař drapérii komponoval v silných záhybech směřujících v jednom směru šikmo dolů, od pravého ramene za levou nohou.

Anděl je oblečen ve splývavé dlouhé říze. Levá noha je lehce zakročena. Na plyntu je nápis „*Láska nikdy neuhasne.*“

Podstavec pod sochou se skládá z profilované hlavice, která je vespod dekorována motivem listovce.

Zdev' nuod očiva
MARIE I'VA
YCI

Obr. 1. Přepis nápisu z podstavce náhrobní sochy anděla

25. 2. Popis poškození náhrobku

Pomník je vytvořen z pískovce světlešedé barvy, podobný typu, jaký nacházíme např. na náhrobku Františka Lindnera (kat. č. 33). Tento materiál je však hrubozrnější.

Na některých místech skulptury dochází k práškovatění kamene a rozrušování povrchu. Tento typ poškození je znatelný zejména v přední části v partii drapérie na prsou a bříše.

Dále je patrný výskyt sádrovcové krusty, která taktéž přispívá k degradaci povrchového reliéfu sochy. Především se jedná o plochu křídel a plochu pod levou paží.

Drobná poškození se objevují v obličejí, zcela chybí levá ruka, pravá paže je ulomena pod loktem. Odlomen je i konec levého křídla, který byl nalezen nedaleko pomníku. V horní části je socha pokryta řasami.

Plocha podstavce sochy je silně poškozena degradací kamene vlivem hromadění vlhkosti, kterou je kámen dotován z terénu, pod nepropustnou sádrovcovou krustou. Dochází k vydrolování materiálů a odpadu povrchové vrstvy kamene. Římsa podstavce je místy mechanicky poškozena. Nápis na plyntu je rovněž na několika místech poškozen.

Socha s podstavcem se poměrně výrazně naklání dopředu.

25. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechtů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Přilepení ulomené části křídla.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky :

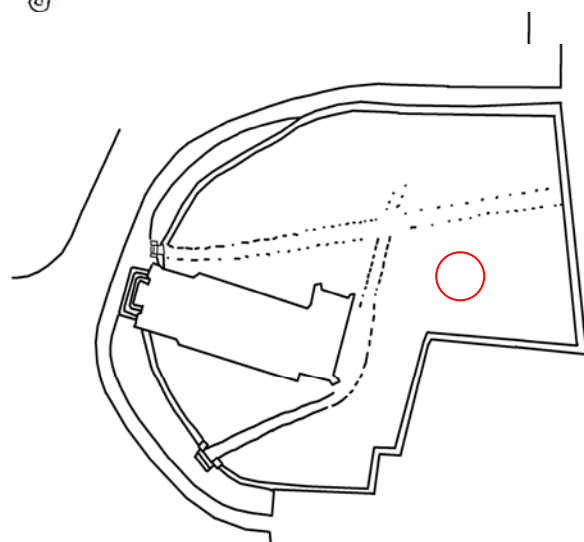
- 1 Funkeho fotografie byla publikována v knize P. Dena *Město*

26. Náhrobek Marie Bacílkové

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

Umístění: Východně od vpravo od hlavní cesty
Datace: kolem 1870
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: Výška cca 80 cm

26. 1. Popis náhrobku

Drobný obelisk je na vrcholu dekorován listovou rozvilinou. Jemně provedený dekor je tvořen listy břechťanu a akantu uprostřed s květem vlčího máku. Horní hrany obelisku jsou skoseny, stejně tak střední části bočních hran. Obelisk je umístěn na mírně předstupující základně. Nápisová deska je vytesána přímo do hmoty obelisku a mírně z ní vystupuje. Rohy desky jsou zvýrazněny zvětšením. Zajímavým detailem jsou vysekané hlavice šroubů, kterých si můžeme povšimnout v těchto rozích.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

26. 2 Popis poškození náhrobku

Náhrobek je dobře dochován, bez výraznějších poškození. Vrcholový dekor je pokryt tmavou silikátovou krustou. Horní polovina náhrobního obelisku je napadena řasami. V ploše vidíme jen několik nevýrazných povrchových poškození.

26. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Obnovení nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

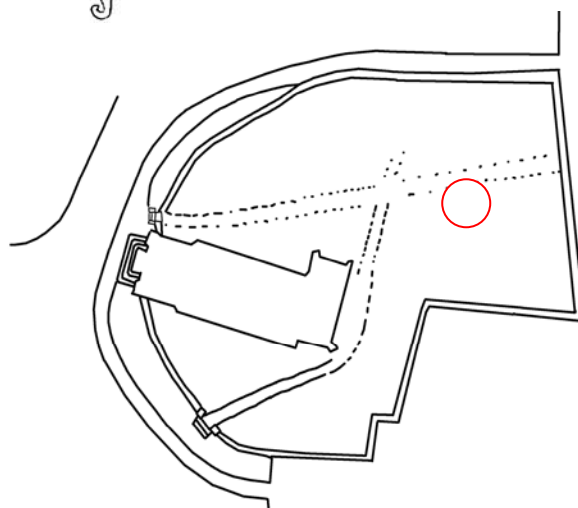
Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

27. Náhrobek Jana Rolčíka (†1872)

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

Umístění: Východní část hřbitova při pravé straně středové cesty
Datace: kol. 1872
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 208 x 82,5 x 36 cm
Fragment kříže: v. 34 cm

27. 1. Popis náhrobku

Náhrobek má podobu stylizovaného obelisku. Nejedná se zde o klasický typ obelisku jaký vidíme např. nad hrobem Morstadtových. Jedná se zde o prvek vzniklý spojením motivu obelisku a náhrobní stély. Obelisk je zde umístěn na dvouetážové, směrem dolů se rozšiřující základně. Základna je vůči šířce obelisku o něco širší a obelisk na ni navazuje profilovanou římsou. Zúžující se obelisk je v horní třetině zakončen naznačenými břevny kříže, jejichž zakončení po stranách a na vrcholu mírně vyčnívají. Naznačené konce příčného břevna plynule navazují na linii skosené hrany obelisku.

Tvar obelisku nahoře uzavírá oblouk ve středu svou skosenou hranou plynule navazující na horní vrchol kříže. Horní polovina plochy obelisku je dekorována dvěma vavřínovými ratolestmi, sepnutými stuhou. Pod věncem vidíme fragmenty někdejšího nápisu dnes již bohužel těžko čitelného. Podle Františka Straky se jedná o náhrobek učitele Jana Rolčíka a který nesl nápis: „Jan Rolčík, zasloužilý učitel, †1872, Postavili vděční jeho žáci“¹

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky.

27. 2. Popis poškození náhrobku

Celkově je náhrobek dochován v dobrém stavu. Největší poškození je patrné v oblasti plochy obelisku, kde od spodního konce ratolestí směrem dolů dochází k práškovatění a vydrolování kamene ve středním pásu plochy obelisku. Toto poškození se ve stejné míře projevuje i ve vnitřní ploše ohraničené věncem. Další poškození jsou pouze drobnějšího rázu.

27. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, barevné zvýraznění fragmentů nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky:

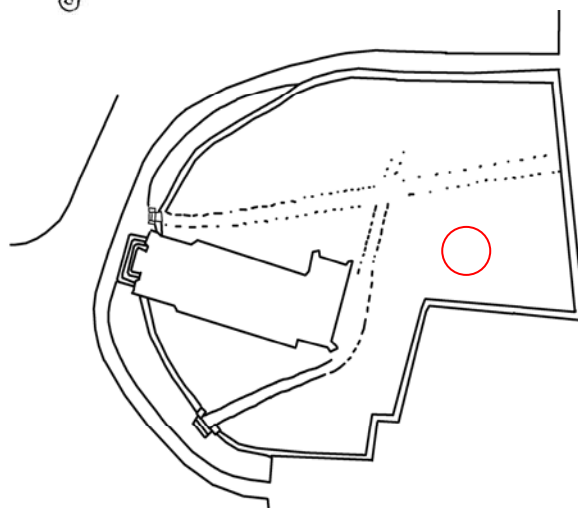
- 1 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, str. 106, in *Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí*, č. 7 – 8, roč. X, Kolín 1933

Literatura:

28. Náhrobek Rodu Veletovských

Umístění: Jižní část hřbitova
Datace: kolem 1870
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 230 x 68 x 62 cm
Fragment fiály: 98 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

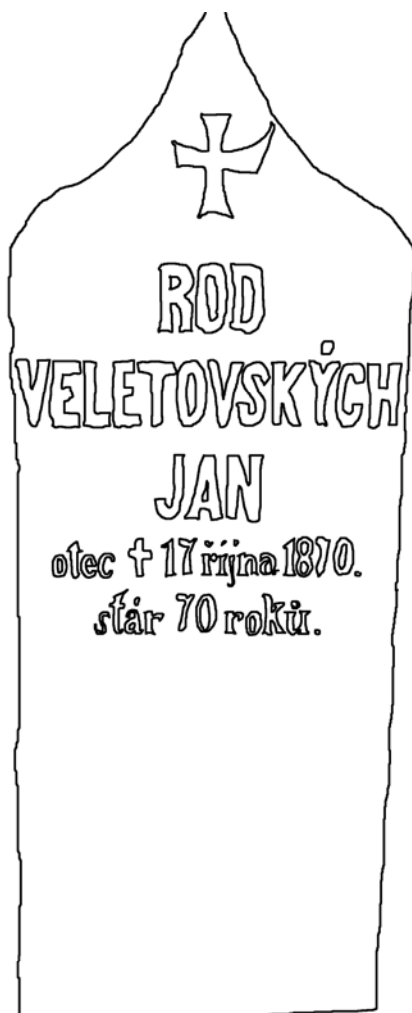
28. 1. Popis náhrobku

Náhrobek tvaru opěrného pilíře nad hrobem Jana Veletovského, který je tu uveden jako jediný pohřbený z rodu, se skládá ze dvou resp. tří dochovaných částí. Spodní část je tvořena štíhlým kvádrovým tělem v jehož čelní ploše je v horní polovině vsazena nápisová deska, nahoře zakončená oslím hřbetem. V horní polovině vidíme dva pětiboké sloupky, které rámuji

desku s nápisem. Na ně nasedají dvě bohatě zdobené listové hlavice, nahoře s krycí římsou na které je umístěn kvádrík se zkosenými hranami.

Na tuto část navazuje na ní umístěný hranol na každé straně opatřený vimperkem, zdobeným kraby, uvnitř s vlysem gotického oka. Nároží jsou dekorována štíhlými sloupky.

Další navazující část nám chybí. Vedle náhrobku leží patrně polovina vrcholové části náhrobku, která opakuje části umístěné na podstavci, ovšem bez nárožních sloupků. Kvůli svému umístění blíže vrcholu je také štíhlejší a protaženější. Vrcholová fiála rovněž chybí.

28. 2. Popis poškození náhrobku

Celá horní část torza je pokryta kompaktní vrstvou tmavých krust. V některých místech dochází k práškovatění materiálu pod krustou a jeho následnému odlupování. V ploše podstavce v dolní části je patrné odpadávání povrchové vrstvy kamene patrně vlivem vzlínající vlhkosti od terénu. Horní část kvdrového podstavce je pokryta v slabou tmavou silikátovou krustou. V ploše nápisu pozorujeme výskyt sádrovcové krusty. Na několika místech je povrch kamene povrchově narušen.

Vedle ležící fragment vrcholové část je rovněž pokryt téměř kompaktní silikátovou krustou. Na některých místech je patrná povrchová koroze materiálu. V svrchních partiích se vyskytuje biologické napadení řasami.

28. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku. Rekonstrukce chybějící navazující části náhrobku a osazení vedle ležícího fragmentu.
- Vyrovnání náhrobku, zpevnění jeho základny.
- Obnovení nápisu, barevné zvýraznění fragmentů nápisu.

- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

29. Náhrobek Jana Kopečného a choti jeho

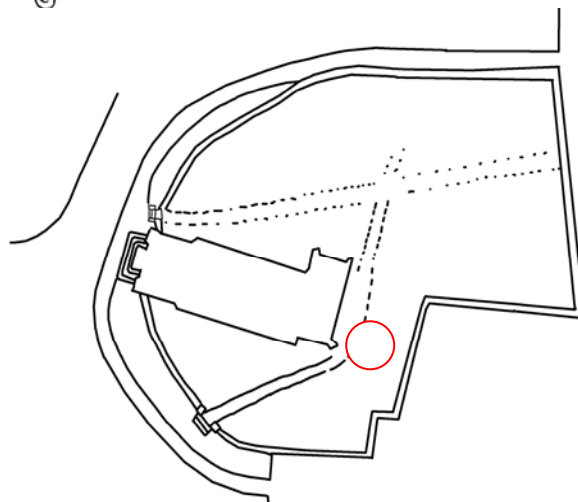
Umístění: jižní část hřbitova

Datace: 1859

Autor:

Materiál: pískovec

Rozměry: v. 184 cm

Obr. 4 Čelní pohled na náhrobek

29. 1. Popis náhrobku

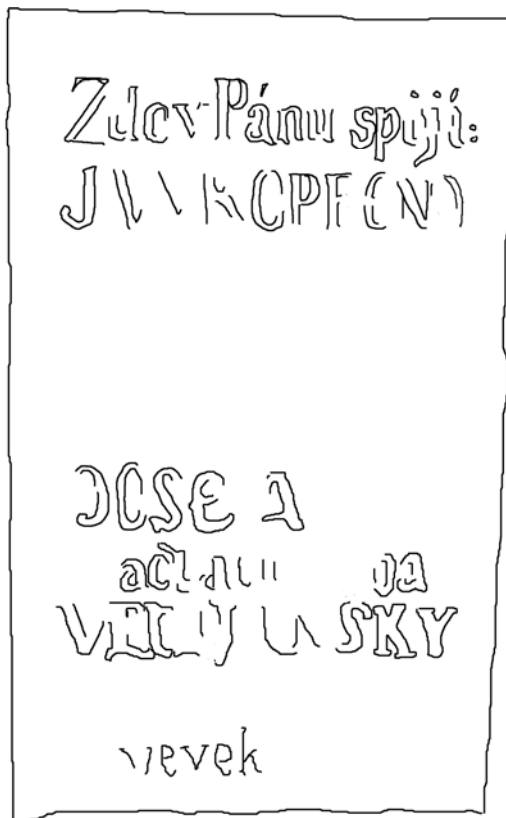
Novogotický náhrobek, zbudovaný třemi syny svým rodičům, má podobu věže s cimbuřím. Cimbuří je od těla náhrobku odděleno oblounovou římsou. V čelní části jsou jeho nároží zdobeny věžičkami umístěnými na konzolách. Vnitřní plocha cimbuří je dekorována vlysem gotických oken. Zuby cimbuří se rytmicky střídají se sráznými stříškami. Čelní plochy zubů jsou rovněž skoseny a jejich hrany jsou zaobleny.

V ploše náhrobku je vsazena deska se jmény obou zesnulých rodičů. Po stranách jsou na koso postavené dvoustupňové pilíře se horní skosenou stříškou.

Dřívky pilířů jsou vyplněny motivem gotického okna. Mezi krycími hlavicemi dolních stupňů je oblounová rozšiřující se římsa, oddělující tělo náhrobku od jeho základny. V ploše základny je vsazena deska se jmény synů, kteří dali náhrobek postavit.

Obr. 5 Přepis nápisů z náhrobku

Dole deska věnováním snů
Kteří dali pomník postavit svým
rodičům

Zlásky k svým rodičům postavili
dali památník tento synové
Karl zdejší městan
Jan c.k. okresní adjumet
Ferdinand c.k. okresní soudce.
L.P. 1859

29. 2. Popis poškození náhrobku

Výraznější poškození náhrobku jsou především mechanického rázu. Uraženy jsou zakončení obou nárožních věžiček cimbuří. Ostatní poškození jsou spíše drobnější. Vnitřní roh nad hlavicí dolního stupně pravého pilíře je doplněný. Povrchový reliéf horní nápisové desky je setřený, písmo je obtížně čitelné. V partii cimbuří se objevuje biologické napadení povrch kamene.

29. 3. Návrh postupu při záchraně památky

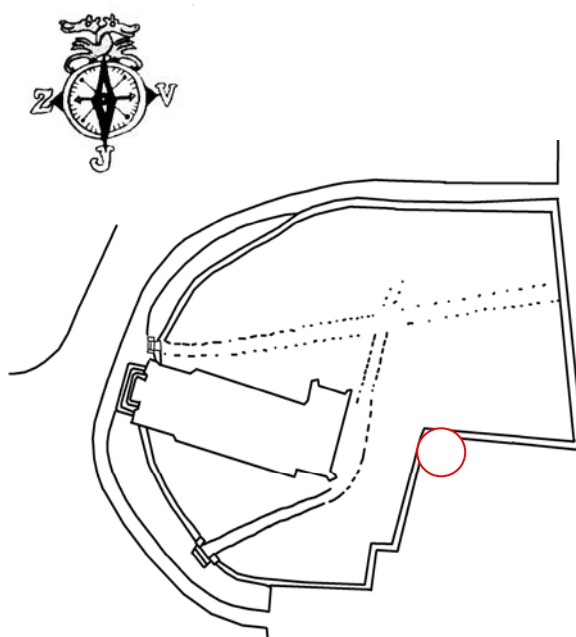
- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, barevné zvýraznění fragmentů nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

30. Hrobka rodu Palečkova

Umístění: při jižní zdi blíže Jiráskovu náměstí
Datace: Kolem 1870
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 260 x 89 x 82 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

30. 1. Popis náhrobku

Opravdu krásný kus kamenické práce nacházíme při jižní zdi hřbitova, dnes bohužel na pozadí obludné novostavby. Novogotický náhrobek patřící rodině Palečkově, byla patrně vystavěna po úmrtí nejmladšího zde pochovaného člena rodiny.

Napovídá tomu jak pořadí jmen zemřelých na desce vsazené do náhrobku, kde je jako první uveden František (†1870) a za ním následující jeho matka (†1848) a zeť (†1864), tak i důsledně novogotické pojetí náhrobní architektury s jakým se setkáváme na náhrobcích zhruba od šedesátých let. Jedná se patrně již jen o pouhé torzo původního náhrobku

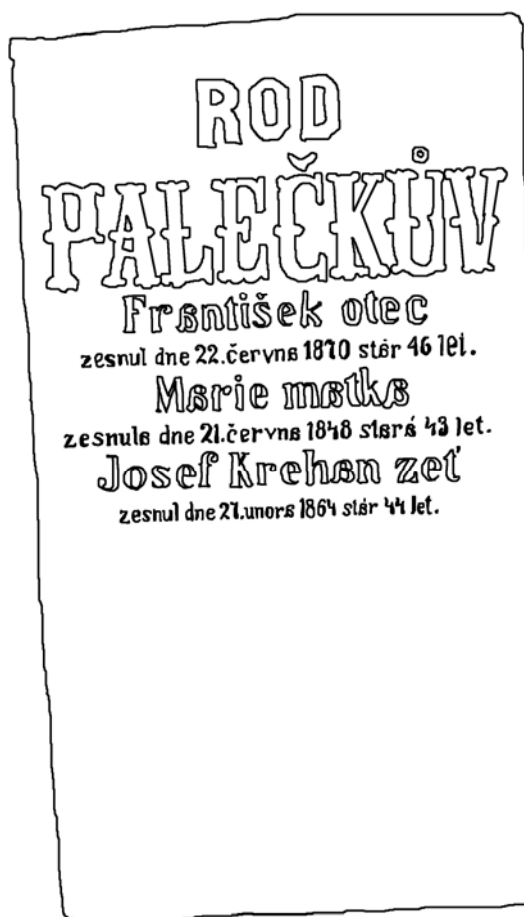
Svědectví o původním vzhledu náhrobku nám zanechal František Straka, který jej v roce 1934 popsal takto: „...velká a krásná hrobka, zdobená krásným gotickým pomníkem s andělem. Po stranách jsou umístěni dva andělé s opravdu andělskými obličejí. Je to výtvor jistě znamenitého umělce. Na pomníku jest rázovitý portrét Františka Palečka, zemřelého roku 1870 v stáří 67 let na rakovinu žaludku“¹

František Paleček byl zámožným kolínským měšťanem, který se z klempíře vypracoval na podnikatele v stavebnictví a majitele pily. Patřily mu také pozemky na kopci nad dnešní dráhou Olomouc – Praha. Název *Na Palečku*, dříve *Palečkův kopec*, se pro tuto část Kolína udržel dodnes.

Z původní bohaté stafáže náhrobku se dodnes dochovala pouze centrální fiála, na které snad byla osazena zmíněná socha anděla.

Čelní ploše fiály dominuje slepé gotické okno s lomeným obloukem a kružbou vyplněnou opět motivy oken s lomeným obloukem. V místě náběhu lomeného oblouku předstupují ploše okna hlavice předsazených sloupků. Tyto hlavice jsou pravoúhlé a jsou členěny motivem připomínající zuby pily. Na nich je umístěn vimperk s kraby a vnitřním vlysem slepých oken. Tento vlys je orámován na každé straně jednoduchou fiálou. Vimperk je zakončen fiálou s vrcholovou kyticí, která sahá až do úrovně plochy na kterou byl usazen další prvek. Nad vlysem je drobná profilovaná římsa oddělující vlys od stříšky zblíhající se směrem k horní ploše. Identické motivy vimperku nad slepým oknem se opakují i po obou stranách náhrobku. V čelní ploše náhrobku je ve slepém okně vsazena mramorová deska se zlaceným písmem překrytá sklem.

Spodní hraně této desky předstupuje římsa s oblounovým profilem, pod níž je umístěna drobná šestihranná konzola. Postraní sloupky jsou zakončeny kvádrovými patkami, přestupujícími ploše s konzolou. V ploše základny je zapuštěna plocha pro oválný medailon.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky.

30. 2. Popis poškození náhrobku

Dochovaný fragment náhrobku se nachází v poměrně dobrém stavu. Celý povrch kamene je pokryt silikátovou vrstvou s nečistotami, která však kameni neškodí. Je jakousi přirozeně vzniklou patinou o které lze říci, že i vzhledu objektu svědčí. Poškození jsou spíše mechanického rázu. Především se jedná o odlomené zakončující články horních postranních fiál. Ve středu centrálního ona je povrch pokryt sádrovcovou krustou, poškození jejím vlivem jsou však minimální, alespoň v porovnání s ostatními náhrobky. V těchto místech můžeme také pozorovat hnědé skvrny, které jsou patrně výsledkem vyššího obsahu železa v hornině.

Skleněná deska kryjící mramorovou desku s nápisem je v pravém horním rohu rozbita. Na svrchní části je povrch kamene osídlen řasami.

30. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu, barevné zvýraznění fragmentů nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky

- 1 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, str. 14, in *Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí*, ročník XI, č. 1. , Kolín 1934

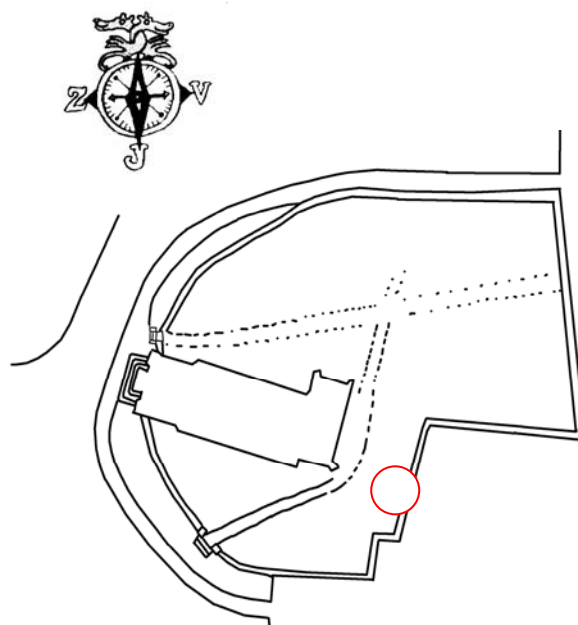
Literatura:

Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí, ročník XI, č. 1., Kolín 1934

31. Neznámý pomník

Umístění: jižní část hřbitova
Datace:
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: 232 x 110 x 57 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek 1

31. 1. Popis náhrobku

Drobné torzo náhrobku je tvořeno cimbuřím po třech stranách sedlovité stříšky, umístěným na kvádrovém těle náhrobku. Cimbuří je vespod zakončeno zužující se římsou. Na vrcholu stříšky je čtvercová plocha pro navazující prvek. V kvádrovém těle náhrobku je zapuštěna plocha pro nápisovou desku, lemována jednoduchým rámem a v horních rozích ozdobena motivem protínajících se prutů.

31. 2. Popis poškození náhrobku

Náhrobku schází nápisová deska a vrcholový prvek. Povrch kamene je mírně narušen , v horní partii je pokryt řasami.

31. 3. Návrh postupu při záchraně památky

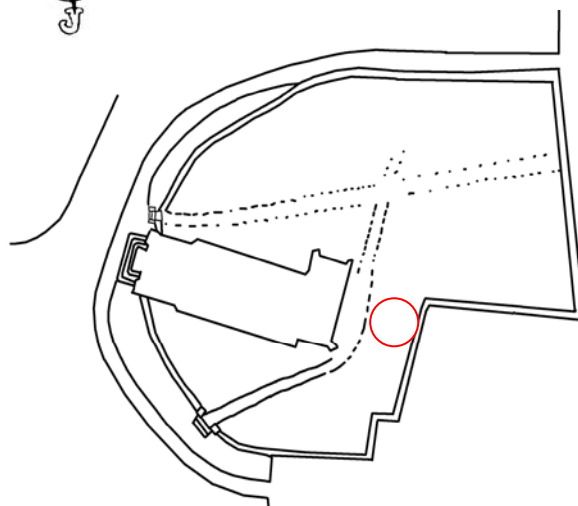
- Očištění od povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných části kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

32. Náhrobek Aloisie Černé († 1825)

Umístění: Východně od kostela sv. Víta
Datace: Kolem roku 1825
Materiál: Pískovec
Rozměry: výška 185 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

32 .1. Popis náhrobku

Náhrobek sestává z těchto částí: Horní polovinu tvoří obelisk jehož přední část je zdobena věncem růží. Věncem zabírá zhruba tři čtvrtiny přední plochy obelisku. V ploše věnce je vsazena deska s nápisem: : „ *Hier [...] ein[...] Welt engegen Aloysia Czerny beklagt von Gatten und [...] [...] 27 Oktober 1804 gestorben den 20 [...] 1825* “. Uprostřed je jednoduchá hlavice vázy čtvercového půdorysu.

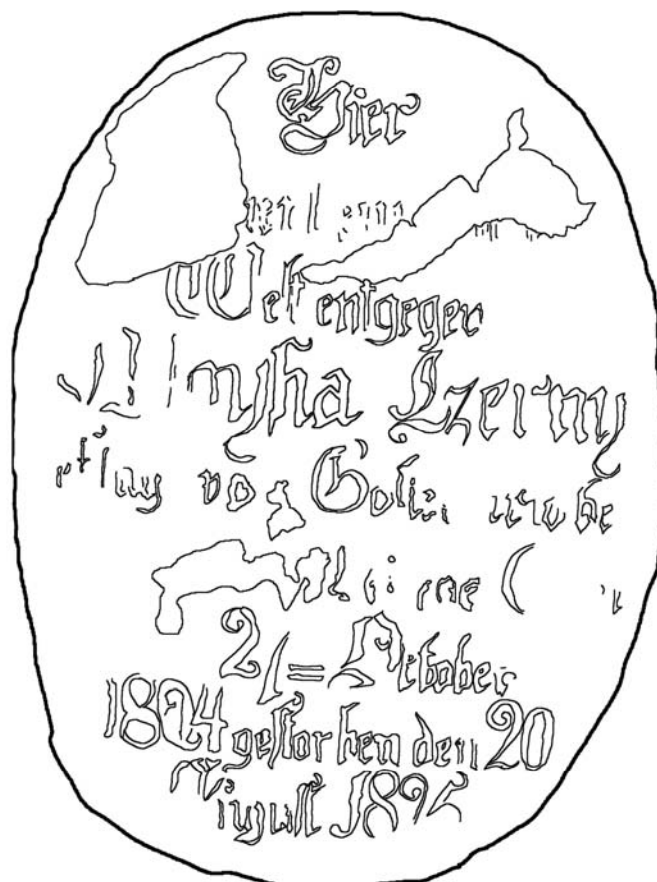
V dolní polovině následuje tělo vázy zdobené plastickým kanelováním. Tělo je usazeno na prstenci tvořeným drobnými lístky (vavřínu). Pod prstencem pokračuje rozšiřující se noha vázy.

Celek vázy je umístěn před hmotu obelisku, který se zhruba od poloviny těla vázy rozšiřuje. Váza je tedy pojata jako vysoký reliéf. Patka vázy je dvojstupňová a je zasazena do patky obelisku. Horní část vázy je dekorována šátkem sepnutým uprostřed čelní části hlavice rozetou.

Po stranách je drapérie obtočena kolem dvou v boční ploše hlavice vázy umístěných rozet a spadá v podobě festonu dolů, zhruba do úrovně prstence oddělujícího tělo a nohu vázy.

Celek obelisku s vázou je umístěn na podstavci s horní římsou zdobenou motivem lístkovým motivem, jemně reliéfně provedeným. V ploše podstavce je nápis: „*In der Grabe dunkler Stille ruht der liebsten Gattin Hülle – Bis der letzte Tag erscheint.*“

Obr. 2. Přepis fragmentů textu z oválné kartuše horní části pomníku

Obr. 3. Přepis dochovaných fragmentů nápisu ze základny pomníku. V ploše nápisu je patrné poškození způsobené kořenovým systémem břečťanu, který byl odtržen od kamene.

32 . 2. Popis poškození náhrobku

Celkový stav náhrobku je poměrně dobrý. Dobře jsou dochovány všechny drobné detaily modelace jednotlivých částí pomníku. Tento stav svědčí o dobrých vlastnostech použitého materiálu, kterým je jemnozrný křemenný pískovec.

Podobný či totožný typ pískovce nacházíme i na jiných náhrobcích souboru a jedná se patrně pískovec z místních zdrojů. S podobným materiálem se setkáváme v kolínském regionu například u sochy sv. Jana Nepomuckého před kostelem sv. Václava v Nové Vsi u Kolína.

Většinu povrchu horní části pylonu pokrývají mechy a řasy. Na této partii můžeme dále pozorovat plošný výskyt tmavé krusty. Jedná se pravděpodobně o kombinaci sádrovcové a silikátové krusty. Hmota kamene je dále narušena vydrolením méně kvalitního materiálu na několika místech. Věvec růží v čelní části je dochován dobře až na malé defekty a místní výskyt tmavých krust. Oválná nápisová deska je potažena patrně sádrovcovou krustou, na několika místech již odpadlou spolu s reliéfem písma. Písmo je sekáno negativně, na mnoha místech se zbytky zlacení. Deska je do pylonu vsazena a kotvena vápennou maltou

32. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechtů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisů.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.
- Zpevnění základny objektu.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

33. Náhrobek s truchlícím andělem (Náhrobek Františka Lindnera † 1868 ?)

Umístění: Při zdi presbytáře kostela sv. Víta

Autor: Herrgesell

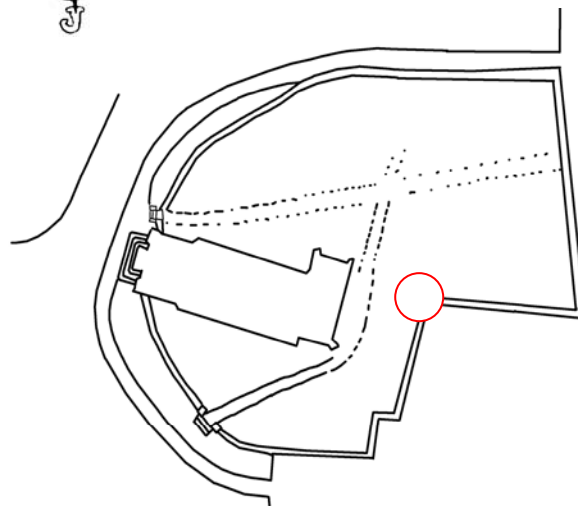
Datace: okolo 1868

Materiál: jemnozrný křemitý pískovec

Rozměry: Figura: 156 (včetně plyntu)

Podstavec: 66 x 88 x 40 cm

Náhrobník: 200 x 135 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

33. 1. Popis náhrobku

Náhrobek je tvořen sochou anděla opřenou o pravouhlý sloupek, pod ním je náhrobní kámen s reliéfně provedeným křížem. Po pravé straně je umístěna kamenná deska obrácená lícem vpravo.

Nad náhrobkem spatřujeme postavu anděla, opřeného o sloupek s hlavicí dekorovanou novogotickým ornamentem. Figura stojí v mírném kontrastu, při kterém váha spočívá na pravé noze. Hlavu má podepřenu pravou rukou, jejímž loktem se opírá o sloupek.

Náhrobek původně nesl podle fotografií pořízených na konci 80. let Janem a Ladislavem Kamarýtovými dřevěný kříž. (viz. Obrazová příloha)

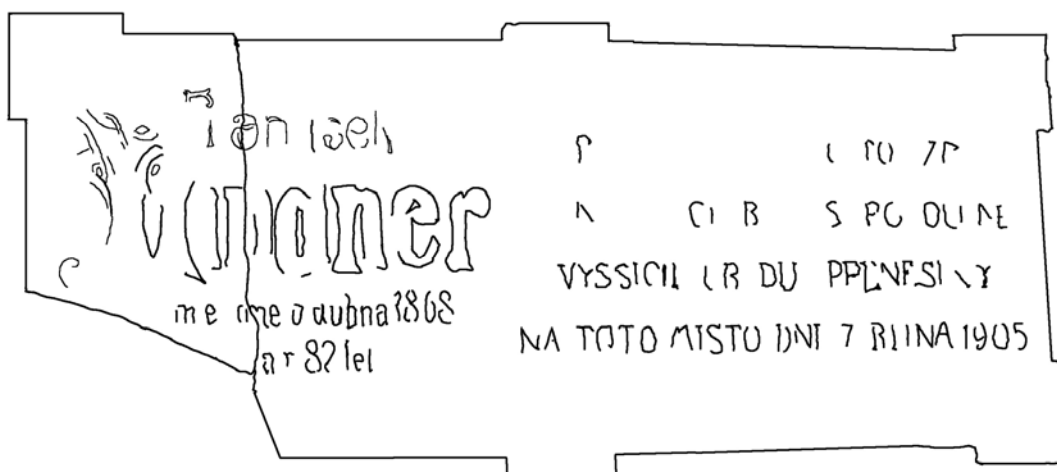
Hlava položená v dlani pravé ruky je vychýlena směrem vpravo. Výraz smutku, či melancholického zamyšlení podporují zavřené andělovy oči a svěšené koutky úst. Tvář je lemována lokny vlasů, ve vlnách spadajících na ramena. V levé ruce, kterou má opřenou o levé stehno, drží anděl vavřínovou ratolest opřenou o předloktí. Touto ratolestí má lehce poodhrnut dlouhý plášť, který spadá od ramen až na plyntus pod figurou. Gesto držení ratolesti připomíná držení pera při psaní.

Anděl je oděn v dlouhou tuniku přepásanou v pase pruhem látky. Svrchní tunika je zakončena diagonálním záhybem směřujícím od nártu chodidla směrem pod koleno, do místa kde tělo sloupku přechází do základny. Drapérie andělova oděvu je velmi citlivě prokomponována, záhyby látky se stáčejí v jednom, střídajícím se směru. Celkově je drapérie pojata v jednoduchých rytmicky se střídajících záhybech, které se velmi často ostře zalamují. Anděl stojí bos na obdélníkovém plyntu, kde je umístěn i sloupek po pravém boku anděla.

Sloupek se skládá z hlavice se skosenou římsou nahoře. Hlavice je dekorována novogotickým motivem oken s jednoduchou kružbou. Pod hlavicí následuje dřív sloupku, který je orámován dvěma předstupujícími pásy po stranách. Hlavice je mu mírně předsazena. Základna sloupku se rozšiřuje na šířku hlavice skoseným náběhem. V základně je vytvořena kapsa pro zasazení nápisové desky. Tato kapsa je obdélníkového tvaru, v rozích rozšířena. V pravém horním rohu plochy základny sloupku je patrná signatura autora pomníku „Herrgesell“. V ploše kapsy pro desku jsou vysekaná písmena P, dvakrát a J jednou. Patrně se jednalo o cvičení kameníka před prováděním nápisu. Uprostřed horní hrany kapsy můžeme pozorovat obdélníkový zářez

pro uchycení desky. Pod sochou anděla nalezeny fragmenty nápisové desky. Z této nápisové desky se dozvídáme že je zde pohřben František(?) Lindner, zesnulý roku 1868 ve stáří 82 let, jak lze vyčíst z fragmentu nápisu. Dále je zde uvedeno že ostatky zemřelého byly na místo přeneseny 7 října 1905.

Podle Straky se na tomto místě nacházela hrobka zemřelého Jana Lindnera, *kdysi zasloužilého kolínského děkana, vikáře, arcibiskupského notáře a čestného kanovníka kapituly staroboleslavské.*¹ S obsahem nápisové desky dále nesouhlasí, kromě křestního jména zemřelého, ani rok narození a úmrtí: 1811 a 1877. Tvarem tato deska však zapadá do podstavce pod sochou anděla. Jako orientační bod, který nám určuje že se jedná skutečně o tento náhrobek nám může sloužit deska zasazená ve zdi kostela nad hrobem manželů Zemanových, kterou Straka umisťuje vedle Lindnerova náhrobku.

Obr. 2. Přepis textu z nalezené nápisové desky. Vlevo jsou patrný údaje o zemřelém, jméno, patrně rok a měsíc úmrtí a stáří. Vlevo je záznam nejspíše o přenesení ostatků zemřelého: „.....s povolením vyšších úřadů přeneseny na toto místo dne 7. října 1905“

33. 2. Popis poškození náhrobku

Socha a architektura náhrobku jsou vytvořeny z jemnozrnného křemitého pískovce, světle šedé až světle okrové barvy. Povrch kamene je dochován v poměrně dobrém stavu, výraznější poškození neregistrujeme. Patrné je velké množství fragmentů barevných úprav. V největším rozsahu to je v ploše křídel a záhybech drapérie na bocích sochy, na ratolesti na ratolest pak vidíme zbytky zlacení. Dále jsou viditelné drobné opravy některých částí sochy: zbytek cementového tmel v oblasti náběhu palce levé ruky, lepená a tmelená část drapérie směřující šikmo od levého kolene vzhůru. Schází konec ratolesti a palec levé ruky. Ve srážkových stínech je povrch kamene napaden na několika místech sádrovcovou krustou. Jedná se především o prostor pod pravým předloktím, pod bradou a na několika místech v záhybech drapérie.

Na sloupku je výrazněji poškozen pravý pásek (z pohledu diváka) na dříku sloupku. V ploše dříku registrujeme menší výskyt sádrovcové krusty, stejně tak na několika místech obloučkového ornamentu hlavice.

Náhrobní deska je rovněž, až na několik drobnějších poškození, dochována dobře.

33. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty poté konsolidace degradovaného kamene.
- Odstranění nevyhovujících či dožilých vysprávek.
- Odstranění druhotných barevných úprav. (Na základě výsledků průzkumu)
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.

- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných části kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Spleení a osazení nápisové desky na původní místo
- Obnovení nápisu
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníčí povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Poznámky:

- 1 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, str. 86, in *Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí*, č. 7 – 8, roč. X, Kolín 1933

Literatura:

Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí, č. 7 – 8, roč. X, Kolín 1933

34. Náhrobek Leopolda Honejska (†1877) a Terezie Marešové (†1877)

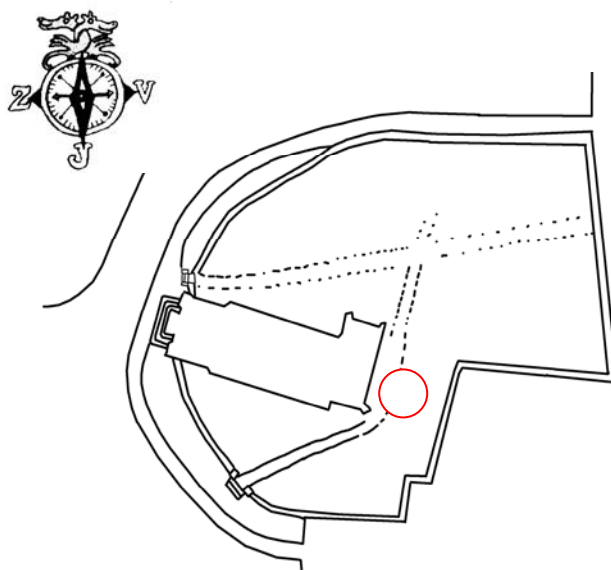
Umístění: Za presbytářem kostela, zhruba v ose okna

Datace: 1877

Materiál: Kutnohorský mušlový vápenec

Rozměry: 180 (figura včetně plynťu)

Podstavec : 134 x 66 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

34. 1. Popis náhrobku

Jedná se o figurální náhrobek skládající se s postavy anděla s polnicí a profilovaného podstavce. Figura anděla stojí v kontrapostu, pravou rukou se opírá o pylon dekorovaný u paty oblaky. Pylon je rozdělen naznačeným kvádrováním. Postava je komponována s mírným esovitým prohnutím s pravou nohou lehce vyosenou. Hlava je skloněna směrem dolů a mírně natočena k andělovi levé straně. V pravé ruce třímá polnici, sklopenou ústím dolů, v levé drží květinový věnec, který je opřen o stehno. Kompozice figury vychází z antických vzorů, především postav efébů.

6.1.2 Tomu odpovídá i tunika, přehozená přes pravé rameno a volně splývající k levému boku a spadající až do poloviny stehna, odkud směřuje opět směrem vzhůru. Na pravém rameni je lehce nařasena a splývá od zad směrem dolů, přičemž částečně pokrývá pylon.

6.1.3 Pravá ruka figury je opřena o oblačný pylon a drží polnici. Hlava sochy je dekorována věncem. Stylizace vlasů opět odpovídá antickým typům. Celek je pak umístěn na obdélníkovém plyntu.

6.1.4 Podstavec sochy anděla odpovídá novoklasicistním vzorům. Skládá se z profilované hlavy, těla s nápisovou deskou a základny, která se oblounovým profilem rozšiřuje zhruba na šířku hlavy. Hlava se skládá ze svrchní římsy a nízko reliéfního profilu se perlovcovým dekorem, na který navazuje tělo podstavce. V něm je zapuštěna nápisová deska nesoucí nápis:

6.1.5 **„LEOPOLD**
 HONEJSEK
 narozen 4 listopadu.
 1813
 zesnul v pánu 3. dubna
 1877 “

Nápisová deska je orámována a v rozích dekorována akantovými listy. Na bocích je podstavec ozdoben květinovým věncem po každé straně. Lze rozpoznat luční květy: zvonky vlčí máky, růže, kopretiny. Věncem je sepnut nahoře vlající stuhou s rozetou v místě sepnutí. V zádní části podstavce je vsazena deska, patrně z umělého materiálu, nápisem:

*„ Leopold Honejsek
narozen 14. listopadu 1813*

zesnul v Pánu 3. dubna 1877

Terezie Marešová
narozená 3. dubna 1790
zesnula v Pánu 4. srpna 1877 “

Jedná se bezesporu o jeden z nejkrásnějších náhrobků celého souboru. Technicky výborně zvládnuta kompozice figury, která je ohlasem antických děl a citlivě zpracované ornamentální prvky, především květinové věnce na podstavci, svědčí o práci zkušeného mistra. Oproti ostatním náhrobků zaujme použitím kutnohorského vápence, který zde nacházíme jen zřídka.

Obr. 2 Detail květinového věnce na boku podstavce

34. 2. Popis poškození náhrobku

34. 2. 1. Socha anděla

Celkově se nachází v již značně pokročilém stádiu degradace. V některých místech je vlivem fyzikální destrukce materiálu a jeho postupného odpadávání zcela setřen povrchový reliéf. Místa srážkových stínů pokrývá silná vrstva málo propustné sádrovcové krusty. Ta zabraňuje odpařování vody z nitra kamene. Dochází ke zvyšování zavlhčení na rozhraní krusta-kámen a fyzikální destrukci materiálu, především vymrzáním vody v porézním systému kamene.

Rozsah poškození je značný. Zcela chybí modelace v partiích obličejů, ve hmotě drapérie zhruba v místě klína a na svrchní straně pravého stehna.

Plošný výskyt sádrovcové krusty lze pozorovat především pod krkem, ve spodní partii vlasů, nad loktem pravé ruky, v oblasti zřasené drapérie pod pravou rukou, na vnitřní straně tubusu polnice, na obou lýtkách, v záhybech drapérie, v celé ploše pravého a částečně i v ploše levého křídla. V místě zad je krustou pokryta plocha od pasu dolů, celá plocha pylonu s oblaky. Zcela chybí pravá ruka a část polnice kterou držela.

34. 2. 2. Podstavec

Přední část podstavce je dochována poměrně dobře, ve spodní části hlavice se v ploše vyskytuje sádrovcová krusta. Písmo a dekor nápisové desky jsou rovněž dochovány dobře. Na písmu jsou patrné zbytky polychromie.

Levá strana (z pohledu diváka) je v ploše pokryta sádrovcovou krustou. Zcela je setřena modelace květinového věnce. V partii hlavy podstavce je silně poškozen perlovcový dekor, který je dochován jen fragmentárně. Horní římsa je dochována pouze v čelní části. Svrchní partie plyntu a římsy jsou napadeny mechy. Na bocích plyntu sochy jsou patrné plošné vysprávký pravděpodobně vápenným tmelem.

Nejvíce je narušena základna podstavce k došlo k výrazným ztrátám hmoty kamene, především v dolní levé části kde došlo k silnému zavlhčení a postupnému odpadávání hmoty kamenného bloku.

34. 3. Návrh postupu při záchraně památky

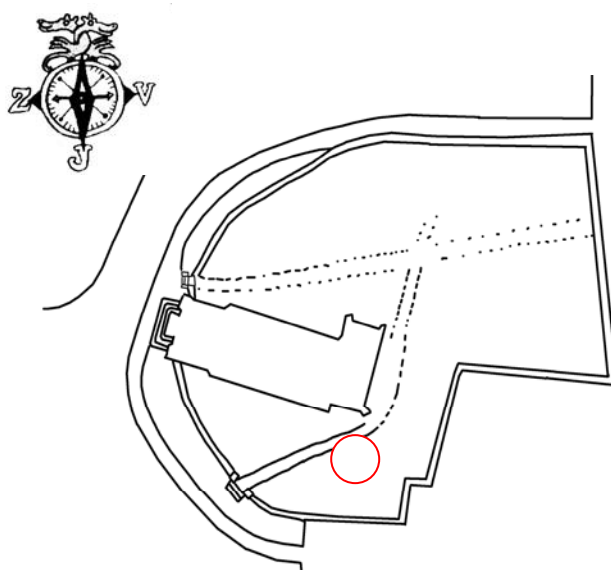
- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Odstranění nevyhovujících či dožilých vysprávek.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí povrchového reliéfu kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Barevné sjednocení sochy a podstavce. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

35. Torzo skaliska

Umístění: jižní část hřbitova
Datace: 1876 ?
Autor:
Materiál: pískovec
Rozměry: Podstavec: 20 x 76 x 58 cm
Skála: výška: 111 cm

Obr. 1 Pohled na povalenou horní část náhrobku zarůstající travou a břečťanem

35. 1. Popis objektu

Torzo je patrně fragmentem náhrobku Františky Hildebrandové (†1876). Původní vzhled náhrobku zachytil F. Straka. Udává nám zároveň i jeho polohu, díky níž můžeme torzo ztotožnit s náhrobkem popisovaným Strakou: „Na rohu cesty jest pěkný pískovcový pomník, značící skálu s křížem: po straně na skále leze jemně tesaná ještěrka a s druhé strany had. Leží zde Františka Hildebrandová, manželka Alberta Hildebranda, hostinského, zemřelá

*v mladém věku 23 let na souhotiny.“*¹ (Více k rodině Hildebrandů viz. podkapitola 2.. 2. 1. Objednavarelé náhrobků...)

Torzo skaliska zahrnuje dvě části, nízkou, základní a vyšší, povalenou na zemi. Skalisko je doplněno reliéfně provedenými motivy uřezaných větví.

Ve skalisku je plocha pro nápis oválného tvaru.

35. 2. Popis poškození objektu

Značně poškozené a silně zvětralé torzo je na mnoha místech olámáno, modelace je patrná jen na několika místech. Vzhledem k tomu že torzo leží v hlíně, došlo k velkému zavlhčení kamene a pokrytí většiny povrchu řasami a mechy. Vrcholový kříž je nezvěstný.

35. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Vyzvednutí obou částí torza z terénu
- Očištění, vysušení kamene, odstranění nečistot a biologického napadení.
- Vzhledem k torzálnímu stavu díla předpokládáme jeho konzervaci a prezentaci v interiéru.
- Konzervační část by měla zahrnovat zpevnění kamene, vyplnění prasklin, zajištění uvolněných částí, vytmelení drobných defektů galerijním způsobem, tj. barevně odlišenou hmotou mírně pod tvar.
- V závěru by měl být objekt barevně sjednocen.

Poznámky

- 1 František Straka, *Hřbitov u sv. Víta v Kolíně*, str. 84, in *Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí*, ročník XI, č. 5. – 7. , Kolín 1934

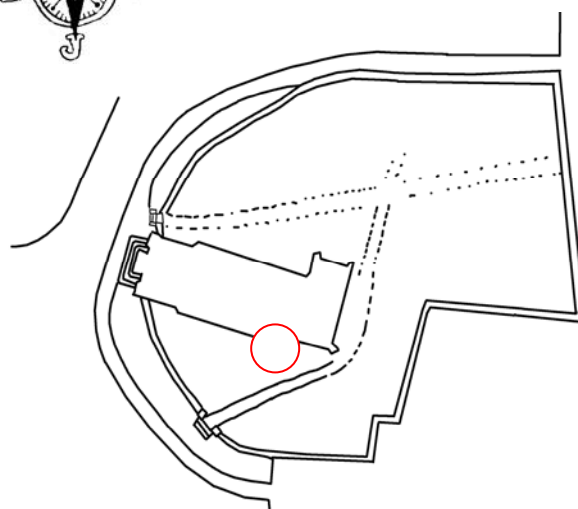
Literatura:

Věstník Klubu českých turistů, Vlastivědný sborník středního Polabí, ročník XI, č. 5. - 7. , Kolín 1934

36. Náhrobek Josefa Borovičky (†1881)

Umístění: Při jižní zdi kostela
Datace: 1881
Autor: Antonín Myslivec
Materiál: Hořický pískovec
Rozměry: výška: 236 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

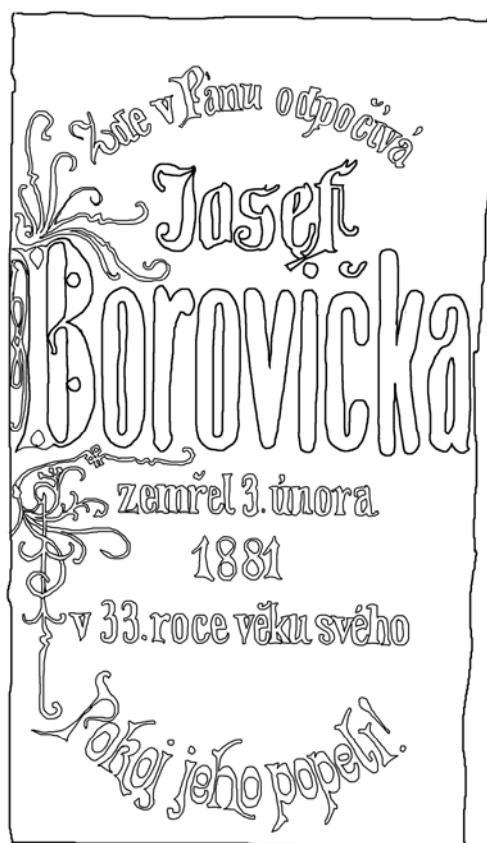
36. 1. Popis náhrobku

Náhrobek Josefa Borovičky je přízední novogotická stéla s trojúhelníkovým štítem. Nárožní hrany štítu jsou skosené a zdobené kraby. Na jeho vrcholu je umístěn kříž vyplněný reliéfem protínajících se prutů kopírujících jeho tvar. Štít je od těla náhrobku oddělen profilovanou římsou po obou stranách. Nárožní hrany těla stély jsou skoseny. V ploše těla je umístěna deska se jménem a údaji o zemřelém.

Je orámována reliéfně provedeným rámem tvořeným protínajícími se pruty. Svým tvarem kopíruje tvar těla stély s trojúhelníkovým štítem.

Nad samotnou nápisovou deskou, rámovanou po třech stranách opět protínajícími se pruty, je ve vzniklém tympanonu proveden reliéf s motivem stočené stuhy ve stylu pozdní gotiky s nápisem „*Na shledanou*“. V záhybech stuhy nacházíme fragmenty barevné úpravy.

Pod nápisovou deskou je v prostoru mezi její spodní hranou a rámem plochy, do níž je vsazena paneláž s motivem tří kvadrilionů. Tento ornament je desce předsazen do úrovně plochy těla stély. Pod tímto ornamentem se tělo mírně rozšiřuje skosenou římsou, která odděluje tělo od obdélníkového segmentu mezi jím a základnou stély. Segment je vyplněn motivem slepého oválného medailonu, který svou horní polovinou přetíná přechodovou římsu mezi tělem a segmentem. Na ovál medailonu plynuje navazuje vlys po jeho stranách zakončený dvěma lístky na každé straně. Pod tímto segmentem je základna stély, přechod je řešen jednoduchým oblounovým profilem. Na ní v pravém horném rohu můžeme vidět fragment signatury autora. Jedná se s největší pravděpodobností opět o Antonína Myslivce z Hořic. Do plochy základny je vysekána plocha pod původní úroveň, patrně zde byla či měla být umístěna deska se jmény dalších pochovaných. Umístění nápisové desky napovídá i hrubé provedení této plochy.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

36. 2. Popis poškození náhrobku

Náhrobek je dochován ve velmi dobrém stavu, zjevná poškození nejsou patrná. Dobře jsou dochovány detaily dekoru i písmo. Jediným poškozením náhrobku je odtržený vrcholový kříž ve spáře mezi křížem a stélou.

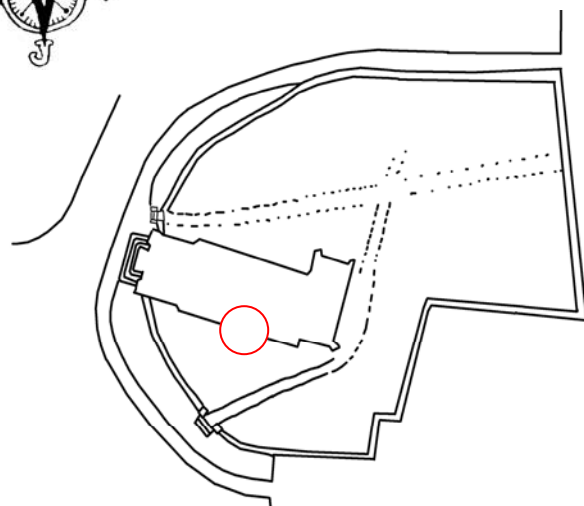
36. 3. Návrh postupu při záchraně památky

U tohoto náhrobku není výraznější zásah nutný. Konzervace by měla být zaměřena pouze na základní očištění od usazených nečistot na povrchu kamene, příp. lokální zpevnění

37. Náhrobek Františka Pachmana (†1875)

Umístění: Při jižní zdi kostela
Datace: kolem 1875
Autor:
Materiál: Hořický pískovec
Rozměry: výška: 225 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

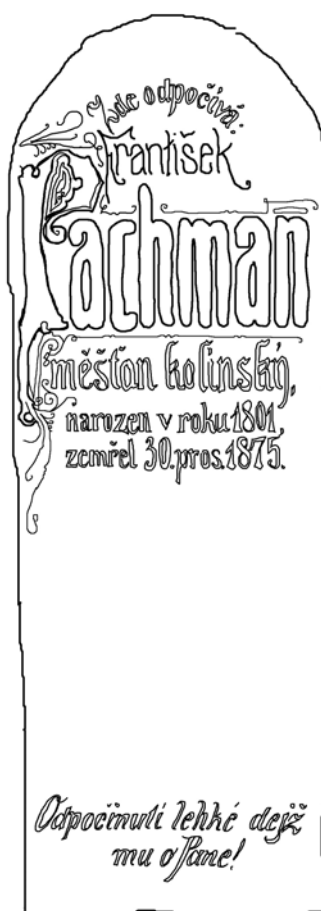
37. 1. Popis náhrobku.

Překrásný náhrobek s řadou velmi jemných detailů, maximálně využívajících vlastností měkkého pískovce. Horní hrana je dekorována prolomenou atikovou římsou, uprostřed zvednutou do tvaru obráceného písmene V s useknutou špičkou. Uprostřed štítu je vsazeno čtvercové pole s hluboce proříznutým gotickým oknem. Po stranách štítu na horní hraně římsy jsou dvě vysoce stylizované akantové rozviliny. V horní třetině se tělo

náhrobku mírně zužuje zešikmením ve sklonu profilace postranních říms. Uprostřed vidíme „románské“ okno, do nějž je vsazena nápisová deska.

Nad ní je vimperk ve tvaru oslího hřbetu, zdobený listy a zakončený špičatou fiálou. Vimperk je nesen dvěma sloupky s ostře řezaným tor dováním s geometrizujícími hlavicemi. Usazeny jsou na dvoustupňových pilířích se zkosenými stříškami. Pod nimi následuje zkosená hlavice podstavce s vlysem kříže. Při rozích kříže jsou reliéfně provedené kvadriliony.

Ve spodní části se podstavec rozšiřuje a přechází v masivní základnu.

Obr. 2 Přepis textu z nápisové desky

37. 1. Popis poškození náhrobku.

Náhrobek je dochován v dobrém stavu. Po fiálou a vimperkem je povrch pokryt sádrovcovou krustou. Nápisová deska je mírně povrchově narušena korozí kamene.

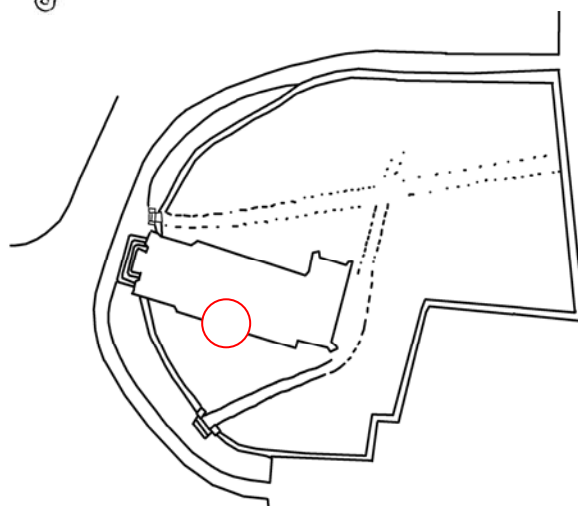
37. 3. Návrh postupu při záchraně památky

U tohoto náhrobku není výraznější zásah nutný. Konzervace by měla být zaměřena pouze na základní očištění od usazených nečistot na povrchu kamene a silnějších krust, příp. lokální zpevnění.

38. Pomník Antonína Košňara (†1874) a jeho dcery Marie (†1874)

Umístění: při jižní zdi kostela
Datace: 1874
Autor:
Materiál: hořický pískovec
Rozměry: výška: 196 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

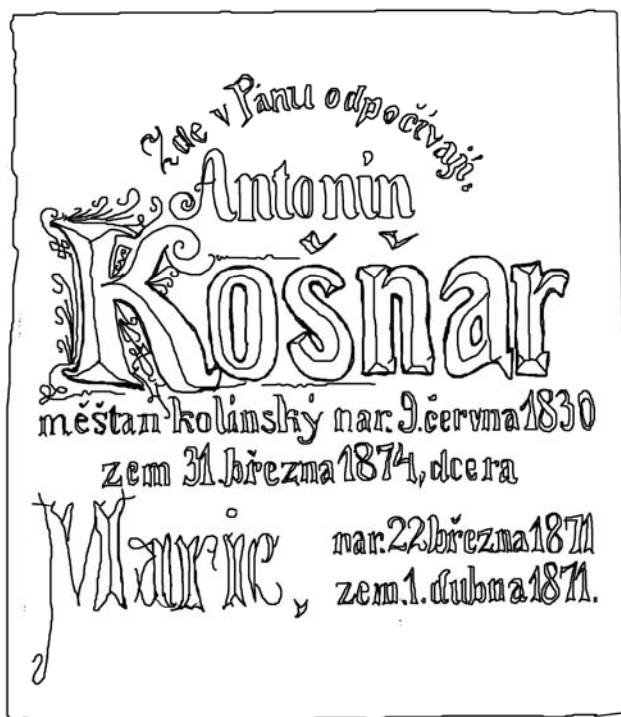
38. 1. Popis náhrobku

Náhrobek kombinuje ornamentiku novogotickou a novorenesanční. Horní část je zakončena tvarem kříže lemovaným pravoúhlou římsou. Pod horní hranou příčného břevna se v čelní části probráním profilu postranní římsy mírně zužuje. Čelní části dominuje výklenek tvaru vysokého obloukového okna. Ve spodní polovině obloukového segmentu začínají dvě zbíhající se prohnuté římsy, které v místě spojení přetínají obloukovou římsu

segmentu. Spojené římsy vrcholí profilovanou patkou a na ni nasedající kytkou.

Obloukový segment je zakončen skosenou římsou v jejímž středu se zbíhají opět dvě prohnuté římsy, vytvářející stříšku nad nápisovou deskou, umístěnou v rámu z přetínajících se prutů. Tento rám sahá od spodní hrany desky až ke spodnímu okraji římsy, oddělující obloukový segment. Rám je v ploše za zbíhajícími se římsami v obou horních rozích dekorován jemně provedeným reliéfním dekorem vinného listu se zatočeným stonkem.

Ve vnitřní ploše obloukového segmentu jsou za zbíhajícími se římsami provedeny dvě sepnuté vinné ratolesti se třemi listy po každé straně. V ploše za stříškou je trojúhelníkový vlys s motivem gotické kružby. Pomník je umístěn na dvoustupňové patce. Zadní částí přiléhá ke zdi kostela.

Obr. 6. přepis nápisu z desky náhrobku

38. 2. Popis poškození náhrobku

Povrch kamene je mírně zvětralý v ploše patky pomníku. Výraznější poškození nejsou patrná

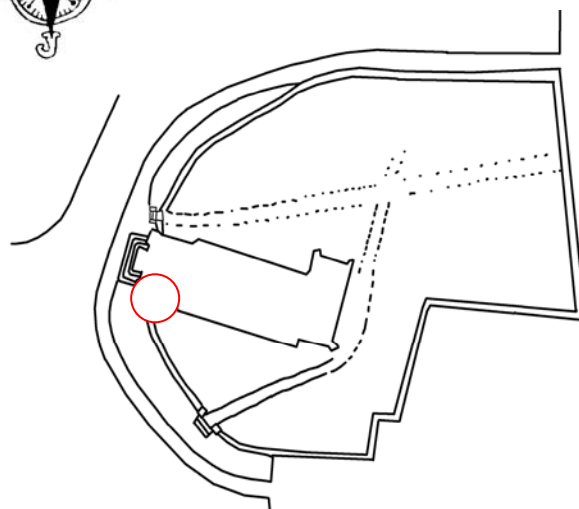
38. 3. Návrh postupu při záchraně památky

U tohoto náhrobku není výraznější zásah nutný. Konzervace by měla být zaměřena pouze na základní očištění od usazených nečistot na povrchu kamene a silnějších krust, příp. lokální zpevnění.

39. Náhrobek Václava Harrera (†1837) a jeho rodiny.

Umístění: při jižní zdi lodi kostela
Datace: Kolem 1837
Autor: Antonín Myslivec, sochař a řezbář v Hořicích
Materiál: Hořický pískovec
Rozměry: 230 x 90 x 52 cm

Obr. 1 Náhrobek obklopený rozrůstající se vegetací, která zabraňuje odvětrávání vlhkosti ze spodní poloviny náhrobku.

39. 1. Popis náhrobku

Náhrobek je tvořen figurou anděla sedícího na architektonickém podstavci.

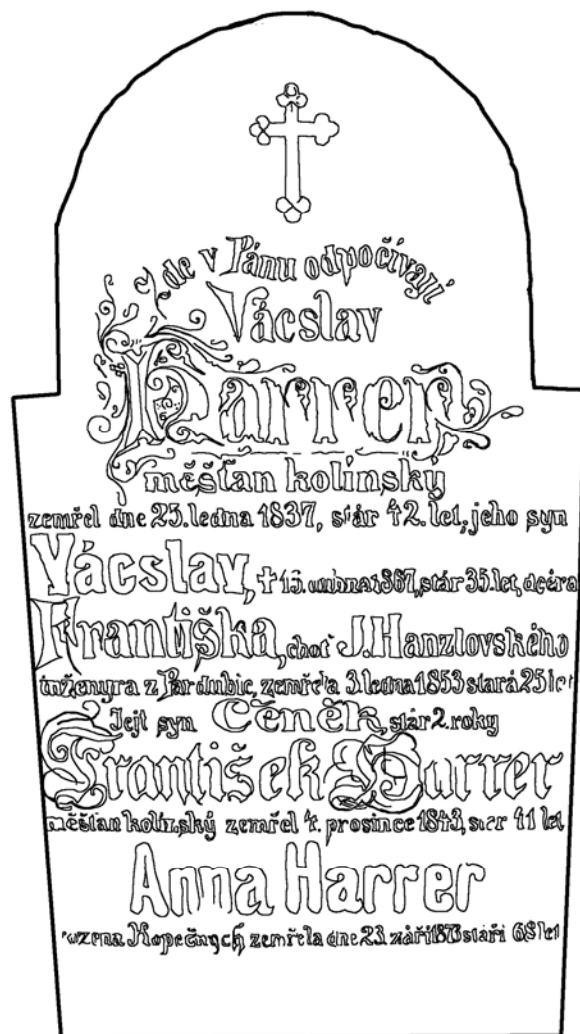
V kompozici figury autor vycházel z téhož schématu jako v případě náhrobku Králových. Stejně jako u tohoto náhrobku se jedná o postavu sedící na rohu podstavce s levou nohou směřující v zad. Ve srovnání s výše zmíněným náhrobkem je však tato figura více otevřena do prostoru.

Figura je otočena v trupu směrem ke svému pravému boku s levou rukou směřující k desce, kterou drží pravou rukou. Rotační pohyb postavy je akcentován otočením hlavy, která se jakoby dívá zpět.

Na rozdíl od Králova náhrobku, který je komponován v první řadě pro pohled čelní, je zde dosaženo daleko větší živosti pohybu. Tento fakt je zajímavý zejména s ohledem na umístění obou pomníků. Větší prostorovost bychom očekávali spíše u náhrobku Králova, který je umístěn volně a je možné ho obhlížet ze všech pohledů. Naopak jednopohledové řešení kompozice by bylo přílehavější pro pomník Harrerův, který je umístěn při kostelní zdi. Anděl je v souladu s dobovou tradicí oblečen v krátký chitón, v pase stažený.

Vlasy jsou pojaty podle antického způsobu, na rozdíl od figury z Králova náhrobku, kde je patrná inspirace gotickými vzory. Tento rys je pro dobovou sochařskou tvorbu zvláště typický.

Řešení architektury podstavce je v podstatě shodné se zpracováním architektury Králova náhrobku. Kvádr, na němž figura sedí, volně přechází ve svrchní římsu podstavce. Anděl se pravou nohou opírá o segmentový oblouk rámu, v němž je zasazena nápisová deska. Podstavec s profilovanou hlavicí je po stranách zdoben volutami. Tento detail, typický pro barokní architektonické postavce poukazuje na dlouho přetrvávající vliv barokního tvarosloví v kamenické produkci českého venkova. Podstavec je ve spodní části ukončen rozšiřující se základnou.

Obr. 2. Přepis nápisu z náhrobku. Písmo je provedeno klínovým stylem, místy s velkým rozsahem fragmentů původního (?) zlcení. Jméno ve spodní části bylo patrně spolu s údaji o zemřelé doplněno jiným kameníkem. Svědčí o tom viditelně nižší kvalita nápisu i odlišný styl písma.

39. 2. Popis poškození náhrobku.

Kámen je na mnoha místech zvětralý díky nepříznivému vlivu atmosférických na méně odolné jílové minerály horniny. Dochází k erozi povrchu kamene, která se projevuje rozrušením povrchu prohlubujícími se důlky.

Svrchní místa povrchu kamene jsou pokryta vrstvou silikátové krusty, která kámen však nijak nepoškozuje.

Zcela chybí předloktí levé paže a ruka patrně ukazující či píšící na desku. Silně je poškozena základna podstavce, která díky svému umístění na terénu a vlivem vzrostlé okolní vegetace je silně dotována vlhkostí vzlínající od terénu. Kámen v těchto místech silně práškovatí a dochází k velkým ztrátám originálního povrchu.

39. 3. Návrh postupu při záchraně památky

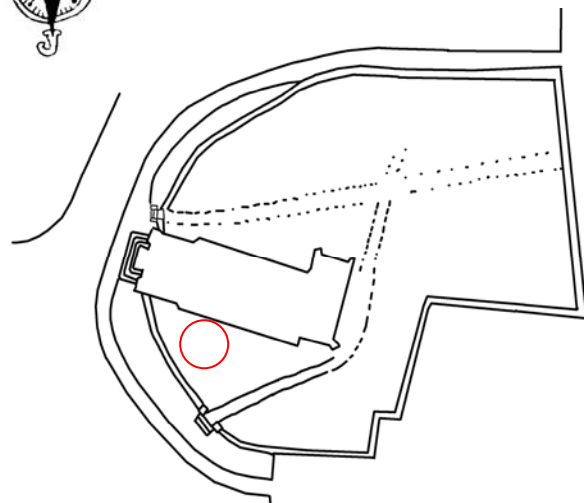
- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Obnovení nápisu
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započatím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastní povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

40. Náhrobek Františka Křivky (†1872)

Umístění: Jižní část hřbitova, naproti náhrobku Harrera blíže hřbitovní zdi
Datace: kolem 1872
Autor: Holas z Poděbrad, sign. v pravém horním rohu plyntu
Materiál: Hořický pískovec
Rozměry: figura: 160 cm (vč. plyntu)
Podstavec: 90 x 52 x 41 cm

Obr. 1 Čelní pohled na náhrobek

40. 1. Popis náhrobku

Náhrobek se skládá z figury Krista a jejího kvádrového podstavce. Kristus stojí vzpřímeně s levou rukou na srdci a pravou pozvednutou vzhůru. Je oblečen v tuniku, přes pravé rameno má přehozený dlouhý plášť uvázaný na šňůře kolem krku, který má obtočený kolem levého předloktí, odkud mu spadá až k nohám. Jedná se o typ tzv. biblického oděvu s jakým se setkáváme např. v dobových náboženských malbách. Od druhého boku se mu plášť obtáčí kolem pasu.

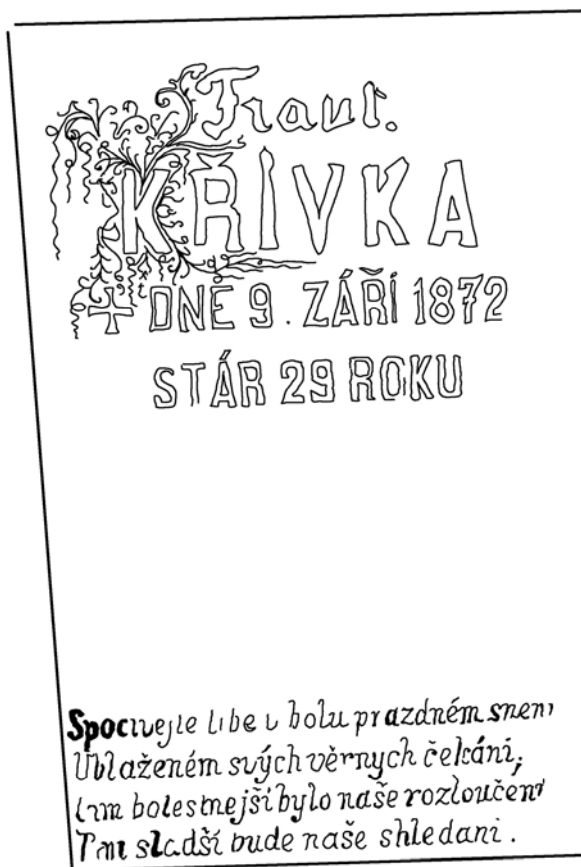
Drapérie je komponována v mělkých splývavých záhybech. Tvář je lemována vousy a spadajícími loknami dlouhých vlasů. Pravé koleno má mírně vychýleno do strany.

Figura je umístěna na plyntu s obdélníkovým půdorysem se zkosenými rohy.

Podstavec se sestává z hlavice a dříku. Dřík podstavce je lemován v čelní části po obou stranách pravoúhlými sloupky se skosenou horní hranou.

Celou plochu dříku zabírá nápisová deska se jménem zemřelého a s veršem v dolní části desky:

*„Spocívejte tiše v boluprázdém snění
V blaženém svých blízkých čekání
Čím bolestnější bylo naše rozloučení
Tím sladší bude naše shledání.“*

Obr. 2. Přepis náhrobního nápisu z náhrobku Františka Křivky.

40. 2. Popis poškození náhrobku

Hmota figury je zachována poměrně dobře. K výraznějším poškozením patří chybějící pravá ruka. Povrch kamene na několika místech uzavírá sádrovcová krusta. Jsou to především partie drapérie pod rukou, vepředu v pase, záhyby drapérie tuniky. Levý bok sochy je osídlen značným množstvím řas. V některých místech se kámen drolí, především v oblasti plyntu sochy. Na povrchu sochy nacházíme fragmenty dřívějších barevných úprav.

Podstavec Kristovy sochy je ve stavu o něco horším. Na jeho levém boku je patrná výrazná vertikální prasklina v celé výšce podstavce. Dále se praskliny objevují v levém rohu pod římsou a v pravém rohu římsy. Na několika místech je povrch kamene rovněž napaden sádrovcovou krustou.

40. 3. Návrh postupu při záchraně památky

- Očištění od mechů, řas a povrchových nečistot. Před čištěním bude patrně nutné provést předzpevnění narušených míst. Ošetření povrchu kamene biocidním prostředkem.
- Ztenčení sádrovcových krust a silikátových vrstev pojících nečistoty, poté konsolidace degradovaného kamene.
- Odstranění zbytků druhotných barevných prav.
- Dle výsledků průzkumu odsolení objektu.
- Provedení zajišťujících tmelů, injektáž prasklin, zajištění uvolněných částí kamene, vyplnění spár mezi jednotlivými částmi náhrobku.
- Zajištění narušených částí podstavce.
- Obnovení nápisu.
- Barevné sjednocení objektu lokálními retušemi. Konzervace objektu hydrofobizačním prostředkem.

Před započítím konzervačních prací by měl být proveden komplexní přírodovědný průzkum. Na základě jeho výsledků pak budou prováděny jednotlivé kroky. Ošetření památky by měl provádět odborný restaurátor vlastníci povolení Ministerstva kultury pro restaurování kulturních památek.

Obrazová příloha

Seznam obrázků

Obr. 1 Anděl z náhrobku Václava Harrera. Autor neznámý. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 2 Stejná socha v šedesátých letech. Povrch sochy již značně erodovaný. Foto: Fotoklub Kolín. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 3 Severní část hřbitova ve třicátých letech na snímku neznámého autora. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 4 Velký příznivce zálabského hřbitova František Straka u jednoho z náhrobků. 1944.

Obr. 5 Náhrobky v severní části hřbitova. Zcela vpravo Kříž Václava Veletovského, dále směrem doleva pomník jeho syna. Na konci stojící malý náhrobek (kat. č. 8) ještě s křížem. 30. léta. Autor neznámý. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 6 Blíže neurčený náhrobek na snímku kolínského fotoklubu. 1968. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 7 Pohled na jižní část hřbitova od Jiráskova náměstí. 1960. Foto: Fotoklub Kolín. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 8 Náhrobek rodiny Knirschovy , 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 9 Anděl z náhrobku F. Lindnera. Na sloupku je dnes chybějící vrcholový dřevěný kříž. 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 10 Původní vzhled náhrobku A. Pallové. 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 12 Pohled směrem k severu, vlevo mezi stromy náhrobek Králových. Říjen 2006. Foto: Martin Kulhánek

Obr. 13 Pohled od východu směrem k Jiráskovu náměstí. Foto: Martin Kulhánek

Obr. 14 Centrální hřbitovní cesta. Foto: Martin Kulhánek

Obr. 7 Anděl z náhrobku Václava Harrera. Fotografie z roku let 1933 či 34 ukazuje původní vzhled sochy. Dobře čitelný je nápis na desce, můžeme vidět i gesto ruky. Autor neznámý. Sbírka SOKA Kolín

Obr. 8 Stejná socha v šedesátých letech. Povrch sochy již značně erodovaný. Foto: Fotoklub Kolín. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 9 Severní část hřbitova ve třicátých letech na snímku neznámého autora. Sbíрка SOkA Kolín

**Obr. 10 Velký příznivce zálabského hřbitova František Straka u jednoho z náhrobků. 1944.
Sbírka SOKA Kolín**

Obr. 11 Náhrobky v severní části hřbitova. Zcela vpravo Kříž Václava Veletovského, dále směrem doleva pomník jeho syna. Na konci stojící malý náhrobek (kat. č. 8) ještě s křížem. 30. léta. Autor neznámý. SOKA Kolín

Obr. 12 Blíže neurčený náhrobek na snímku kolínského fotoklubu. 1968. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 13 Pohled na jižní část hřbitova od Jiráskova náměstí. 1960. Foto: Fotoklub Kolín. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 14 Náhrobek rodiny Knirschovy , 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 15 Anděl z náhrobku F. Lindnera. Na sloupku je dnes chybějící vrcholový dřevěný kříž. 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín.

Obr. 16 Původní vzhled náhrobku A. Pallové, 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín

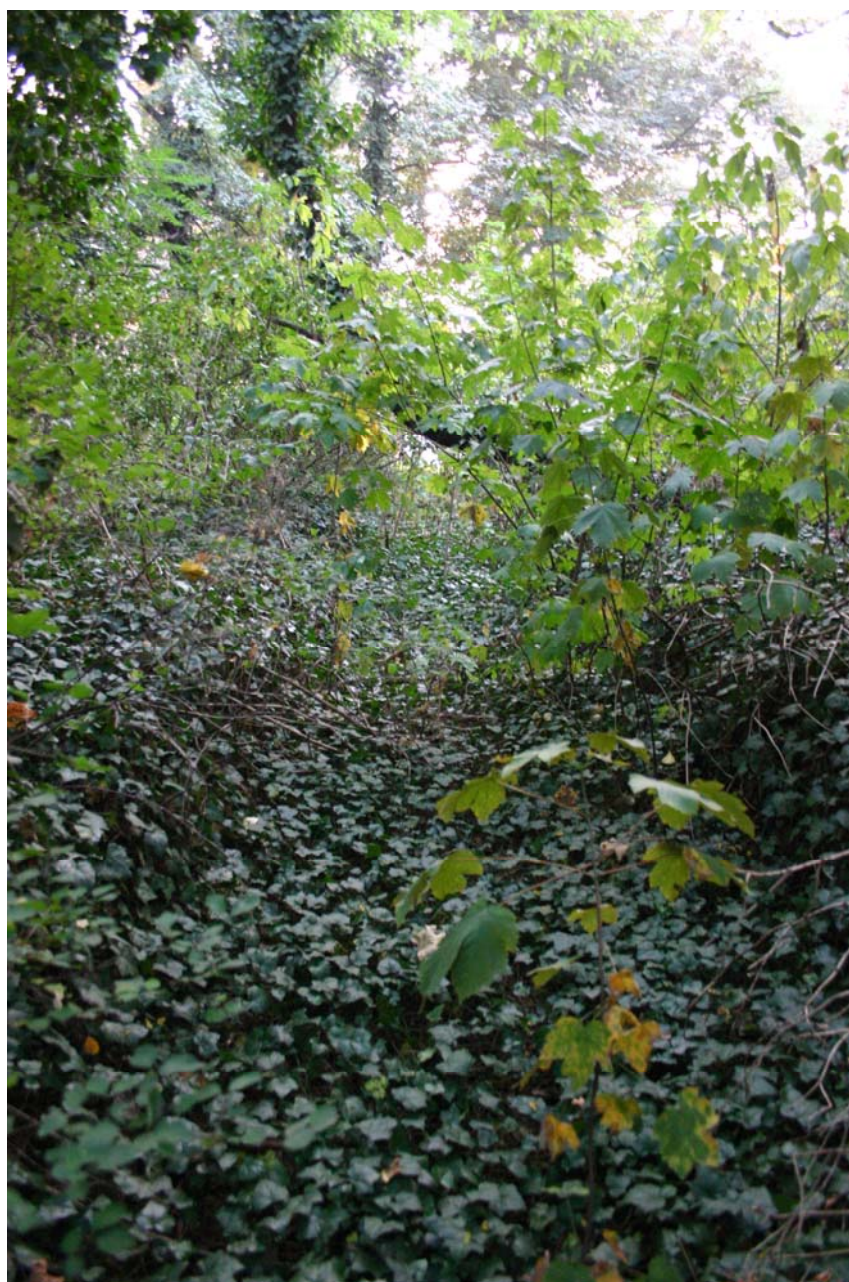
Obr. 17 Náhrobek K. a A. Králových dosud nepoškozený. Povšimněte si ruky s věncem a levé nohy. Obě části dnes chybí. 80. léta. Foto: bratři Kamarýtovy. Sbíрка SOkA Kolín

Obr. 18 Pohled směrem k severu, vlevo mezi stromy náhrobek Králových. Říjen 2006. Foto: Martin Kulhánek

Obr. 19 Pohled od východu směrem k Jiráskovu náměstí. Foto: Martin Kulhánek

Obr. 20 Centrální hřbitovní cesta. Foto: Martin Kulhánek

Příloha 1

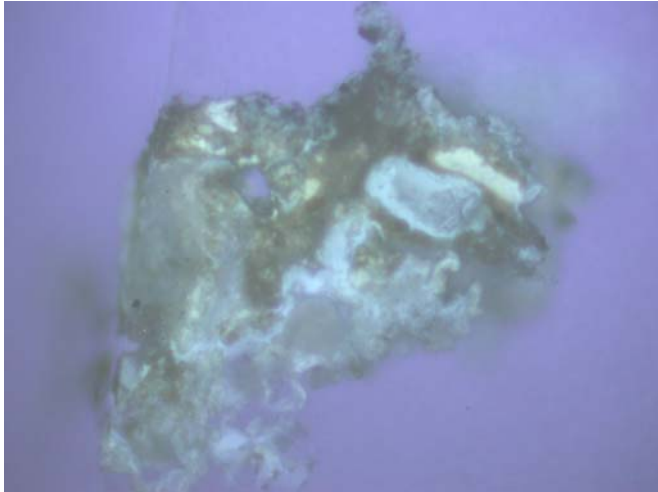
Výsledky průzkumu barevných úprav vybraných náhrobků

**Ve spolupráci s Ing. Renatou Tišlovou
(Katedra chemické technologie FR UPce)**

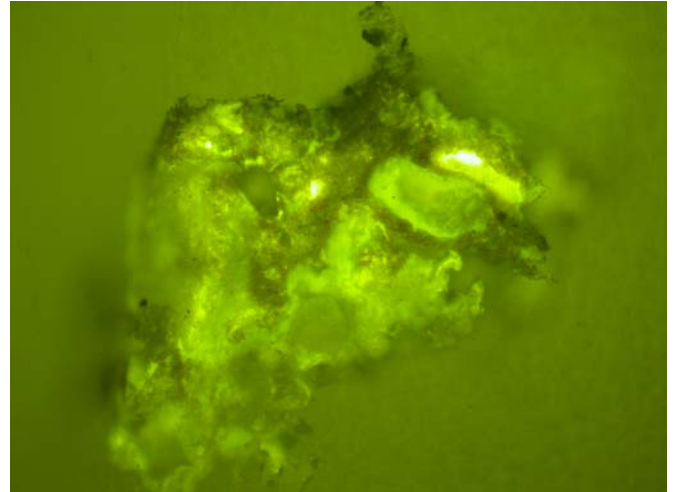
Vzorek 1

Objekt: *Kříž nad hrobem Václava Veletovského*

Zvětšení: 100X Foto v UV

Zvětšení: 100X Foto 1 modrém světle

Popis vrstev :

-3	Tenká vrstva nečistot
-2	Hnědo- červená
-1	Světle okrová - bílá

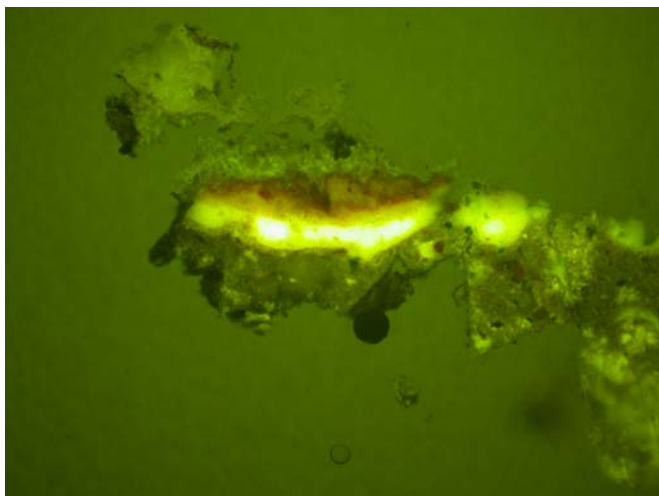
Vzorek 2

Objekt: *Kříž nad hrobem Václava Veletovského*

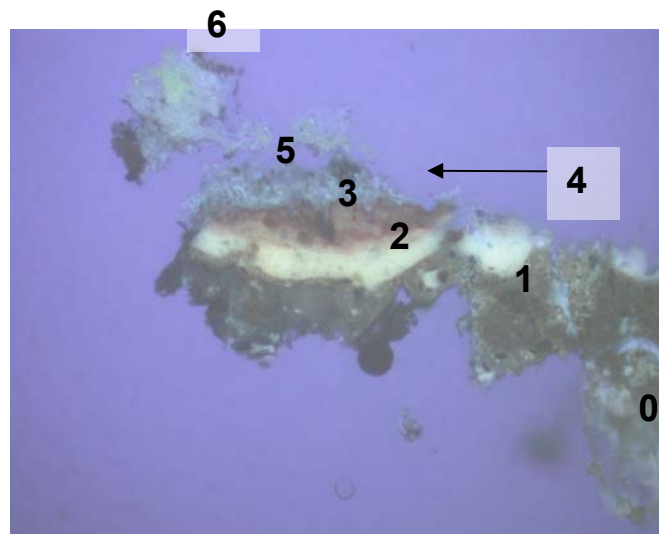
Místo odběru vzorku: Drapérie, levý bok Krista

Zvětšení: 100X Foto 1 modrém světle

Zvětšení: 100X Foto v UV

Popis vrstev:

- 6	Světle růžová
- 5	Bílá
- 4	Vrstva nečistot
- 3	Červená ve dvou vrstvách
- 2	Bílá
- 1	Hnědá
- 0	Kámen

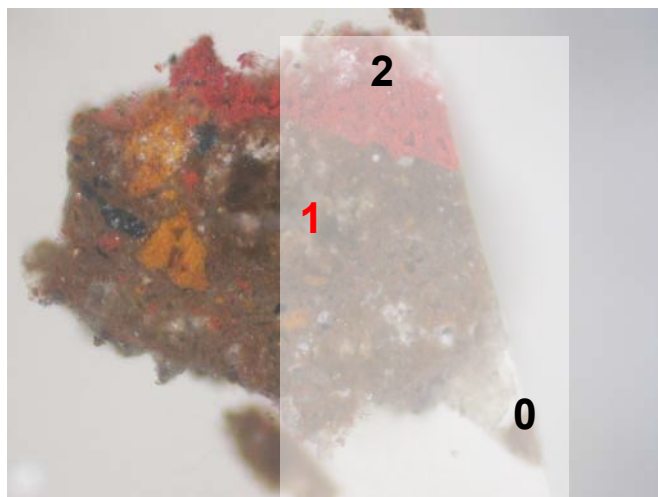
Vzorek 3

Objekt: *Kříž nad hrobem Václava Veletovského*

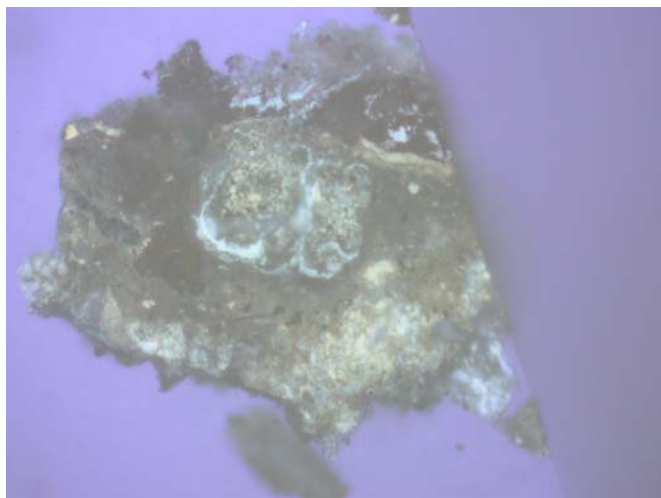
Místo odběru vzorku: břevno pod levou paží

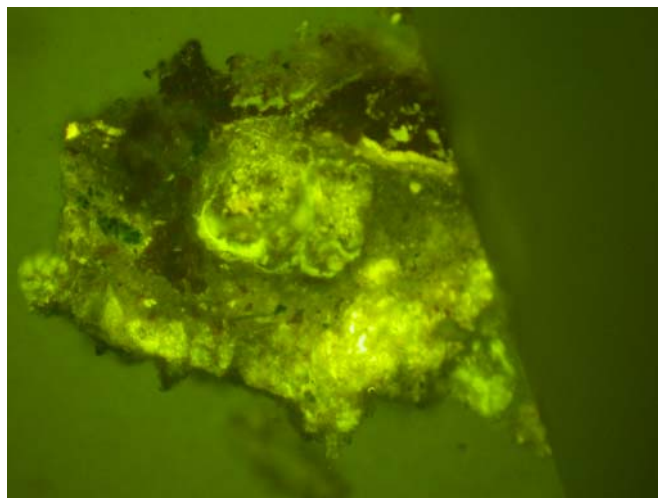
Zvětšení: 100X Foto v bílém světle

Zvětšení: 100X Foto v UV

Zvětšení: 100X Foto v modrém světle

Popis vrstev:

- 2	Červená
- 1	Hnědo červená, viditelné částice pigmentu
- 0	Kámen

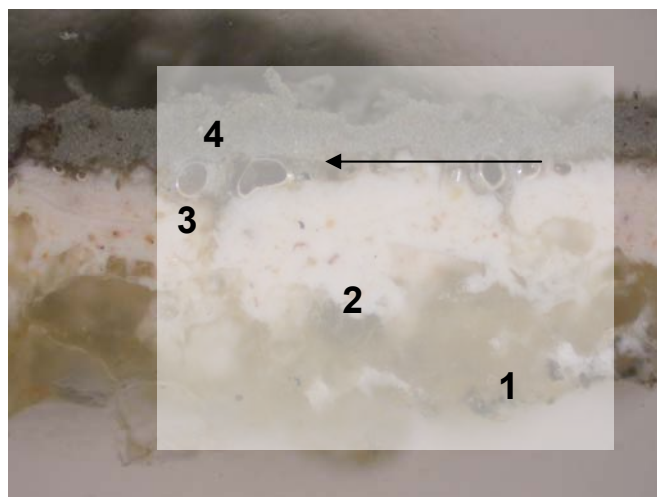
Vzorek 4

Objekt: *Náhrobek F. Lindnera*

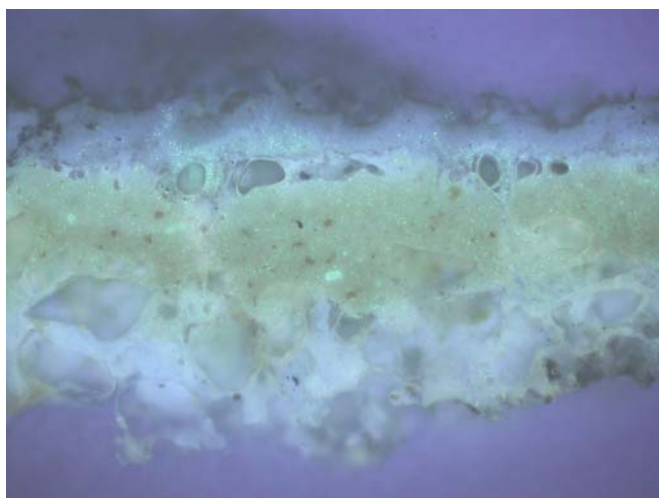

Místo
odběru
vzorku:
Drapérie
pláště na
levém boku
sochy
anděla

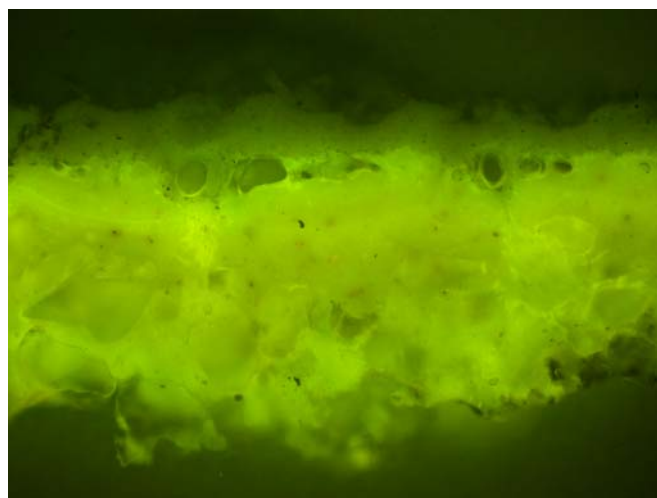
Zvětšení: 100X Foto v bílém světle

Zvětšení: 100X Foto v UV

Zvětšení: 100X Foto v modrém světle

Popis vrstev

- 4	Šedá
- 3	Světle okrová- hnědá
- 2	Bílá – světle okrová
- 1	Okrová
- 0	Kámen

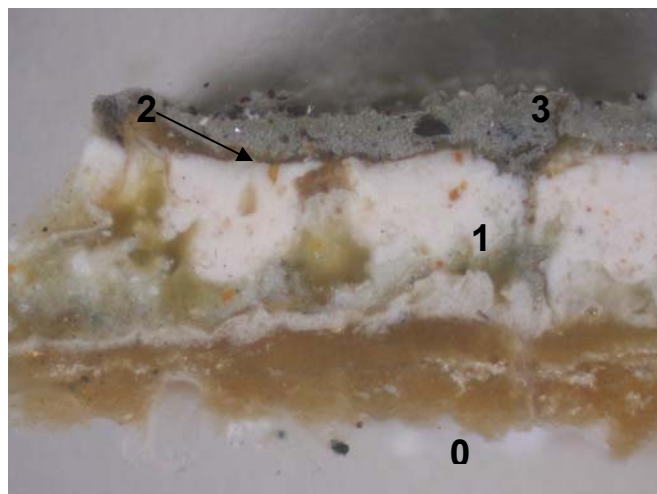
Vzorek 5

Objekt: *Náhrobek F.Křivky*

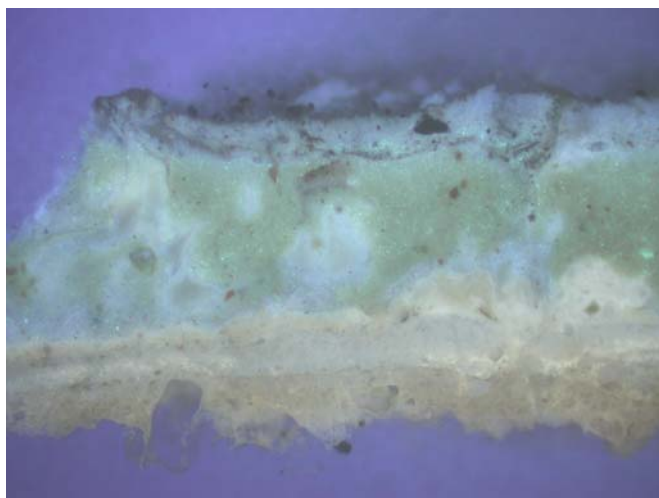

Místo odběru vzorku:
Drapérie
v pase sochy
Krista

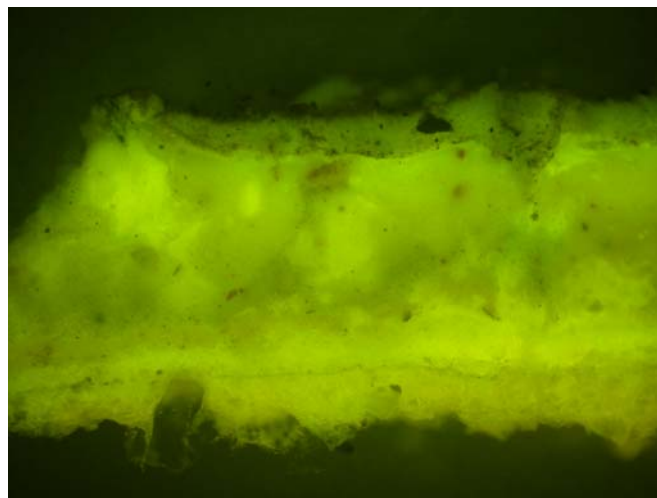
Zvětšení: 100X Foto v bílém světle

Zvětšení: 100X Foto v UV

Zvětšení: 100X Foto v modrém světle

Popis vrstev:

- 3	Šedá
- 2	Světle okrová
- 1	Světle okrová
- 0	Kámen

Příloha 2

Fotografie výbrusu horniny z pomníku manželů Koláčných

Ve spolupráci s RNDr. Zdeňkem Štaffenem

Pro přesné určení horniny tohoto a dalších náhrobků s výskytem této horniny byl vytvořen výbrus, jehož mikroskopickým studiem byl prokázán jeho původ z Kladensko – Rakovnické pánve. Jedná se tedy o arkózu dobývanou v okolí Kamenických Žehrovic. Od typických představitelů tohoto druhu ji však odlišuje větší obsah křemene a světlé zbarvení. U většiny žehrovických arkóz dochází k okrovému zbarvení v důsledku limonitizace hematitu.

